

Economisch-Statistische Berichten

Vakantiebesteding

★

Prof. Mr. C. W. de Vries

Remming van de gemeentelijke uitgaven

★

Drs. D. B. Jochems

Het industriële verbruik van vloeibare
brandstoffen in Nederland

★

C. Vermey

De oliereserves van het Midden Oosten

★

Drs. A. G. U. Hildebrandt

Economische visserijproblemen

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

41e JAARGANG

No. 2058

WOENSDAG 28 NOVEMBER 1956

ARNHEMSE HYPOTHEEK BANK N.V.

AGENTSCHAP ROTTERDAM - Mr. J. R. PENTERMANN

2e Westewagenhof 1 (St. Laurens huis)

Telefoon 29527

**goed reclame maken
is een kunst.....
het onderhouden van
Public Relations:
Kunst**

de „levenskunst van de organisatie” zo- als een Nederlandse expert op dit ge- bied public relations treffend definieerde. Voor het aandeel, dat reclame kan heb- ben in het kweken van goodwill ten aan- zien van uw contacten op hoog niveau wordt uw aandacht gevestigd op dit weekblad.

E.-S.B. van 19 december a.s.

biedt een uitstekende publiciteitsmoge- lijkheid in dit opzicht. Eén onzer mede- werkers zal u desgevraagd gaarne kom- men bezoeken om dit nummer met u te bespreken.

**Kon. Ned. Boekdrukkerij
H. A. M. ROELANTS
Postbus 42 - Schiedam**

Tel. 01800-69300

R. Mees & Zoonen
Bankiers en
Assurantie-makelaars

Rotterdam

**Amsterdam · 's-Gravenhage
Delft · Schiedam · Vlaardingen
Alblasserdam**

*verlenen gaarne hun
goede diensten, o.m.
bij het
kiezen van beleggingen
sluiten van auto-, w.a.,
fraude- en berovings-
verzekeringen*

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut
Adres voor Nederland: *Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.*
Telefoon redactie: K 1800-52939. Administratie: K 1800-
38040. Giro 8408.

**Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Com-
merce, 6, Place Royale, Brussel, postcheque-rekening 260.34.**

**Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steen-
weg 357, Gent.**

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.

**Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de
Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen
f. 31,— per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk
nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het
kalenderjaar.**

**Losse nummers 75 ct.
Speciale nummers f. 2.**

**Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor
Westzeedijk, Rotterdam-W.**

**Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties
te richten aan de Koninklijke Nederlandsche Boekdrukkerij
H.A.M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon
69300, toestel 1 of 3).**

**Advertentie-tarief f. 0,30 per mm. Contract-tarieven op aan-
vraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten”
f. 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt
zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van
redenen te weigeren.**

**COMMISSIE VAN REDACTIE: C. van den Berg; Ch. Glasz; L. M. Koyck;
H. W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries. Redacteur-Secretaris: A. de Wilt;
Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.**

**COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIE: F. Collin;
J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. Vlerick.**

Vakantiebesteding

Vakantie, enkele decennia geleden een voorrecht van enkele goed-gesitueerde groepen onzer bevolking, is in de loop der jaren geëvolueerd tot een vrijwel algemeen goed en een recht voor allen. In 1920 was voor 120.000 werknemers de vakantie in collectieve arbeidsovereenkomsten geregeld, in 1930 voor 338.000 en in 1954 voor ruim 2,5 mln. Dit praktisch gemeengoed worden der vakantie wil echter niet zeggen, dat eenieder de periode van rust en verpozing benut om erop uit te trekken. Dit laatste was nl., in 1954, slechts het geval voor 41 pCt. der Nederlandse bevolking. Niet minder dan 44 pCt. bleef thuis en 15 pCt. had geen vakantie of deze niet genomen, dan wel haar besteed om te werken tegen geldelijke vergoeding.

Deze kennis kan men putten uit een belangwekkend en uitvoerig rapport van het Centraal Bureau voor de Statistiek¹⁾, waarin de resultaten van een onderzoek naar de vakantiebesteding zijn neergelegd. Nagegaan is o.a. hoeveel personen hun vakantie in of buiten de woonplaats doorbrachten; vanwaar degenen die erop uit trokken kwamen en waarheen zij gingen; van welke vervoermiddelen en welke logiesvormen zij gebruik maakten; in welke periode de vakantie werd genomen; hoelang tevoren de beslissingen waren gevallen; wat de vakantie heeft gekost en waaruit deze kosten werden bestreden. Voorts is aandacht geschonken aan de vakantiebesteding der diverse beroepscategorieën, de huisvrouwen en de schoolgaande jeugd. Waar mogelijk en zinvol is het verband onderzocht tussen de hier opgesomde facetten der vakantiebesteding en het milieu en het inkomen der geënqueteerden.

De betekenis, die aan laatstgenoemde factoren moet worden toegekend, is reeds af te leiden uit nevenstaande tabel. De invloed van het inkomen blijkt nog sterker uit het feit, dat van de gezinshoofden met een inkomen

van f. 10.000 of meer 83 pCt. zijn vakantie buiten de woonplaats doorbracht, tegen resp. 51 en 20 pCt. der gezinshoofden met een inkomen van f. 5.000-6.000, resp. minder dan f. 2.000. De omstandigheid, dat arbeiders en laag gesalarieerde employé's naar verhouding minder naar de badplaatsen — waarvan er vele een min of meer luxe karakter dragen —, maar meer naar de Veluwe gingen dan beter gesitueerden, is ook een inkomenskwestie. Soortgelijke tendenties treden meermalen aan het licht: bijv. in de gedeelten van het rapport, handelend over de vakantie in het buitenland en de logiesvormen. Opmerkelijk is, dat, gegeven het inkomen, de

gezinsgrootte en de woonplaats, arbeiders minder met vakantie gaan dan employé's, die in dezelfde omstandigheden verkeren.

Zoals gezegd, heeft het C.B.S. zich ook met de vakantiebesteding van huisvrouwen bezig gehouden. Het heeft bijv. zorgzaam geïnformeerd, of de huisvrouwen het tijdens haar vakantie wel gemakkelijker hebben gehad dan anders. Het zal menigeen goed doen te vernemen, dat slechts 8 pCt. van degenen die buiten de woonplaats haar vakantie doorbrachten, het niet gemakkelijker heeft

gehad. De logiesvorm was in dezen uiteraard van veel belang: de hoogste percentages — resp. 16 en 15 — der vrouwen voor wie vakantie geen vakantie was werden aangetroffen onder hen, die van kampeershuisjes of van een gehuurd of geruimd huis gebruik maakten. De thuisblijfsters waren er minder goed aan toe: 34 pCt. bleek het niet gemakkelijker te hebben gehad. Uit de uiteenlopende percentages blijkt wel, dat vakantie buiten de woonplaats voor de huisvrouwen van grote betekenis moet worden geacht. Aldus is het rapport — waaruit wij hier slechts een fractie hebben kunnen behandelen — niet alleen rijk aan informatie voor al diegenen, die zich beroepshalve met het vakantie vraagstuk bezig houden, maar ook een bron, waaruit menig „goed huisvader” richtlijnen voor zijn vakantiebeleid kan putten. Binnen de grenzen die zijn inkomen hem laten.

Beroepsgroep	Totaal aantal personen × 1.000	in pCt. van het totaal		
		Geen vakantie	Vakantie in of rondóm eigen woonplaats	Vakantie buiten de woonplaats
Landarbeiders	410	17	64	19
Overige arbeiders	3.835	8	59	33
Employés < f. 5.000 inkomen	1.605	7	33	60
Employés f. 5.000 ink. of meer	1.244	4	23	72
Landbouwers < f. 5.000 ink.	438	37	53	10
Landbouwers f. 5.000 ink. of meer	286	28	56	16
Beoefenaren vrije beroepen..	167	11	19	70
Overige zelfst. < f. 5.000 ink.	747	23	44	33
Overige zelfst. f. 5.000 ink. of meer	614	13	32	54
Overige personen	1.229	40	28	32
Totaal	10.557	15	44	41

¹⁾ „Vakantiebesteding van de Nederlandse bevolking 1954”. W. de Haan, Zeist 1956, 165 blz., f. 12,50.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Vakantiebesteding	1055	De Nederlandse industrie in het derde kwartaal 1956, door Drs. A. G. ter Hennepe en Drs. J. C. Bottema	1065
Remming van de gemeentelijke uitgaven, door Prof. Mr. C. W. de Vries	1057	Ingezonden stuk:	
Het industriële verbruik van vloeibare brandstoffen in Nederland, door Drs. D. B. Jochems	1059	Huurverhoging, nieuwbouw en betalingsbalans, door Dr. W. Drees Jr. met een naschrift van Prof. Mr. J. G. Koopmans	1067
De oliereserves van het Midden Oosten, door C. Vermey	1061	Geld- en kapitaalmarkt, door Drs. J. C. Brezet ..	1070
Economische visserijproblemen, door Drs. A. G. U. Hildebrandt	1063	Statistieken:	
		Werkloosheid	1070

DE ARTIKELN VAN DEZE WEEK

Prof. Mr. C. W. DE VRIES, Remming van de gemeentelijke uitgaven.

De aanleiding tot dit artikel is een onlangs door de Minister van Financiën in de Tweede Kamer gedaan beroep op de lagere publiekrechtelijke organen, om op dit moment een zekere zelfbeperking te betrachten in hun uitgavenpolitiek. Schrijver betoogt dat het moment tot bezuiniging niet gelukkig is gekozen, daar de begrotingen voor 1957 gereed liggen. Bovendien moet per 1 januari 1958 de nieuwe wet op de financiële verhouding tussen Rijk en gemeente in werking treden, waarin, indien deze tot stand komt volgens het Eindrapport van de commissie Herstel Financiële Zelfstandigheid, geen drang tot bezuiniging ligt, in die zin, dat het gemeentebestuur met het rijksbestuur in de pas moet marcheren. Daar de gemeenten zelf vrijwel geen belastingen heffen, is dekking van een tekort door verhoging van de eerste onmogelijk. Schrijver bespreekt vervolgens de mogelijkheid tot remming van de gemeentelijke uitgaven in het licht van de ontwikkeling van de financiële structuur der gemeenten sedert 1848. Dit bestel was zodanig, dat het Rijk tot korting op de gemeentelijke uitgaven kon overgaan. Bij aanvaarding van de voorstellen der commissie Herstel Financiële Zelfstandigheid van gemeenten en provinciën zullen objectieve factoren verkregen worden ter berekening van de uitkeringen.

Drs. D. B. JOCHEMS, Het industriële verbruik van vloeibare brandstoffen in Nederland.

Op 20 november heeft de Nederlandse Regering de aflevering van benzine, huisbrandolie en stookolie beperkingen opgelegd. Schrijver gaat nu na welke consequenties de met 10 pCt. beperkte levering van stookolie heeft voor de energievoorziening van de industrie. Uit de produktiestatistieken van het Centraal Bureau voor de Statistiek heeft schrijver voor een 34-tal bedrijfstakken gegevens verzameld omtrent het verbruik van vaste, vloeibare en overige brandstoffen. Berekend wordt, dat het verbruik van 1950 op 1954 in de industrie met 50 pCt. is toegenomen, terwijl het aandeel van de vloeibare brandstoffen in het totale energieverbruik van 1954 24 pCt. bedroeg. Het belang van de vloeibare brandstoffen neemt daarbij nog steeds toe. Na een analyse van de oorzaken van deze toeneming, waarbij vooral de overschakeling van vaste op vloeibare brandstoffen een rol speelde, laat schrijver zien, dat een 16-tal bedrijfstakken in 1954 meer afhankelijk van olie was dan de industrie als geheel. Naarmate de afhankelijkheid groter is, zal de invloed van de olieleveringsbeperkingen sterker zijn. Daarom is schrijver van mening, dat, weliswaar niet op zeer korte termijn, stagnatie in de produktie van deze bedrijfstakken zal kunnen optreden, vooral wanneer terugschakeling op vaste brandstoffen moeilijkheden oplevert.

C. VERMEY, De oliereserves van het Midden Oosten.

Schrijver vergelijkt in dit artikel de omvang van de oliereserves van het Midden Oosten met de Amerikaanse. Het gemiddelde olierendement per geboorde put en per geboorde voet was verleden jaar in het Midden Oosten veel hoger dan in Amerika: Door de aanzienlijke reserves en het hoge rendement per boring bedragen de investeringen van de Europese en Amerikaanse oliemaatschappijen in het Midden Oosten thans ten naaste bij \$ 3 mrd. Vervolgens behandelt schrijver de rapporten

van resp. de Olie-Commissie der O.E.E.C. en van de Energie-Commissie der O.E.E.C., betreffende de toekomstige energiebehoeften van West-Europa. De Olie-Commissie meent dat Europa in toenemende mate van aanvoer uit het Midden Oosten afhankelijk zal zijn. Afsnijding van deze aanvoer zou een niet te onderschatten gevaar betekenen voor het economisch leven van West-Europa. Bovendien zullen bij voortzetting van de produktie in de vorm van royalties zeer belangrijke bedragen aan de olieproducerende landen toevloeien.

Drs. A. G. U. HILDEBRANDT, Economische visserijproblemen.

In dit artikel wordt een verslag gegeven van de in het kader van het congres van de „International Economic Association” gehouden „Round Table on Fisheries”, waar in het bijzonder fundamentele economische visserijproblemen zijn behandeld. Schrijver zet eerst uiteen waarom overheid en wetenschap zich zo lang afzijdig hebben gehouden van de visserij, zulks in tegenstelling tot de landbouw. Daarna geeft schrijver een overzicht van de op het congres behandelde onderwerpen. O.a. is de zgn. deelvisserij behandeld en het vraagstuk van de optimale bevissing van de zee, waarbij theoretisch verklaard werd, dat de visserij in tegenstelling tot de landbouw geen „rent” kent. Veel aandacht wordt besteed aan de economische problemen van de IJslandse visserij.

— SOMMAIRE —

Prof. Mr. C. W. DE VRIES, Freinage des dépenses municipales.

Résumé de la demande du ministre des Finances néerlandais de diminuer les dépenses municipales. En se référant à cette demande l'auteur traite dans cet article entre autres de la question quel freinage des dépenses municipales est possible.

Drs. D. B. JOCHEMS, La consommation industrielle d'hydrocarbure en Hollande.

Le 20 novembre le gouvernement néerlandais a soumis à des restrictions la fourniture d'essence, de pétrole et de mazout. L'auteur vérifie maintenant quelles sont les conséquences pour l'approvisionnement en énergie de l'industrie de la restriction de 10% sur les fournitures de mazout. Il est d'avis que de la stagnation — mais sans doute pas à brève échéance — dans la production d'un certain nombre de branches d'industrie pourra se produire.

C. VERMEY, Les réserves de carburant du Moyen-Orient.

Dans cet article l'auteur décrit l'importance des réserves de carburant du Moyen-Orient. Ensuite il insiste sur les rapports publiés par la Commission pour le Carburant et la Commission pour l'Énergie de la O.E.C.E. concernant l'approvisionnement futur des besoins en énergie de l'Europe occidentale.

Drs. A. G. U. HILDEBRANDT, Problèmes économiques de la pêche.

L'auteur donne un compte-rendu de la „Round Table on Fisheries” tenue dans le cadre du congrès de la „International Economic Association” et où l'on a traité en particulier de problèmes économiques touchant fondamentalement la pêche. L'attention s'est portée entre autres sur la pêche optimale sur mer et les problèmes de la pêche islandaise.

Remming van de gemeentelijke uitgaven

In de eerste grote rede, welke de Minister van Financiën in de Tweede Kamer heeft gehouden bij het tweede gedeelte (het financiële gedeelte) der algemene beschouwingen over de rijksbegroting voor 1957, heeft hij aan de gemeentebesturen verzocht wat betreft de uitgavenpolitiek met de Regering in de pas te marcheren. De Minister drukte zich aldus uit:

„Ik doe een dringend beroep op de lagere publiekrechtelijke organen om op dit moment een zekere zelfbeperking te betrachten”.

Dan volgt een dreigement:

„Als ieder gaat proberen toch nog zoveel mogelijk voor zich zelf te bereiken, zullen de spanningen in onze economie onherroepelijk toenemen en zal op een gegeven ogenblik een veel sterker ingrijpen nodig zijn”.

De Minister heeft zich hiermede een geweldige taak gesteld. Zal de Minister op de resultaten van een „zekere zelfbeperking” kunnen wachten? Of de gemeentebesturen een te groot beslag leggen op de kapitaalmarkt is slechts achteraf controleerbaar. Het toezicht op de geldleningen, welke de gemeentebesturen aangaan is er niet op gericht verantwoorde leningen tegen te houden op deze grond, dat de gemeentebesturen niet met de regeringspolitiek in de pas marcheren. Deze weigeringsgrond zal door de organen met toezicht belast nooit worden aangevoerd. De wet kent deze weigeringsgrond niet. Het gaat met de gewone uitgavenpolitiek der gemeentebesturen even zo. Wanneer de „zekere zelfbeperking” ontbreekt, zal slechts een wet de Regering kunnen machtigen de bezuinigingsplicht te effectueren.

Het is noodzakelijk dat de Regering heel duidelijk aan de gemeentebesturen tijdig (de Minister spreekt zelf van een zelfbeperking „op dit moment”) doet weten hoe de Minister zich deze zelfbeperking voorstelt; hoe de Minister wenst te controleren of zelfbeperking in acht wordt genomen.

Wanneer de Minister spreekt van: „op dit moment” dan is dit moment slecht gekozen. De begrotingen van uitgaven der gemeenten voor 1957 liggen gereed. Daarop moeten dan nu bezuinigingsvoorstellen alom in den lande vrijwillig worden gedaan? Geloofde de Minister daar iets van? Zo nee, dan komt dus slechts de begroting voor 1958 in aanmerking voor een onderzoek van de vraag of de gemeenten zich hebben aanpassen. Deze gemeentebegroting wordt opgesteld in de zomer van 1957. Immers, in de zomer van 1957 behoren de gemeentebesturen bekend te zijn met een geheel nieuw gemeentelijk financieel statuut op basis van de begroting voor 1958.

Met ingang van januari 1958 moet immers de nieuwste editie van de wet op de financiële verhouding tussen Rijk en gemeente in werking treden. Wordt het door de commissie Herstel Financiële Zelfstandigheid uitgebrachte Eindrapport gevolgd dan zit in het nieuwe financieel gemeentelijk statuut geen draag tot bezuiniging op de grond dat het gemeentebestuur met het rijksbestuur in de pas moet marcheren. Meent de Minister op de vrijwillige zelfbeperking te kunnen vertrouwen, wanneer juist de wet nieuwe waarborgen scheidt, dat met ingang

van 1 januari 1958 aan de redelijke behoeften der gemeente, voldoende middelen te verkrijgen, zal worden voldaan zulks op grond van een eindelijk verkregen objectivering der factoren welke de hoegrootheid der wettelijk vastgelegde uitkeringen zullen bepalen?

Is het niet vanzelfsprekend dat alle gemeenten alvorens aan beperkingen, afremmingen, bezuinigingen te denken, eerst zullen vragen hoe de nieuwe wet voor hen zal gaan werken? De uitslag der nieuwe wettelijke regeling kan ook voor gemeenten tegen vallen. Als ongelukkige omstandigheid komt hier nog bij, dat de voorbereiding van de nieuwe wet in een geweldige tijdnood verkeert. Nu, in november 1956, is niet te voorspellen wanneer het wetsontwerp de Staten-Generaal kan bereiken. En in juni-juli 1957 moeten de gemeentebesturen reeds de nieuwe wet en haar resultaten voor de eigen gemeente door en door kennen om deze als basis voor de gemeentelijke financiële politiek te nemen. Het is dus wel kort dag. Bezuinigingsdrang zit in die wet zelf niet. Hoe zal die drang van de Regering uitgaande, worden geëffectueerd?

* * *

Tot de middelen welke aan het Rijk ten dienste staan om *zijn* politiek tot beperking van het tekort te verwezenlijken, behoort ook de mogelijkheid van belastingverhoging. Over die mogelijkheid beschikt het gemeentebestuur niet. En wanneer de gemeente tarieven van de bedrijven verhoogt, is dit niet om aan nieuwe inkomsten te komen, maar om een stijging der tekorten verder te voorkomen.

In de gemeente moet de eigen belastingopbrengst plus de algemene uitkering uit het Gemeentefonds plus de voórutkering uit het Gemeentefonds plus de doeluitkeringen ten laste van 's rijks begroting plus de opbrengst van geldleningen gelijk zijn aan de totale gemeentelijke uitgaven. Het gemeentebestuur kan geen equivalent vinden voor wat in het Rijk het resultaat is van een belastingverhoging, tenzij de Regering het voorstel doet het heffen van een woonplaatsbelasting als een bevoegdheid der gemeentebesturen in de nationale wetgeving op te nemen.

Op dit punt moet de Regering dan al dadelijk een zeer snelle beslissing nemen. De vorige Regering heeft in deze richting geen vinger uitgestoken. Men vermoedt dat zij er niets van wilde weten. En dat de gemeentebesturen ten lange leste nog tot het heffen der woonplaatsbelasting zullen overgaan staat ook al niet vast.

Praktisch kan men wel zeggen dat de gemeenten geen belangrijke nieuwe inkomsten uit belastingbronnen zullen krijgen. Extra hulp tot vergroting der inkomsten van regeringszijde voorgesteld is natuurlijk bij de bezuinigingspolitiek der Regering ook niet te verwachten.

Zullen deze feiten voldoende zijn de gemeentebesturen te overtuigen van de wenselijkheid der zelfbeperking?

* * *

Stellig is ondeugdelijk — een stelling door de Minister van Financiën in zijn bovenvermelde Tweede Kamer-

rede opgeworpen — te pogen bezuiniging te verkrijgen door de gemeentelijke indeling te herzien. Het verkrijgen van enige nieuwe gemeentelijke indeling kost jaren van voorbereiding en van verwezenlijking. Nieuwe gemeentelijke indeling heeft tot nu toe ook altijd geld gekost. Wordt althans een grotere gemeente gevormd uit een samenvoeging van kleine gemeenten of door een combinatie van gebiedsdelen, dan worden de eisen aan het nieuwe gebied ter ontwikkeling te stellen, altijd hoger. Maar wat moet er dan gebeuren teneinde te verkrijgen dat de gemeentebesturen het algemene regeringsbeleid tot opheffing van tekorten zullen volgen? En moeten de gemeentebesturen dit beleid volgen?

Er is wel aanleiding om hier reeds het dreigement van de Minister in herinnering te brengen, toen de Minister zeide dat „op een gegeven ogenblik” een veel sterker ingrijpen nodig zou kunnen zijn. Van een „ingrijpen” is volgens de tegenwoordige wetgeving eenvoudig geen sprake. Voor „enig” ingrijpen is reeds een nieuwe wet nodig. Het zou toch wel wenselijk zijn, indien de Minister aan de gemeentebesturen wilde kenbaar maken, welke maatregelen hem voor ogen staan en welke eventueel ingrijpende maatregelen zij door zelfbeperking zouden kunnen voorkomen.

Ieder denkt bij een aanpassingsmethode natuurlijk aan de kortingswetgeving, welke spoedig na het tot stand komen van de wet-de Geer 1929 nodig was. Nadat over 1930 voor het laatste de gemeentelijke inkomstenbelasting was geheven, bracht de crisis 1930 de noodzakelijkheid de stijging van de gemeentelijke uitgaven te beperken.

Welke remming van de gemeentelijke uitgaven is mogelijk?

De kortingswetgeving uit de crisistijd was een onverwachte zet welke onder de verwerking van de wet-de Geer 1929 tot ontsteltenis der gemeenten mogelijk bleek. Men had aan „zo iets” eenvoudig niet gedacht. De aanvankelijke vreugde over de werking van de wet-de Geer 1929 werd daardoor bedorven.

En toch lag de maatregel wel in de lijn van de maker van de wet van 1929, wanneer de gehele financiële structuur der gemeenten sedert 1848 naar voren wordt gebracht.

Na 1848 hebben de Kempenaer en Thorbecke beide niet het voorbeeld willen volgen van de Belgische gemeentewet van 1836, waarbij aan de gemeentebesturen een grote vrijheid werd gegund bij het bedenken van een eigen belastinggebied. De Nederlandse gemeentebesturen kregen niet veel vrijheid iets te bedenken. Vooral Thorbecke was een grote matador in het nauwkeurig afpalen en afremmen van een eigen vrij belastinggebied. Vooral de oorspronkelijke gemeentewet van 1851 kende schoolmeesterachtige remmende bepalingen, welke de gemeentebesturen moesten naleven. Het belastinggebied mocht vooral de gelegenheid niet openen aan de gemeentebesturen de vrije hand te laten. Reeds in 1857 klaagden de grote progressieve gemeentebesturen dan ook over de financiële nood der (grote) gemeenten.

De gehele negentiende eeuw is daarna vol van wijzigingen in het gemeentelijk belastinggebied die verruiming van de gemeentebesturen brachten. In 1897 kwam daarenboven een uitkering uit 's rijks kas tot stand. Mede daardoor kon de uitbreiding van het gemeentelijk belastinggebied worden beperkt. Na de oorlog 1914-1918 werd andermaal het gemeentelijk belastinggebied uitgebreid. De uitbreidingen waren altijd incidenteel. Altijd

was de wetgever beducht dat de gemeentebesturen de vrijheid zouden misbruiken. Altijd werd in de Tweede Kamer geklaagd over de enorme stijging der gemeentelijke uitgaven. Alle staatscommissies tot het bestuderen van de financiële verhouding van Rijk en gemeenten hadden mede tot plicht de gemeentebesturen in de uitgavenpolitiek te remmen door het eigen belastinggebied te beperken. Ondertussen was een grote ongelijkheid tussen de gemeenten gegroeid.

Toen kwam de wet-de Geer 1929. Deze heeft de ongelijkheid getemperd. Toch brak ook de wet-de Geer niet met de traditionele eis: er moet een rem zijn op de wijze waarop de gemeentebesturen hun geld verkrijgen. Deze rem bestond in een beperking van de opcenten welke de gemeentebesturen op de Gemeentefondsbelasting mochten leggen. Spoedig zou blijken dat alweer vele progressieve gemeentebesturen tegen het plafond stootten.

In de crisis 1930 was het betrekkelijk eenvoudig de gemeenten te dwingen de salarissen der gemeenteambtenaren te besnoeien naar het rijksvoorbeeld. De maatregel was een onderdeel van de procentuele korting op de ene grote uitkering uit het Gemeentefonds. Technisch was dit zeer eenvoudig. De wetgever kwam hiermede tegemoet aan de nood van de Schatkist. De wet-de Geer 1929 kende immers een vaststelling der gemeentefondsuitkering voor een periode van vijf jaren. Wanneer de Gemeentefondsbelasting niet genoeg zou opbrengen, garandeerde het Rijk de vastgelegde jaarlijkse uitkering. Dat was een „dure” verplichting. De pot van het Gemeentefonds werd jaarlijks opgedeeld. Er was geen reservevorming. De risico's van de garanties voor de gemeenten, in de wet van 1929 verankerd, bleken voor het Rijk te groot. Een vermindering van de uitkering aan de gemeenten uit het Gemeentefonds verminderde de kosten van de garantie, welke het Rijk op zich had genomen. Aldus werd door de wetgever tot het opleggen van een korting besloten.

* * *

Het is duidelijk dat bij het aanvaarden van de voorstellen der commissie Herstel Financiële Zelfstandigheid van gemeenten en provinciën met 1 januari 1958 een nieuwe wettelijke regeling zal intreden welke aan de gemeenten redelijke inkomsten garandeert in hoofdzaak ter verkrijging van vaste objectieve factoren ter berekening der uitkeringen. Wanneer eenmaal vaststaat hoe hoog het totaal bedrag, in het Gemeentefonds benodigd, is opgelopen, zulks aan de hand van berekeningen waarvan de grondslagen in de wet zelf zijn vastgelegd, blijkt tevens welk percentage uit de algemene rijksmiddelen moet worden vastgelegd tot voeding van het Gemeentefonds. Dit percentage is niet iets willekeurigs. Het is de resultante van een berekening, waarvan de factoren vaststaan. Noch de Regering noch een amendement van de Tweede Kamer zal dit volgens de wet berekende bedrag zonder stukken te maken, kunnen variëren.

Natuurlijk zijn er theoretisch wel mogelijkheden om ook onder de nieuwe wet (welke met 1 januari 1958 ingaat) aan de gemeentebesturen kortingen op te leggen maar het moment daartoe is al zeer slecht gekozen wanneer de nieuwe wet juist aan redelijke eisen van financiële zelfstandigheid voldoet. Intussen, heeft de Regering daartoe een plan?

Het industriële verbruik van vloeibare brandstoffen in Nederland

Ten gevolge van de internationale verwickelingen worden in vele Europese landen maatregelen beraamd om aan de dreigende schaarste aan aardolie en aardolieprodukten het hoofd te bieden. De schaarste wordt veroorzaakt door de geringere invoermogelijkheden uit het Midden Oosten. Deze geringere invoer van ruwe aardolie (in 1955 nog ruim 11,6 mln. ton) vermindert de produktie van de Nederlandse raffinagebedrijven. Een groot deel van deze produktie, zoals benzine, gasolie, stookolie en kerosine, wordt weer uitgevoerd. De Nederlandse olievelden leveren ruim 1,0 mln. ton ruwe aardolie, doch het is niet te verwachten, dat vergroting van deze eigen produktie de daling van de invoer in belangrijke mate zal kunnen compenseren. Een vermindering van de uitvoer van aardolieprodukten zou natuurlijk wel, voor zover handelspolitieke factoren zich daar tenminste niet tegen verzetten, bevorderd kunnen worden.

De Nederlandse Regering heeft nu, zoals bekend, op 20 november 1956 maatregelen getroffen ter beperking van het verbruik van benzine (15 pCt.), huisbrandolie (20 pCt.) en stookolie (10 pCt.). Deze brandstoffen maken tezamen circa 55 pCt. van het totale Nederlandse verbruik van aardolieprodukten (volgens de N.R.C. van 20 november 1956 rond 4,4 mln. ton in 1955) uit. Men verwacht, dat het verbruik van de complementaire produkten, smeeroliën en vetten dienovereenkomstig zal dalen. Daarbij komt, dat Nederland voor smeeroliën en vetten niet afhankelijk is van het Midden Oosten. Het verbruik van gasolie en van petroleum is vooralsnog niet aan beperkingen onderhevig. Het spreekt vanzelf dat bovengenoemde maatregelen van ingrijpende betekenis zullen zijn voor het economisch leven van ons land. In dit artikel nu zullen wij trachten de invloed van deze maatregelen op de industriële produktie na te gaan.

De vermindering van de afleveringen van stookolie met 10 pCt. zal in hoofdzaak invloed hebben op het industrieel verbruik van aardolieprodukten. De mate van invloed is afhankelijk van de mogelijkheid stookolie door een andere brandstof te vervangen. Hiervoor komen dan allereerst in aanmerking de vaste brandstoffen, zoals steenkolen en cokes, en in de tweede plaats gas en elektriciteit. Theoretisch is ook gas- en dieselolie een substituuut voor stookolie, doch het zal toch niet de bedoeling mogen zijn het verbruik van deze brandstof te verhogen.

De vloeibare brandstoffen kunnen in de industrie aangewend worden o.a. voor verwarming, verhitting, stoomproduktie en aandrijving van krachtwerktuigen. In het verleden zijn de aardolieprodukten vooral in de plaats gekomen van de vaste brandstoffen. Met name in de naoorlogse jaren hebben vele ondernemers zich bezig moeten houden met het vraagstuk van eventuele overschakeling van vaste op vloeibare brandstoffen, bijv. bij vervanging van een verouderde stoomketel of bij uitbreiding van de ketelinstallatie. Daarnaast kwam dan ook nog het probleem, of het juister was een bestaande installatie om te bouwen. Bij die beslissingen liet de ondernemer zich dan leiden o.a. door de produktiekosten van 1 ton stoom voor beide brandstoffen, door de relatief grotere opslag- en transportkosten van vaste brandstoffen, door de grotere reinheid bij het stoken van olie,

en door de al of niet regelmatig beschikbaarheid van de gewenste steenkoolsoort.

Voor de ondernemer is het nu de vraag, of de „weg terug” te bewandelen is, ofwel door de capaciteit van de kolenketel, die nog naast een olietel in bedrijf is op te voeren, dan wel door een „sluimerende” kolenketel in werking te stellen, ofwel door nu weer olietels om te bouwen in kolenketels. Of die vervanging in tegen-gestelde richting in het algemeen mogelijk is, zal dus sterk afhankelijk zijn van de mogelijkheid een andere brandstof te gebruiken, eventueel in meerdere mate dan voorheen, bij de bestaande verwarmings- en energieopwekkingsinstallaties. Zo het specifieke produktieproces of een gedeelte daarvan alleen met vloeibare brandstoffen kan worden uitgevoerd, dan zal vervanging wel zeer moeilijk zijn.

In een rapport van februari 1952 over de Nederlandse energievoorziening ¹⁾ wordt het industrieel energieverbruik, afgezien van het verbruik van gas en elektriciteit, voor 1950 gesteld op 5,8 mln. ton standaard steenkool (ton st. st.). Tot de industrie worden dan alle bedrijven gerekend met uitzondering van de mijnen, de raffinaderijen en de energieveredelingsbedrijven. In dit totaal verbruik van vaste en vloeibare brandstoffen droegen de vloeibare circa 20 pCt. bij, uitgedrukt in ton st. st. Het C.B.S. verstrekt in zijn produktiestatistieke gegevens betreffende het energieverbruik van een 34-tal bedrijfstakken. Hierbij worden dan meestal voor de grotere bedrijven (gemiddeld circa 90 pCt. van alle bedrijven) energieverbruikscijfers gegeven. Het blijkt, dat zij tezamen in 1950, zonder gas en elektriciteit, circa 1,65 mln. ton st. st. aan energie verbruikten, dus bijna 30 pCt. van het totale energieverbruik. Ook bij deze bedrijfstakken kwam een vijfde deel van het verbruik voor rekening van de vloeibare brandstoffen.

In 1954 is het aandeel van olie in het energieverbruik van de 34 bedrijfstakken (in totaal 1,73 mln. ton st. st.) gestegen tot 27 pCt., hetgeen dus een relatieve toeneming met 35 pCt. betekent. Men kan veilig aannemen, dat deze tendentie ook geldt voor het oliegebruik van de gehele industrie. Absoluut gezien kan men dan spreken van een toeneming van het industrieel verbruik van vloeibare brandstoffen met 50 pCt. van 1950 op 1954.

Een zo grote relatieve en absolute toeneming van het verbruik van vloeibare brandstoffen, bij een geringe daling van het verbruik van vaste brandstoffen voor de energievoorziening van de industrie, wettigt de veronderstelling, dat enerzijds de uitbreiding van de energiebehoeften werd gedekt door vloeibare brandstoffen en dat anderzijds voor die bedrijfstakken, waarvoor dat technisch mogelijk is, ook de substitutie voor die toeneming verantwoordelijk kan worden gesteld. De weinige momenteel voor 1955 beschikbare cijfers geven de indruk dat de olie in vergelijking met 1954 voortgaat een nog belangrijker plaats in te nemen in de energievoorziening der industrieën.

Wanneer nu nader ingegaan zal worden op het ver-

¹⁾ Rapport van de Commissie voor de bestudering van het vraagstuk van toekomstige energievoorziening, februari 1952, onder auspiciën van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs.

TABEL 1.

Het industriële energieverbruik

Bedrijfstak	Jaar	Energie- verbruik in 1.000 ton st. st.	Procentueel aandeel van brandstoffen			Energie- verbruik van 1950 in 1.000 ton st. st.	Procentueel aandeel van brandstoffen in 1950			Relatieve toe- neming verbruik van vloeibare brandstoffen in verhouding tot 1950
			vaste	vloeibare	overige		vaste	vloeibare	overige	
1. Baksteenindustrie	1954	285	73	26	1	269	81	18	1	+ 44
2. Kalkzandsteenindustrie	1954	34	53	44	3	36	67	32	1	+ 38
3. Dakpannenindustrie	1955	49	88	4	8	42	91	5	4	- 20
4. Aardewerkindustrie	1954	94	73	5	21	96	83	2	15	+ 150
5. Schelpkalkindustrie	1954	14	99	.	1	16	99	.	.	0
6. Boek- en diepdruckkerijen	1953	15	36	32	32	— a)	—	—	—	— a)
7. Industrie van de gerede verven	1954	6	46	34	20	5	50	31	19	+ 10
8. Zeep-, was- en reinigingsmiddelenindustrie	1954	22	60	34	6	21	78	19	3	+ 79
9. Houtindustrie	1953	14	67	10	23	14	75	5	20	+ 100
10. Confectienijverheid	1954	22	54	35	11	19	67	22	11	+ 59
11. Strokartonindustrie	53/54	140	61	36	3	142	68	30	2	+ 20
12. Lederwarenindustrie	1953	2	67	16	17	— a)	—	—	—	— a)
13. Rubberindustrie	1954	46	66	19	15	35	78	8	14	+ 138
14. Schoenindustrie	1954	11	70	16	14	10	81	8	11	+ 100
15. Ledernijverheid	1954	34	93	3	4	35	95	2	3	+ 50
16. Machine- en taalbouw	1954	124	41	40	19	103	54	30	16	+ 33
17. Scheepsbouw	1954	76	41	35	24	61	51	28	21	+ 25
18. Automobielen- en carrosseriefabrieken	1953	13	17	67	16	6	37	45	18	+ 49
19. Rijwielnijverheid	1955	7	28	34	38	5	44	23	33	+ 48
20. Plaatverwerkende industrie	1954	74	51	24	25	63	66	15	19	+ 60
21. Industrie van stalen meubelen	1954	5	41	33	26	4	54	23	23	+ 44
22. Draadindustrie etc.	1953	26	40	35	25	26	57	22	21	+ 59
23. Papierindustrie	1954	180	80	8	12	160	85	6	9	+ 33
24. Wolindustrie	1954	82	68	23	9	91	68	26	6	- 12
25. Brei-, tricot-, kousen- en sokkenindustrie	1954	26	78	13	9	25	82	11	7	+ 18
26. Katöen-, rayon- en linnenindustrie	1954	298	64	27	9	279	70	24	6	+ 13
27. Textielblekerijen en ververijen	1955	72	55	43	2	76	74	25	1	+ 72
28. Tapijt- en cocosindustrie	1955	16	54	40	6	16	89	6	5	+ 570
29. Band-, vlecht-, passement en kantindustrie	1955	5	80	12	8	5	86	6	8	+ 100
30. Meelfabrieken	1954	32	74	5	21	30	79	4	17	+ 25
31. Cacaoboonverwerkende industrie	1954	35	39	46	15	39	52	33	15	+ 39
32. Margarinefabrieken	1955	16	68	24	8	17	94	2	4	+ 1.100
33. Groente- en fruitverwerkende industrie	1953	42	93	4	3	40	93	4	3	0
34. Tabakverwerkende industrie	1954	17	74	17	9	17	87	7	6	+ 143

a) Cijfers over 1950 niet beschikbaar.

bruik van energie van de 34 bedrijfstakken zelve, is het nuttig een overzicht te geven van de procentuele bijdrage, die de vaste, vloeibare en overige brandstoffen hebben geleverd voor de dekking van de energiebehoefte voor 1950 en voor het laatst bekende jaar. Daarnaast is het absolute energieverbruik in ton st. st. voor beide jaren vermeld, ditmaal met inbegrip van gas en elektriciteit die begrepen worden onder de overige brandstoffen. De procentuele bijdrage van vloeibare brandstoffen in de totale energievoorziening geeft een inzicht in de afhankelijkheid van de produktie van de onderhavige bedrijfstak van deze energiebron. Naast dit criterium van afhankelijkheid van aardolieprodukten kan men nog een criterium van plaatsgevonden substitutie onderkennen. De absolute en relatieve toeneming van de procentuele bijdrage van vloeibare brandstoffen zal immers een indicatie zijn voor plaatsgevonden substitutie, daar het aandeel van de vaste brandstoffen dienovereenkomstig gedaald zal zijn. De relatieve toeneming zal het grootst zijn bij die bedrijfstakken, die in 1950 nog in geringe mate olie verbruikten, of bij die takken, waarvan de absolute toeneming zeer groot is geweest. Een beschouwing van de tabel zal het inzicht verschaffen in deze absolute en relatieve toenemingen.

Aan de hand van de gegevens die tabel 1 levert, gaan wij nu na welke bedrijfstakken van de beperkte aflevering van stookolie het meest te lijden zullen hebben. In de produktiestatistieken van het C.B.S. worden de verbruikscijfers van vloeibare brandstoffen niet gesplitst in componenten. Voor vele bedrijfstakken is stookolie echter het belangrijkste verbruikte aardolieprodukt.

In de eerste plaats zullen wij nu het criterium van afhankelijkheid beschouwen. Wij vatten daarbij alleen die bedrijfstakken in het oog, die een grotere afhankelijkheid van vloeibare brandstoffen vertonen dan het algemele gemiddelde van rond 24 pCt. (gas en elektriciteit

mede in de berekening genomen). Deze bedrijfstakken zijn kwetsbaarder naarmate zij een groter percentage olie verbruiken.

Vervolgens nemen wij het criterium van overschakeling in aanmerking. Immers, wanneer het aandeel van vloeibare brandstoffen in het totale energieverbruik is toegenomen, mogen wij aannemen, dat het bedrijf zich steeds meer op olieverbouw is gaan richten. Dit kan dan het gevolg zijn van het feit, dat de bedrijfstak de toeneming van zijn verbruik voor een groot deel door olie heeft laten dekken, ofwel dat er substitutie heeft plaats gevonden. In beide gevallen zal het dan voor de bedrijfstak moeilijker zijn weer terug te schakelen.

In tabel 2 zullen wij nu de meest afhankelijke bedrijfstakken naar afhankelijkheid rubriceren, waarbij wij dan tevens de relatieve toeneming van deze afhankelijkheid zullen vermelden, welke toeneming voor de gehele industrie in 1954 ten opzichte van 1950 circa 35 pCt. bedroeg.

Men ziet dus, dat alleen voor vier van de in tabel 2 genoemde bedrijfstakken de relatieve toeneming beneden het algemeen gemiddelde van 35 pCt. is gebleven. Zoals tabel 1 laat zien, zijn er vele bedrijfstakken die een grotere relatieve toeneming van het aandeel van vloeibare brandstoffen in de energievoorziening kenden dan de in tabel 2 genoemde, doch het aandeel steeg dan als het ware van klein tot minder klein.

Voordat wij overgaan tot het formuleren van de conclusies, moeten wij ons afvragen, of een conclusie die voor de bedrijfstak als geheel geldigheid heeft ook gelden zal voor elk bedrijf afzonderlijk in die tak. Dit behoeft geenszins zo te zijn, daar het immers zeer wel voorstelbaar is dat de diverse bedrijven niet in gelijke mate vloeibare brandstoffen verbruiken. Het is daarom zeker mogelijk, dat een industrie niet behorende tot een in tabel 2 genoemde bedrijfstak toch zeer afhanke-

ABEL 2.

Afhankelijkheid van vloeibare brandstoffen

Rang- orde	Nr.	Bedrijfstak	Procentuele bijdrage vloeibare brand- stoffen	Relatieve toeneming procentuele bijdrage in verhouding tot 1950
a.	18	Automobielen- en carrosseriefabrieken	67	42
b.	31	Cacao- en suikerindustrie	46	39
c.	2	Kalkzandsteenindustrie	44	38
d.	27	Textielblekerijen en -ververijen	43	72
e.	28	Tapijt- en cocosindustrie	40	570
f.	16	Machine- en staalbouw	40	33
g.	11	Strokkartonindustrie	36	20
h.	17	Scheepsbouw	35	25
i.	22	Draadindustrie etc.	35	59
j.	10	Confectienijverheid	35	59
k.	8	Zee-, was- en reinigingsmiddelenindustrie	34	79
l.	19	Rijwielnijverheid	34	48
m.	7	Industrie van gerede verven	34	10
n.	21	Industrie van stalen meubelen	33	44
o.	6	Boek- en diepdrukkerijen	32	— a)
p.	26	Katoen-, rayon- en linnenindustrie	27	13
q.	1	Baksteenindustrie	26	44
r.	19	Plaatverwerkende industrie	24	60
s.	32	Margarinefabrieken	24	1.100

a) Geen cijfers voor 1950 bekend.

lijk is van het verbruik van aardolieproducten, weshalve de beperkingen in de olievoorziening invloed op de productie kunnen hebben. Hierover ontbreken helaas de gegevens, zodat met een globale aanduiding moet worden volstaan.

Tenslotte mogen wij dan een enkele conclusie trekken. In de eerste plaats mogen wij stellen, dat in 1956 de ge-

hele industrie bij haar energievoorziening voor 26 à 28 pCt. afhankelijk is van vloeibare brandstoffen. In de tweede plaats veroorzaken de beperkte leveringen, zo er geen vervanging door andere brandstoffen mogelijk is, in het uiterste geval een produktiedaling met 10 pCt. Het lijkt echter plausibel te veronderstellen dat de eerste maanden een bestaande voorraad in het tekort zal kunnen voorzien. Het wordt echter ernstiger naarmate een bedrijfstak sterker afhankelijk is van de olieproducten en naarmate de olieleveringen voor een langere periode of op grotere schaal beperkingen opgelegd zullen worden. In dat geval zal ongetwijfeld de productie van de in tabel 2 genoemde bedrijfstakken gestagneerd worden. Daarbij komt dan nog dat een terugschakeling op vaste brandstoffen in theorie wellicht wel mogelijk zou zijn, doch dat de praktische uitvoering daarvan wordt verhinderd doordat de gewenste soort vaste brandstof niet of niet in voldoende mate voorradig is. Het geval kan zich dan ook nog voordoen dat de bedrijfstak ook in moeilijkheden komt door de met 15 pCt. beperkte aflevering van benzine. Zeer zeker zal dit het geval zijn met de automobielen- en carrosseriefabrieken.

Al met al menen wij te moeten betwijfelen, of de op 20 november genomen maatregelen, waarvan wij de noodzaak geenszins betwisten, in het geheel geen invloed zullen hebben op de productie van de diverse bedrijfstakken, zoals wel is gesuggereerd.

N.E.I.

D. B. JOCHEMS,

De oliereserves van het Midden Oosten

De jongste gebeurtenissen in het Midden Oosten hebben nog eens een scherp licht doen vallen op de vitale betekenis der daar aanwezige oliereserves voor de energievoorziening van het westelijk halfrond en met name van West-Europa. Gesteld mag worden dat de Suezkanaalkwestie, hoe belangrijk ook voor de aanvoer van ruwe olie uit de produktielanden rond de Perzische Golf, slechts één aspect en waarlijk niet het belangrijkste, van de problemen vormt, welke oplossing van primair belang voor de economie der Westeuropese landen is.

Tot voor kort werden de in het Midden Oosten aanwezige reserves aan ruwe olie op circa 126 mrd. barrels geschat. Ter vergelijking en beter begrip van deze rijkdom aan vloeibaar goud zij erop gewezen dat de Amerikaanse oliereserves naar raming „slechts” rond 30 mrd. barrels bedragen. Op grond van de jongste schattingen zouden de in het Midden Oosten aanwezige reserves in feite nog aanzienlijk groter zijn. Men spreekt thans van vastgestelde reserves ter grootte van niet minder dan rond 230 mrd. barrels! Aangenomen mag worden dat in het Midden Oosten circa drie kwart der vastgestelde wereldreserves aan ruwe olie wordt aangetroffen. Hiervan werd tot dusver slechts een welhaast te verwaarlozen percentage, nl. minder dan 7 pCt. verbruikt. Ook in dit opzicht valt een vergelijking tussen het Midden Oosten en de Verenigde Staten ten nadele dezer laatste uit. De in Amerika aanwezige oliereserves toch vertegenwoordigen slechts circa 10 pCt. van het totaal, terwijl naar ruwe schatting reeds ten naaste bij 60 pCt. der vastgestelde reserves werd verbruikt.

Verleden jaar exporteerde het Midden Oosten bijna 3 mln. barrels per dag en wel naar de navolgende landen:

Engeland	470.000 b/d
Frankrijk	452.000 „
Italië	323.000 „

Andere Westeuropese landen en Noord-	
Afrika	303.000 b/d
Verre Oosten en Afrika	301.000 „
Verenigde Staten	275.000 „
Benelux-landen	272.000 „
Japan	130.000 „
West-Duitsland	130.000 „
Australië	103.000 „
India	91.000 „
Zuid-Amerika	70.000 „
Canada	30.000 „

en tot de jongste gebeurtenissen bewoog de uitvoer zich nog steeds in stijgende lijn.

Opvallend is dat de tot dusver vastgestelde reserves worden aangetroffen op slechts 35 terreinen. Het ligt overigens voor de hand dat het aantal vindplaatsen niet tot dit aantal beperkt zal blijven; men denke in dit verband o.a. aan de jongste ontdekking van een der rijkste bronnen in Iran. Ook in dit opzicht is het verschil tussen Midden Oosten en Amerika wel zeer groot. In de Verenigde Staten, waar vooral Texas op het stuk van oliewinning aan de spits gaat, lopen de vindplaatsen in de tienduizenden.

Dank zij de rijkdom aan olie in het Midden Oosten kan gesteld worden dat gemiddeld twee van elke vijf boringen produktief zijn. In elf der 35 terreinen wordt 90 pCt. der tot dusver vastgestelde reserves aangetroffen. Twee dezer terreinen, nl. het 140 mijl lange Ghawar-terrein in Saudi-Arabië en het Burghan-terrein in Koeweit, behoren tot de rijkste ter wereld. Op laatstgenoemd terrein zijn niet minder dan 195 bronnen in productie. De dagproductie bedraagt 900.000 barrels en de aanwezige reserves worden conservatief op 30 mrd. barrels geschat.

Werden verleden jaar in de Verenigde Staten 56.000 putten geboord, in het Midden Oosten bedroeg dit aantal niet meer dan 1.500 met een gemiddelde van 13.000 barrels per-geboorde-voet. In de Verenigde Staten, waar

tot dusver meer dan 1,5 mln. putten zijn aangeboord, bedraagt het gemiddelde minder dan 30 barrels en in Venezuela 600/700 barrels. Deze produktiviteit tezamen met de enorme hoeveelheid in de bodem aanwezige olie stempelen het Midden Oosten tot 's werelds belangrijkste reservoir. De Europese en Amerikaanse oliemaatschappijen hebben dan ook niet geaarzeld zeer aanzienlijke kapitalen te investeren teneinde winning der olie mogelijk te maken. Deze investeringen kunnen op ten naaste bij \$ 3 mrd. worden gesteld, waarvan ruwweg twee derden door Amerikaanse belanghebbenden werd gefourneerd.

Is het voorkomen van zo aanzienlijke reserves met het oog op de toekomstige energievoorziening van West-Europa van de allergrootste betekenis, de huidige produktie is al evenzeer van belang voor de dekking der tegenwoordige behoefte aan olie van West-Europa. Na de Verenigde Staten is Engeland de voornaamste concessionaris en zijn behoeften werden tot aan het conflict voor 80 pCt. door aanvoer uit het Midden Oosten gedekt. Ook Frankrijk, welks direct belang bij de in het Midden Oosten werkzame produktiemaatschappijen weliswaar geringer is dan dat van Engeland, betrof verreweg het grootste gedeelte, nl. circa 90 pCt. zijner behoefte uit het Midden Oosten. Zij het met een tijdelijk hiaat kunnen Amerika en Venezuela weliswaar pro tempore in de leemte, ontstaan door het goeddeels wegvallen van aanvoer uit het Midden Oosten voorzien, maar aanvoer uit het westelijk halfmond impliceert een niet te onderschatten aderlating der dollarreserves dezer landen. Deze olie toch moet in dollars worden betaald, terwijl de tot dusver uit het Midden Oosten aangevoerde olie in sterling werd verrekend.

Aan de toekomstige voorziening in West-Europa's energiebehoefte, een probleem van de eerste orde, wordt terecht in toenemende mate aandacht geschonken. Blijkens een prognose der Chase Manhattan Bank moet binnen de eerstvolgende tien jaren rekening worden gehouden met een stijging der behoefte aan olie in de vrije landen tot niet minder dan rond 25 mln. barrels per dag. Deze raming is nog conservatief vergeleken met die van Daniel C. Ion, een functionaris van de British Petroleum, die uitgaat van een — geschat — verbruik van 26 mln. barrels per dag in 1965 en van 40 mln. barrels per dag in 1975 en van een dagproduktie in het Midden Oosten van circa 18 mln. barrels per dag, d.w.z. vrijwel het zesvoudige der huidige dagproduktie!

Ook de Olie-Commissie der O.E.E.C. wijdt in het kader der Westeuropese energievoorziening aandacht aan olieproduktie en verbruik. Een recentelijk gepubliceerde studie „Oil, the outlook for Europe”, bevat tal van waardevolle gegevens. In haar samenvatting wijst de Commissie erop dat men getracht heeft zich op grond der situatie per medio juli jl., een beeld te vormen van West-Europa's energiebehoefte in 1960. Zij komt tot de slotsom dat het Westeuropese oliegebruik gedurende het tijdvak 1956-1960 aanzienlijk zal stijgen. Daar de Westeuropese kolenproduktie ontoereikend is om in de toenemende behoefte aan energie te voorzien, zullen de petroleummaatschappijen niet slechts belangrijk groter hoeveelheden olie maar tevens een groter percentage zware olie moeten leveren. Ofschoon de te verwachten stijging van het verbruik aanzienlijk is, heeft — onvoorziene omstandigheden voorbehouden — naar het oordeel der Commissie niet te worden gevreesd dat men in de toenemende behoeften niet zal kunnen voorzien. De te verwachten wijzigingen in het verbruikspatroon zijn nl. niet groter dan die welke zich sedert het eind van

de oorlog hebben voltrokken. Wij zijn van mening, aldus de Commissie, dat de noodzakelijke stijging van de aanvoer, de wijzigingen in de vraag naar de verschillende petroleumprodukten en in de produktiecentra zelve, welke onvermijdelijk zijn wil men in de energiebehoefte gedurende de beide eerstvolgende decennia kunnen voorzien, een logische consequentie zijn van de opvallende veranderingen in het economisch beeld gedurende de jaren 1945-1955.

Concluderend stelt zij dat aardolie gedurende de eerstvolgende twintig jaren een steeds groter rol in de voorziening van Europa's totale energiebehoefte zal vervullen. Het verbruik van olie voor bunkerdoeleinden in de O.E.E.C.-landen nam van 37 mln. ton in 1947 tot 100 mln. ton in 1955 toe! Ofschoon het jaarlijks verbruik van olie in Europa naar het oordeel der Commissie niet in dezelfde mate zal blijven stijgen, verwacht de Commissie niettemin dat de totale behoefte aan olie in 1960 tenminste 153 mln. ton zal bedragen en dat met een verdubbeling der behoefte in het tijdvak 1960-1975 rekening dient te worden gehouden.

Ofschoon de ramingen der Commissie door haar zelf als conservatief worden beschouwd, komt de Energie-Commissie der O.E.E.C. tot lager cijfers. De Olie-Commissie wijst er in dit verband op dat haar cijfers zijn gebaseerd op de te verwachten vraag naar olieprodukten, terwijl de Energie-Commissie de aardolie veeleer beschouwt als een „balancing factor” in Europa's energievoorziening. Bovendien heeft de Olie-Commissie in haar ramingen rekening gehouden met de Europese behoefte aan olie voor bunkerdoeleinden. *Teneinde in de toekomstige behoefte te kunnen voorzien zal Europa in toenemende mate van aanvoer uit het Midden Oosten afhankelijk zijn, aldus de Commissie. In haar conclusie is zij er dan ook van uit gegaan dat ruwe olie in voldoende hoeveelheid en zonder belemmeringen uit het Midden Oosten kan worden aangevoerd.*

Hier ligt ongetwijfeld de diepere achtergrond van het Engels-Frans optreden tegen Egypte. Nasser's ambities, gesteund door de Sovjet-leiders die langs deze weg de mogelijkheid tot penetratie in het Midden Oosten zien, vormen ongetwijfeld een niet te onderschatten gevaar voor het economisch bestel in West-Europa. Veelzeggend is de navolgende ontboezeming in Nasser's auto-biografie „The philosophy of the Revolution” — schreef Hitler niet „Mein Kampf”? —:

„There remains a third source (of strength), oil, a sinew of material civilization without which all its machines would cease to function. The great factories producing every kind of goods — all the instruments of land, sea and air communication; all the weapons of war, from the mechanical bird above the clouds to the submarines beneath the waves — all would cease to function and rust would overcome every iron part beyond hope of motion or life. . . . The center of oil production has shifted from the United States where wells are going dry, the cost of land is going up and the wages of labourers have risen, to the Arabian area where the wells are still virgin, where land over vast spaces continues to cost nothing and where the worker continues to receive less than a subsistence wage. Half the proved reserves of oil in the world lie beneath Arab soil. Have I made clear how great the importance of this element of strength is?”.

Is West-Europa afhankelijk van het Midden Oosten voor de voorziening in zijn groeiende energiebehoefte, het Midden Oosten en dit geldt met name voor de landen in welker bodem de olie zich bevindt, is al evenzeer afhankelijk van West-Europa voor de winning dezer bodemschatten. Zonder de enorme kapitalen, de „know how”, kortom al datgene wat nodig is om de olie niet slechts naar de oppervlakte te brengen maar ook te verwerken,

te vervoeren, te distribueren enz., is de wetenschap dat men „this element of strength” bezit waardeloos. Op grond van de bestaande royalty-overeenkomsten zullen de olieproducerende landen, mits aan de produktie niets in de weg wordt gelegd, over een tiental jaren een inkomen genieten dat niet veel minder dan \$ 3 mrd. zal bedragen. Hierbij is dan geen rekening gehouden met inkomsten uit hoofde van arbeidslonen, inkopen door de produktiemaatschappijen in de landen zelf, sociale voorzieningen der oliemaatschappijen e.d.

Het Mossadeq-experiment heeft getoond waartoe nationalisatie leidt. Men moet dan ook hopen dat de Regeringen in de betrokken landen, zich bewust van de

vitale betekenis der royalty-inkomsten voor het economisch bestel en de welvaart der bevolking, haar medewerking verlenen om tot een optimale produktie te komen. Het Westen en het Midden Oosten hebben beide het grootste belang bij een vruchtbare samenwerking op het stuk der ontginning van de bodemschatten waarmede de natuur de landen rond de Perzische Golf zo rijkelijk heeft bedeeld. In een volgend artikel zullen de vervoersproblemen worden belicht.

Rotterdam.

C. VERMEY.

Literatuur: Oil, The Outlook for Europe.
Petroleum Press Service.
Charles J. V. Murphy. Board of Editors, Fortune.

Economische visserijproblemen

Inleiding.

In september jl. hield de „International Economic Association” haar eerste congres, hetgeen plaats vond te Rome. De I.E.A. is het internationale overkoepelende orgaan van verenigingen van economen. Voor Nederland zijn de Vereniging voor de Staathuishoudkunde en de Contactcommissie van Academisch gevormde Economen erbij aangesloten.

In aansluiting op haar congres over „Stability and Progress in the World Economy” heeft de I.E.A. een „Round Table on Fisheries” georganiseerd, waar in het bijzonder fundamentele economische visserijproblemen van de theoretische zijde werden benaderd. Deze bijeenkomst vond plaats met welwillende medewerking van de Fisheries Division of the Food and Agriculture Organisation of the United Nations in het gebouw van de F.A.O. te Rome.

Visserij-economie.

De vissersbevolking vormt in de meeste landen een enigszins geïsoleerde groep met eigen problemen, aard en karakter. In tegenstelling tot de landbouw heeft de overheid zich in de verschillende landen lange tijd met de visserij slechts weinig beziggehouden met het gevolg, dat deze minder spectaculaire tak van bedrijf in vrijwel alle landen in menig opzicht is achtergeraakt. Ofschoon in het bijzonder t.o.v. de afzet de visserij vele problemen met land- en tuinbouw gemeen heeft, is de achterstand in belangstelling niet onverklaarbaar. Immers, aan het eind van de vorige eeuw verkeerde de visserij in een andere positie dan de landbouw. De Westeuropese landbouw kwam destijds ten gevolge van de invoer van goedkope granen uit Amerika en Zuid-Rusland in grote moeilijkheden, welke hebben geleid tot vergaande bemoeiingen van de overheid met de landbouw. Hier te lande wees de Staatscommissie van 1886 voor Nederland een juiste weg: geen bescherming en geen sluiting van de grenzen, maar wetenschappelijk onderzoek, onderwijs, voorlichting en een goede kredietvoorziening, opdat de Nederlandse landbouw zich uit eigen kracht zou kunnen handhaven. Dit advies had ook voor de visserij onmiddellijk toegepast kunnen worden. De visserij verkeerde toen echter in andere omstandigheden dan de landbouw. De toepassing van de stoommachine, nieuwe scheepstypen, het ontbreken van uitvoerbelemmeringen openden nieuwe mogelijkheden voor de visserij. Dientengevolge hield de overheid zich weinig met de visserij bezig. In vrijwel alle landen is er zodoende een ernstige achterstand, welke zich

thans in toenemende mate doet gevoelen. De laatste jaren is men echter in tal van landen de achterstand aan het inhalen, mede dank zij de stimulerende invloed van de Fisheries Division van de F.A.O.

Aan de economische bestudering van de visserij is in vergelijking met landbouw en industrie nog betrekkelijk weinig gedaan. Het initiatief van de I.E.A. is dan ook zeer toe te juichen. Achttien personen waren uitgenodigd deel te nemen aan een rondetafelconferentie, voornamelijk Amerikanen, Canadezen en Engelsen. Prof. Erik Lindahl van de Universiteit van Upsala opende en sloot de bijeenkomst. Prof. G. Haberler van de Harvard University woonde enkele zittingen bij, Prof. Austin Robinson van de Universiteit van Cambridge nam vrijwel aan alle discussies deel. De eigenlijke deelnemers waren voornamelijk hoogleraren in de economie, die hetzij een proefschrift hadden geschreven over een visserij-onderwerp of aan economische visserij-onderzoekingen medewerking verleenden. De dagelijkse moeilijkheden van de visserij in de verschillende landen interesseerden het gezelschap niet. Men beperkte zich tot de fundamentele visserijproblemen op theoretisch niveau onder de eminente leiding van de heer R. Turvey, Reader in Economics aan de London School of Economics. De referaten waren door de goede zorgen van de secretaresse van de I.E.A., Mrs. E. Berger-Lieser, tijdig toegezonden.

Aan Prof. G. M. Gerhardsen van de Noorwegian School of Economics and Business Administration te Bergen was een beschouwing gevraagd over de kosten in de visserij en wel in het bijzonder de kostencurve op korte en lange termijn voor verschillende methoden van vissen. Voorts een beschouwing over de economische levensduur van vissersvaartuigen en de mogelijkheid van re-investmentcycles, de elasticiteit van het aanbod en in verband daarmee de mate waarin vissersschepen op verschillende visgronden kunnen vissen en in verschillende havens aanvoeren. Methoden van aanpassing van de aanvoer, bijv. opleggen van schepen of kortere reizen maken.

Dit onderwerp kwam niet geheel tot zijn recht, doordat Prof. Gerhardsen te druk bezet was geweest met andere werkzaamheden. Een uitstekend referaat over de zgn. deelvisserij was uitgebracht door Dr. H. Zoetewey, Nederlands econoom, werkzaam bij het Internationaal Arbeidsbureau te Genève. Het arbeidsloon in de visserij bestaat over de gehele wereld in het algemeen uit een percentage van de opbrengst van de vangst. Dit systeem is historisch te verklaren. Het is later soms wat gewijzigd,

doch het principe van afhankelijkheid van de vangst wordt nog steeds gehandhaafd. Aan Dr. Zoetewey was gevraagd waarom dit systeem nog zo algemeen wordt toegepast, welke invloed er vanuit gaat op de vakverenigingen en in hoeverre het de financiering van de visserij al of niet belemmert.

Het nog steeds voortbestaan van de deelvisserij verklaart Dr. Zoetewey enerzijds uit het riskante karakter van de visserij en anderzijds uit de aard van het bedrijf: een speciale prikkel wordt gewenst geacht. Wijziging van het deel blijkt in de praktijk uitermate moeilijk. Dat het systeem van de deelvisserij een belemmering zou zijn voor de modernisering van de vissersvloot acht Dr. Zoetewey in het algemeen onwaarschijnlijk.

Optimale bevissing van de zee.

Interessante en voor de visserij belangrijke problemen werden naar voren gebracht door Prof. H. Scott Gordon (Carleton College, Ottawa and University of Chicago) en Prof. A. D. Scott (University of British Columbia). Hun referaten hebben betrekking op de optimale bevissing en de belemmeringen welke daarbij worden ontmoet. Uitgangspunt is de beschouwing, welke Scott Gordon enige jaren geleden heeft gepubliceerd, waarbij hij theoretisch verklaarde, dat de visserij, in tegenstelling tot de landbouw, geen „rent” kent ¹⁾. Als oorzaak van overbevissing van tal van visgronden ziet Scott Gordon, dat visgronden in het algemeen gemeenschappelijk bezit zijn, waarvan iedereen gebruik kan maken. De optimale geografische bevissing zou moeten zijn, dat de marginale produktiviteit op alle visgronden dezelfde is. In de landbouw is zulks t.a.v. landbouwgronden inderdaad het geval. Dit komt omdat de boer zeggenschap over zijn grond heeft, hetgeen voortvloeit uit de private eigendom van de grond. De visser is echter geen eigenaar van de visgrond, welke hij bevest. Hij kan dus andere vissers niet van zijn visgrond weren. Daardoor ontstaat er een bijzondere situatie. Immers, een nieuwe visser staat nu voor de keus op welke visgrond hij zal gaan vissen. Zijn beslissing zal niet worden bepaald door de relatieve marginale produktiviteit van de visgronden, doch door hun gemiddelde produktiviteit. De visser vraagt zich niet af hoe hij kan meehelpen aan de maximering van de totale produktie van de gehele vissersvloot, maar wat hem, individueel, de grootste opbrengst geeft. Een stabiel evenwicht wordt pas bereikt als de gemiddelde produktiviteit van alle visgronden gelijk is. Deze toestand leidt ertoe, dat de rijkere of dichterbij gelegen visgronden overbevist zullen worden. Het uiteindelijke resultaat is dat de totale kosten gelijk zijn aan de totale opbrengst en er geen „rent” overblijft. Het komt zelfs meermalen voor dat de vissers de visgrond nog intensiever bevissen en dan tevreden zijn met een lager wordend inkomen. Dit zou dan verklaard kunnen worden uit de gebondenheid van de visser aan zijn woonplaats en zijn visgrond.

Op deze wijze meent Scott Gordon een verklaring te hebben gevonden voor het feit, dat vissers dikwijls arm zijn. Wil men echter de optimale bevissing benaderen dan zullen volgens Scott Gordon bepaalde maatregelen door de overheid moeten worden genomen. Prof. Scott meent daarentegen, dat het verdwijnen van de „rent” niet noodzakelijkerwijs behoef te leiden tot armoede van de visser. Net zo min als de pachter van een boerderij arm zou moeten zijn, omdat de eigenaar van de grond de pacht („rent”) ontvangt. Er zijn nog andere oorzaken

van eventuele armoede in de visserij, bijv. de relatieve immobiliteit van de arbeid en het systeem van deelvisserij. Dit laatste kan leiden tot een lagere opbrengst van de investeringen.

Afzetproblemen en onderontwikkelde gebieden.

Prof. Ian Bowen van de University of Hull gaf een uitstekend referaat over het eerste stadium van de verhandeling van vis op weg naar de consument. Prof. Ralph Cassady Jr. van de University of California behandelde in het bijzonder de problemen van de visafzet in de Verenigde Staten, waarbij vooral aandacht werd besteed aan de verkoop aan de consument.

T.a.v. de visserij in onderontwikkelde landen werd een interessante uiteenzetting gegeven door Prof. E. S. Kirby van de University of Hongkong, tezamen met E.F. Szczepanik, lecturer in economics aan dezelfde universiteit.

De economische problemen van IJsland.

Een interessant probleem was de vraagstelling inzake de kartellering van de visexport door de Scandinavische landen en IJsland. Aan Prof. Olafur Björnsön van de Universiteit van Reykjavik was daarover een kritische beschouwing verzocht. Prof. Björnsön volstond met een beschrijving van de export van vis van de IJslandse vissers en van de economische moeilijkheden van IJsland in het algemeen. Aangezien men slechts zelden iets over IJsland te weten komt, zullen wij er in dit artikel iets meer aandacht aan besteden.

IJsland is met 160.000 inwoners dun bevolkt (1½ per km²). -De voornaamste bronnen van bestaan zijn de visserij en de landbouw (95 pCt. van de uitvoer bestaat uit vis en visprodukten). Kabeljauw, gezouten, gedroogd, of diepgevroren, is het voornaamste exportprodukt.

Na 1930 hebben de IJslandse vissers zich georganiseerd in verenigingen ter bevordering van de export. De Regering heeft deze organisaties een wettelijke basis gegeven op grond waarvan zij het alleenrecht hebben tot uitvoer van hun produkt. Deze exportcoöperaties of kartels hebben in de voornaamste importlanden vertegenwoordigers, die trachten optimale financiële resultaten voor de vissers te bereiken.

Nu is IJsland een land met weinig natuurlijke rijkdommen of commerciële mogelijkheden. De levensstandaard zal er dus van nature laag zijn. Men zou dan ook verwachten dat de IJslandse visserij goed moet kunnen concurreren met andere visexporterende landen. Dit is echter niet het geval, hetgeen zijn oorzaak vindt in het onjuiste economische beleid dat de IJslandse Regering voert. Dit is te meer nadelig voor IJsland, omdat het in hoge mate afhankelijk is van de invoer, welke met de opbrengst van de visexport moet worden betaald.

Tijdens en na de oorlog is de IJslandse Regering zich in toenemende mate met de visserij gaan bezighouden. Toen na de oorlog de prijzen van vis gingen dalen en de prijzen van visserijmaterialen stegen ging de Regering er in 1946 toe over de prijs van de vis aan de vissers te garanderen. De daardoor noodzakelijke subsidiëring van de visserij leidde in 1950 tot een flinke devaluatie van de IJslandse munteenheid. Voor de visexport was het echter nog te weinig, mede omdat men in de oorlogsjaren de lonen aan het verloop van de kosten van levensonderhoud had gekoppeld. Door de afhankelijkheid van de invoer was een cumulatieve inflatie onvermijdelijk, ook al omdat de industrie door de Regering bevorderd wordt, hetgeen hoge investeringen met zich brengt. Een prijsstop,

¹⁾ The Journal of Political Economy, April 1954: „The economic theory of a common-property resource: The Fishery”.

invoercontrole en exportsubsiëring waren het gevolg. Daarbij dient de opbrengst van de invoerrechten voor de subsidiëring van de export. In 1951 ging men ertoe over een deel van de opbrengst aan vreemde valuta van de visuitvoer te laten verkopen met een agio van 60 pCt. aan importeurs, die met de aldus verkregen vreemde valuta vrij mochten invoeren.

In het voorjaar van 1955 gingen de lonen met 10 pCt. omhoog en begin van dit jaar moesten de subsidies voor de visserij worden verhoogd. Het binnenlandse prijsniveau is thans met 80 pCt. gestegen sinds 1950. De officiële koers van de IJslandse munt is echter dezelfde gebleven; de prijzen voor vis zijn op de buitenlandse markten weinig gestegen, waardoor IJsland in steeds grotere moeilijkheden komt. Daar komt nog bij, dat de Engelse markt enkele jaren geleden verloren ging toen de IJslandse Regering op unilaterale wijze de grens van de territoriale wateren van 3 op 4 mijl bracht. De Engelse reders hebben toen zodanige maatregelen genomen, dat geen IJslandse vis meer in Engelse havens kon worden aangevoerd. De daaruit voortgevloeide moeilijkheden voor de IJslandse visserij werden onmiddellijk door Sovjet-Rusland opgevangen, met het gevolg, dat een groot deel van de vangst door de Regering van IJsland thans

wordt verkocht aan de Sovjet-Unie, waarvan men dus wel zeer afhankelijk dreigt te worden. Reeds geruime tijd zijn er echter besprekingen gaande om met de Engelsen, tot een akkoord te komen, waarvoor de kans van slagen gunstiger schijnt te worden.

In plaats van een visserij met een sterke positie in de concurrentie op de buitenlandse markten, zoals men op grond van theoretische overwegingen geneigd zou zijn te verwachten, leidt de IJslandse visserij een moeilijk bestaan. Het spreekt vanzelf dat de economen van de Round Table on Fisheries Prof. Björnsön de weg hebben gewezen om uit de moeilijkheden te komen, een weg die bezwaarlijk die van de minste weerstand kan zijn.

Slotbeschouwing.

Terugblikkend op deze bijeenkomst in een kleine kring van bij uitstek deskundigen op het gebied van de visserij-economie menen wij te mogen spreken van een geslaagd experiment. Het is duidelijk gebleken, dat de International Economic Association een braak terrein heeft betreden, waar nog veel werk ligt te wachten. Het verdient zeker aanbeveling, dat de I.E.A. van tijd tot tijd dergelijke bijeenkomsten herhaalt ter bespreking op hoog niveau van fundamentele economische visserijproblemen.

Scheveningen.

A. G. U. HILDEBRANDT.

De Nederlandse industrie in het derde kwartaal 1956

Wij schreven in onze beschouwingen met betrekking tot de gang van zaken in de Nederlandse industriële bedrijven gedurende het tweede kwartaal van 1956¹⁾ dat het gevaar van eentonigheid begon te dreigen, omdat reeds enkele kwartalen de kwalificatie „steeds gunstiger” moest worden gebruikt. Bij de bespreking van de derde driemaandelijke periode van dit jaar behoeven wij dit gevaar, dat zowel schrijvers als lezers overigens gaarne zullen aanvaarden, veel minder te duchten.

Het zij vooropgesteld, de gang van zaken is nog steeds bevredigend, de opdrachtenportefeuilles zijn nog goed gevuld, de bezetting van de bedrijven is hoog en de werkgelegenheid groot, doch wij hebben de indruk, dat de „trend” van de ontwikkeling van de omvang der industriële produktie iets minder omhoog is gericht dan voorheen.

Dit behoeft geenszins reden tot ongerustheid te zijn; iedere „groeicurve” moet eens een meer horizontaal beloop gaan krijgen en men behoeft daarin nog lang geen voorbode te zien van een omslag.

Niettemin begon de conjunctuur enkele tekenen te vertonen van „overdruk” en de manometer van de betalingsbalans naderde de rode streep dichter dan de Overheid gewent achtte. De vrijwel algemeen toegekende 6 pCt. loonsverhoging bleek, met de nog steeds omvangrijke investeringen, de bestedingen op een hoger peil te brengen dan onze nationale produktiecapaciteit kan verwerken, als gevolg waarvan de invoer de uitvoer sterk ging overtreffen. Van overheidswege werd dan ook spoedig ingegrepen.

Nu was de divergentie tussen de trendlijn van de invoer en die van de uitvoer reeds lange tijd waar te nemen. Men zou zich daarom kunnen afvragen waarom eerst een „fool's paradise” moest worden geschapen, dat vervolgens met het vlammeende zwaard van de consumptie-

beperkende maatregelen weer werd afgesloten. De nieuwe Regering heeft inmiddels aangekondigd hierin nog verder te willen gaan. Wij noemen in dit verband de plannen tot accijnsverhogingen op enkele artikelen en de niet-volledige compensatie van de kosten van de ouderdomsvoorziening, terwijl op het terrein van de investeringen afschaffing van de geldende faciliteiten wordt overwogen.

In ieder geval heeft de vrij snelle opeenvolging van gebeurtenissen dit voordeel gehad dat zij enigszins ont-nuchterend werkte, zodat algemeen schijn en werkelijkheid van de welvaart beter worden onderscheiden, hetgeen op zichzelf reeds een ontspanning van de conjunctuur betekent.

Wij wilden deze beschouwingen doen voorafgaan aan de weergave van de cijfers met betrekking tot de industriële bedrijvigheid. Het indexcijfer van de omvang van de industriële produktie vertoont nl. ten opzichte van het tweede kwartaal een lichte daling, hoewel het hoger is dan het vergelijkbare cijfer van 1955.

Men zal o.i. aan deze daling geen al te grote betekenis moeten toekennen. In de eerste plaats was een stijging ten opzichte van het voorafgaande kwartaal niet te verwachten in verband met de seizoenbeweging en bovendien menen wij in het beloop meer een stabilisatie dan een teruggang te moeten zien.

De bedrijvigheid in de *metaalindustrie* onderging ten opzichte van het voorafgaande kwartaal een lichte daling. Het indexcijfer op basis van 1949 = 100 bedroeg 192. Gedurende het derde kwartaal van 1955 bedroeg het cijfer 190. Men kan uit deze cijfers de gevolgtrekking maken, dat de bedrijvigheid in het algemeen op een constant peil blijft. Vele, vooral kleine en middelgrote, bedrijven produceren op volledige capaciteit, zodat verdere produktievergroting alleen mogelijk is door middel van uitbreidingen, welke in vele gevallen echter onmogelijk zijn door gebrek aan personeel.

¹⁾ „E.-S.B.” van 29 augustus 1956, blz. 775.

Volume-indexcijfers van de produktie in de gehele nijverheid exclusief bouwnijverheid a)

(1949 = 100)

	1955		1956	
	maand-cijfers	kwartaal-cijfers	maand-cijfers	kwartaal-cijfers
januari	136		149	
februari	132	141	142	151
maart	156		163	
april	146		152	
mei	146	151	165	161
juni	161		167	
juli	148		155	
augustus	148	151	156	156
september	157		156	
oktober	159			
november	160	159		
december	157			

a) Alle in dit overzicht genoemde cijfers zijn, tenzij anders is vermeld, ontleend aan of berekend met behulp van publikaties van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

De afzet van bromfietsen staat naar onze indruk nog steeds onder de invloed van de genomen maatregelen met betrekking tot de verkopen op afbetaling. Hoewel in tegenstelling tot wat aanvankelijk werd gevreesd, in het algemeen niet van een stagnatie kan worden gesproken, is voor sommige bedrijven de orderpositie toch beslist ongunstiger geworden.

De *scheepsbouwnijverheid* begon volgens „Lloyd's Register of Shipbuilding Returns” in het afgelopen kwartaal met de bouw van 2 stoomschepen en 36 motorschepen met een gezamenlijke inhoud van ongeveer 130.000 b.r.t. ten opzichte van 197.000 ton in het tweede kwartaal; 3 stoomschepen en 44 motorschepen, tezamen bijna 90.000 b.r.t. (vorig kwartaal 134.000 b.r.t.), werden tewatergelaten; voltooid werd ruim 104.500 b.r.t., verdeeld over 37 motorschepen en 4 stoomschepen. In de voorafgaande 3 maandsperiode voltooiden de Nederlandse scheepswerven 92.000 b.r.t. Mede doordat de tonnage, welke op stapel werd gezet groter was dan hetgeen werd voltooid steeg het onderhanden werk met 26.500 b.r.t. tot ruim 610.000 b.r.t., waarmee ons land de vijfde plaats inneemt in de rij van scheepsbouwende landen na Japan, Groot-Brittannië, West-Duitsland en Italië.

De geleidelijke stijging van de produktie van de *chemische industrie* vond in het tijdvak, waarop dit verslag betrekking heeft, voortgang. Op basis 1949 = 100 bedroeg het gemiddelde volume-indexcijfer van de produktie — exclusief die van de aardoliebedrijven — in het kwartaal, dat wij beschrijven 157 tegen 151 in het overeenkomstige tijdvak van 1955. Vrijwel alle onderdelen van deze bedrijfstak hebben tot deze stijging bijgedragen. Een uitzondering vormt de zeepindustrie, waar de omvang van de produktie een verdere daling te zien gaf. De onbevredigende gang van zaken in deze bedrijfstak kan geheel worden toegeschreven aan de concurrentie van synthetische wasmiddelen. Deze artikelen zijn dermate ingeburgerd, dat een gehele of gedeeltelijke herovering van het verloren afzetgebied door de zeepindustrie niet is te verwachten. Het is zelfs niet onwaarschijnlijk dat de concurrentie van de synthetische artikelen verder zal toenemen.

De *woningbouw* leverde in het derde kwartaal wederom een groter aantal nieuwe woningen op. Wanneer de weergoden ons gunstig gezind zijn en de trendlijn in de opleveringen niet wordt onderbroken zal het misschien mogelijk blijken, dit jaar het gestelde doel van 70.000 nieuwe woningen dicht te benaderen. Deze mogelijkheid bestaat daarom naar ons gevoelen, omdat het aantal woningen met de bouw waarvan werd begonnen in het

afgelopen jaar zeer groot was, mede waardoor wij dit jaar konden ingaan met een groot aantal woningen in aanbouw. Dit moet van invloed zijn op het aantal in dit jaar te voltooien woningen. Het is wellicht belangwekkend er nog even aan te herinneren dat dezelfde omstandigheden zich hebben voorgedaan in het „topjaar” van de woningbouw, 1954.

Hoewel het aantal, waarvan de bouw werd ter hand genomen, in het derde kwartaal geringer was dan in het tweede kwartaal en het aantal voltooide woningen een stijging te zien gaf, overtreft het aantal begonnen woningen nog steeds het aantal dat werd opgeleverd. De hieruit resulterende stijging van het onderhanden werk kan, naar vroeger al is gebleken, leiden tot spanningen in het bouwbedrijf. Dit vraagstuk is echter te gecompliceerd om in dit beperkte bestek te worden onderzocht. Wij stellen slechts vast dat, hoewel het aantal woningen in aanbouw hoger is dan ooit, van een toeneming van spanningen niet blijkt.

Inmiddels naderen de aantallen begonnen en voltooide woningen elkaar, zowel door een daling van de eerstgenoemde als een stijging van de tweede, en begint de snelle stijging van het aantal woningen in aanbouw te verminderen.

De produktie van *metselbaksteen* was vrijwel gelijk aan die van het derde kwartaal van 1955. Vergelijkt men de cijfers voor de verschillende maanden in dit kwartaal met die van het overeenkomstige kwartaal in het voorafgaande jaar, dan blijkt, dat in juli van dit jaar de produktie niet onbelangrijk hoger was dan in dezelfde maand van 1955, doch dat in de twee andere maanden minder werd geproduceerd. Deze teruggang is hoofdzakelijk te verklaren uit de daling van de produktie van rauwe stenen, welke een gevolg was van de uitzonderlijk slechte weersomstandigheden in de betrokken maanden. In het derde kwartaal van 1955 werden aan rauwe stenen 963,4 miljoen stuks Waalformaat vervaardigd tegen 880,8 miljoen stuks Waalformaat in het overeenkomstige tijdvak van dit jaar. Aangenomen mag worden, dat door de genoemde omstandigheid de produktie van gebakken stenen in de resterende maanden van 1956 nog enige verdere daling te zien zal geven. Het is echter niet waarschijnlijk, dat het jaarcijfer voor 1956 beneden dat van het vorige jaar zal komen te liggen, aangezien in de eerste zeven maanden aanzienlijk meer werd geproduceerd dan in de overeenkomstige periode van 1955.

De hoeveelheid vervaardigde *straatstenen* was eveneens nagenoeg gelijk aan die van het derde kwartaal van 1955. Hier zette de daling van de produktie eerst in september in.

De *dakpannenindustrie* slaagde erin haar produktie verder op te voeren. De slechte weersomstandigheden waren van weinig invloed op de vorming van het rauwe produkt, daar de meeste bedrijven de beschikking hebben over een kunstmatige drooginrichting.

De produktie van de *kalkzandsteenindustrie* was in het kwartaal dat wij bespreken, groter dan in de overeenkomstige maanden van 1955. De prijsstop voor kalkzandsteen, die in maart van dit jaar werd ingesteld, onderging een wijziging. Deze wijziging houdt in, dat de prijzen met ingang van 1 september jl. mogen worden verhoogd met maximaal f 1,25 per 1.000 stuks.

Ook de produktie van *cement* overtrof die van hetzelfde kwartaal van het voorafgaande jaar. Deze stijging is goedgeels toe te schrijven aan de uitbreiding van de capaciteit in het laatste gedeelte van 1955.

De gang van zaken in de *cementwarenindustrie* was over

het geheel genomen wederom gunstig. De productiecapaciteit van betonklinkers werd verder uitgebreid.

De bedrijvigheid in de *textielindustrie* nam in de loop van het derde kwartaal toe, voornamelijk als gevolg van de onzekerheid ten aanzien van de wederinvoering van de omzetbelasting op textiel op 1 januari 1957. Deze belasting werd voor de periode van 1 september 1955 tot 1 januari 1957 afgeschaft. Daarna zou een tarief van 4 pCt. gelden. Inmiddels is een wetsontwerp ingediend, waarin wordt voorgesteld de belasting op textielwaren blijvend af te schaffen. In verschillende sectoren was een aantal bedrijven nauwelijks in staat aan de sterk gestegen vraag te voldoen. Het tekort aan arbeidskrachten deed zich onder deze omstandigheden sterker dan ooit gevoelen.

Bij de *confectie-industrie* was een verdere verhoging van de bedrijvigheid waar te nemen. De binnenlandse vraag nam verder toe. Als gevolg van het ernstige tekort aan arbeidskrachten was het in vele gevallen niet mogelijk de opdrachten snel uit te voeren. De uitvoer bleef ongeveer op het peil van het derde kwartaal 1955. In de Scandinavische landen en in Zwitserland werd in toenemende mate concurrentie van de Westduitse industrie ondervonden.

De bedrijvigheid in de *voedings- en genotmiddelen-industrie* was met het indexcijfer 132 (1949 = 100) gelijk aan die in het derde kwartaal van 1955, hoewel enigszins lager dan in de voorafgaande drie maanden van dit jaar.

De *groentenconservenindustrie* ondervond enige moeilijkheden ten gevolge van de slechte zomer, waardoor de aanvoer van groenten beneden de verwachtingen bleef en de inkooprijzen voor de conservenfabrieken in het algemeen op een te hoog peil lagen. Een ander in had een ongunstige invloed op de rendabiliteit. Vrijwel alle conservenfabrieken hebben zich evenwel zonder meer gehouden aan de contractuele verplichtingen, die zij met de afnemers hadden aangegaan. Slechts in één geval zijn spanningen opgetreden, daar de fabrikant verhoging van de prijzen heeft gevraagd, waartegen zich de groeniers en winkeliers hebben verzet.

Ook de *visconservenindustrie* ondervond de nadelige invloed van geringe aanvoer en hoge grondstofprijzen ten gevolge van de geringe haringvangsten van deze zomer.

De *sigarenproductie* overtrof in het derde kwartaal het peil van het overeenkomstige tijdvak van 1955. Deze bedrijfstak zag eveneens de prijzen van haar grondstoffen stijgen en heeft dan ook met ingang van 1 oktober jl. de verkoopprijs van de sigaren verhoogd met gemiddeld $\frac{3}{4}$ cent per stuk.

De productie van de *papierindustrie* steeg enigszins ten opzichte van het derde kwartaal van 1955. Het gemiddelde volume-indexcijfer van de productie bedroeg

voor deze bedrijfstak in de laatstgenoemde periode 155 en in het derde kwartaal van 1956 159.

De verwachting, dat de productiebeperking in de *strokartonindustrie* in september zou worden opgeheven, werd niet bewaarheid. Ook in oktober zal deze beperking worden gehandhaafd. De orderpositie is nog niet van dien aard dat tot een gehele of gedeeltelijke opheffing kan worden overgegaan. Voor een groot gedeelte is dit een gevolg van het uitblijven van opdrachten uit Engeland. Na afschaffing van het vergunningstelsel in dit land verwachtte men een niet onbelangrijke uitbreiding van de afzet. Dit is echter niet gebeurd, aangezien in Engeland nog grote voorraden aanwezig waren en de Engelse strokartonindustrie haar productie verder uitbreidde.

De binnenlandse vraag naar *meubelen* gaf enige verdere stijging te zien. Vooral door het tekort aan arbeidskrachten was het in vele gevallen moeilijk op korte termijn de opdrachten uit te voeren.

De *leder- en schoenindustrie* volgde in het algemeen het normale patroon van de meeste andere bedrijfstakken. Een uitzondering hierop vormt de zoollederindustrie, waar de gang van zaken nog steeds weinig bevredigend is.

De bedrijvigheid in de *grafische industrie* vertoonde enige verdere stijging. Het personeelsprobleem baart nog steeds zorgen. Het sterk gespecialiseerde karakter en de lange duur van de scholing maken het bijzonder moeilijk nieuwe werknemers aan te trekken.

De hoge graad van bedrijvigheid in de *rubberverwerkende industrie* hield in de verslagperiode aan. Opvallend bij deze bedrijfstak is de sterke toeneming van het verbruik van synthetische grondstof. Gedurende de eerste drie kwartalen van 1956 bedroeg de verwerkte hoeveelheid synthetische rubber bijna het dubbele van die van hetzelfde tijdvak van 1955. Niettegenstaande de stijgende betekenis van het synthetische materiaal is de natuurrubber nog steeds veruit de belangrijkste grondstof voor deze industrie. In het bovengenoemde tijdvak van 1956 beliep het aandeel van natuurrubber in de totale verwerkte hoeveelheid grondstof circa 90 pCt.

Wat de vooruitzichten voor het vierde kwartaal betreft voorzien wij geen grote veranderingen. Wellicht, dat de hamsteraankopen naar aanleiding van de politieke spanningen, die in de afgelopen weken een hoogtepunt bereikten, een verhoogde activiteit bij de voedings- en genotmiddelenindustrie en -de textiel- en confectiebedrijven zullen veroorzaken. Voorts blijkt in enkele bedrijfstakken het peil der kosten meer te stijgen dan de bedrijven zonder ernstige aantasting van de rendabiliteit kunnen dragen, zodat prijsverhogingen niet meer kunnen uitblijven.

Juist in een tijd echter van politieke spanning is prognose een gevaarlijke bezigheid. Wij menen dan ook beter te doen, met het voorgaande te volstaan.

's-Gravenhage.

A. G. TER HENNEPE, ec.drs.
J. C. BOTTEMA, ec.drs.

INGEZONDEN STUK

Huurverhoging, nieuwbouw en betalingsbalans

Dr. W. Drees Jr. te 's-Gravenhage schrijft ons:

Prof. Koopmans heeft twee uitvoerige artikelen in dit tijdschrift gewijd aan verschillende aspecten van de huurverhoging¹⁾. Dezerzijds²⁾ wordt gemeend, dat Prof.

¹⁾ „Waarom 25 pCt. huurverhoging ineens?” in „E.-S.B.” van 31 oktober en 7 november jl.

²⁾ De inhoud van dit artikel komt uiteraard geheel voor rekening van de auteur en niet voor die van enige dienst waaraan hij is verbonden.

Koopmans op een aantal punten onvolledig is geweest en daardoor tot onjuiste conclusies is gekomen. Op deze aspecten zal hieronder worden ingegaan. Verschillende andere aspecten, bijv. de elasticiteit van vraag naar en aanbod van oude woningen of de billijkheid van afroaming worden hier buiten beschouwing gelaten.

1. Prof. Koopmans stelt, dat een huurverhoging met compensatie niet leidt tot een vermindering van het reële

inkomen³⁾. Prof. Koopmans maakt geen onderscheid tussen compensatie door belastingverlaging en door loonsverhoging. Bij compensatie door belastingverlaging wordt het reëel beschikbare inkomen van de huurders inderdaad niet aangetast. Geheel anders ligt het echter bij compensatie door loonsverhoging. Een loonsverhoging wordt immers gedragen hetzij door de werkgevers, wanneer geen prijsverhoging optreedt, hetzij door de consumenten. Het reëel beschikbare inkomen van de groep huurders als geheel daalt derhalve bij een huurverhoging gepaard gaande met een loonsverhoging.

Hiertegenover staat additioneel inkomen aan de kant van de verhuurders. Ten gevolge van het feit, dat de inkomstenbelasting progressief is en dat de Overheid een deel van de huurstijging rechtstreeks int als eigenaar of als subsidiegever, beperkt huurverhoging — tenzij gepaard gaande met belastingverlaging — de bestedingen. Het feit, dat een loonsverhoging het reëel beschikbare inkomen niet of weinig vergroot en dat de Overheid een belangrijk deel van de huurverhoging ontvangt, is door Prof. Koopmans niet genoemd.

2. Via de vermindering van de bestedingen bevordert een huurverhoging de nieuwbouw. De woningbouw wordt immers voornamelijk begrensd door gebrek aan arbeiders. Door de beperking van de bestedingen in andere bedrijfstakken kunnen meer arbeiders gaan werken voor de woningbouw. Hierbij kan vooral gedacht worden aan de volgende drie groepen arbeiders:

- a. bouwvakarbeiders die naar andere werken dan woningbouw zijn getrokken. Sterke stijging van de consumptie heeft bijv. de verbouwing van winkels en de oprichting van garage-bedrijven gestimuleerd;
- b. bouwvakarbeiders, die buiten het bouwvak werken. Ten dele kan dit nog zijn in hun eigen beroep, bijv. onderhoudswerken in de industrie, ten dele in ander werk;
- c. jonge arbeiders, die een beroep moeten kiezen en, nu in alle bedrijfstakken een extreme vraag bestaat, onvoldoende naar het bouwvak gaan.

Er bestaat geen absoluut tekort aan bouwvakarbeiders in de zin waarin bijv. een tekort bestaat aan atoomfysici. Een verschuiving van de financiële stromen ten gunste van de woningbouw zal ook tot een verschuiving van de arbeiders leiden.

3. Prof. Koopmans acht huurverhoging met compensatie ongunstig voor „ons nationaal kosten- en prijspeil en daarmee onze export- en deviezenpositie”⁴⁾. Het is duidelijk, dat een huurverhoging met compensatie op korte termijn de loonkosten en de binnenlandse prijzen verhoogt. Of onze export-ongunstig wordt beïnvloed staat nog te bezien. Het algemene deflatoire effect van een vermindering van huursubsidies en een verhoging van de belastingopbrengst betekent, dat de economie enigszins ontspant, zodat de opwaartse druk op prijzen en lonen afneemt. De vraag in het binnenland neemt af, zodat in bedrijfstakken, die zowel voor binnen- als buitenland werken, bijv. textiel en toerisme, de buitenlandse vraag eerder zal worden bevredigd. Het is bovendien de vraag, of de loonsverhoging op zichzelf zo ongunstig werkt op de betalingsbalans. Berekeningen betreffende de Nederlandse economie hebben tot nu toe niet in die richting gewezen.

Belangrijker is echter het effect van huursubsidies op

de import. Evenals de meeste andere overheidsuitgaven stimuleren zij de vraag en daarmee de import. De importquote is hoog, wellicht ca. 50 pCt. Afschaffing van de huidige huursubsidie ad ca. f. 200 mln. per jaar zou derhalve zeer gunstig zijn voor de betalingsbalans⁵⁾. De suggesties van Prof. Koopmans, zoals voortzetting van het bestaande subsidiesysteem of fiscale tegemoetkomingen, zouden de Nederlandse betalingsbalans veeleer verzwakken.

4. Concluderende moge worden gesteld dat met name via de inkomsten van de Overheid een verhoging van de huren van oude woningen beperkend werkt op de bestedingen. De betekenis van de mutaties in de overheidsfinanciën is nog veel groter bij een huurverhoging van nieuwe woningen. Op deze wijze kan een belangrijke bijdrage worden geleverd tot een beperking van de andere bestedingen, die mede voor een ruimere ontplooiing van de woningbouw zo gewenst is.

Naschrift.

Gaarne maak ik gebruik van de gelegenheid om bij bovenstaand stuk enkele kanttekeningen te plaatsen. Ik verwijs daarbij mede naar het laatste gedeelte van de beschouwingen van Mevr. M. J. 't Hooft-Welvaars in het nummer van 14 dezer.

Ad 1). Schrijvend over de eventuele gevolgen van een huurverhoging met compensatie, heb ik daarbij steeds gedacht aan een *volledige* compensatie voor de huurders van oude woningen, dus inclusief het opvangen van de eventuele prijsstijgingen als gevolg van een eerste compenserende loonsverhoging door één of meer verdere loonsstijgingen later. Inderdaad heb ik daarbij aangenomen, dat zodanige „secundaire” prijsstijgingen zouden optreden, zij het ook wellicht met enige vertraging (zie met name noot 16 op blz. 968 van mijn tweede artikel).

Dr. Drees Jr. stelt thans een ander alternatief ter discussie, waarbij de compensatie uitsluitend tot de *eerste* stoot van de huurverhoging beperkt zal blijven. Ik wil in het midden laten, of dit een politiek „haalbare” mogelijkheid zal zijn, wanneer het beginsel van de compensatie eenmaal wordt aanvaard: men moet hiertoe immers veronderstellen, dat de vakbonden er toe zullen willen medewerken om de betrokkenen in niet geringe mate zand in de ogen te doen strooien. Laten wij echter aannemen, dat het mogelijk is, dan wordt hiermede geen grotere bestedingsbeperking bij de gezamenlijke huurders bereikt dan ten bedrage van ca. 1 pCt. van het totale loon, zijnde de doorwerking van de eerste — en in deze veronderstelling enige — loonsstijging van 2 pCt. in de prijzen. *Vrijwel precies hetzelfde wordt echter ook bereikt in mijn alternatieve voorstel van een eerste „huurronde” van slechts 10 pCt. zonder compensatie*, hetgeen immers, bij de bestaande huurquote in het inkomen van de bewoners van oude woningen, ruim $\frac{3}{4}$ pCt. over dit inkomen betekent. Inzoverre is de deflatoire impuls dus in beide veronderstellingen gelijk.

Het is m.i. niet juist, om hierbij in het geval van Dr. Drees nog een verdere deflatoire invloed op te tellen, welke zou voortvloeien uit dat deel van de gestegen huren, dat aan de Overheid (direct als verhuurder of indirect als belastingheffer) ten goede komt. Immers dit is niet anders dan dezelfde consumptiebeperking van de andere kant bezien. Hetzelfde geldt ook voor de — door Dr. Drees niet afzonderlijk genoemde — blokkering

³⁾ „E.-S.B.”, blz. 965, 2e kolom onderaan.

⁴⁾ Blz. 968 onderaan.

⁵⁾ Vgl. bijv. de invloed van de wijzigingen in de belastingen op de betalingsbalans volgens het Centraal Economisch Plan 1955, blz. 77.

(Advertentie)

AMSTLEVEN

Levensverzekering

**BUREAU VOOR
PERSONEELVERZEKERING**

van de helft van de verhoogde huuropbrengsten volgens het Regeringsvoorstel. Waar het aan de kant van de verhuurders op aan komt zijn in dit verband alleen de *netto*-bedragen, die de *particuliere* verhuurders per saldo vrij beschikbaar zullen krijgen, en die dus een verzwakking van de bestedingsbeperking bij de huurders betekenen. Ook deze bedragen zijn echter in beide voorstellen vrijwel even groot: nl. 10 pCt. onder aftrek van belasting in mijn voorstel, en 12½ pCt., eveneens onder aftrek van belasting, in het Regeringsvoorstel, aangenomen althans dat over het geblokkeerde gedeelte niet aanstonds tevens belasting zal worden geheven ¹⁾.

Wel valt volledigheidshalve bij het Regeringsvoorstel nog één extra deflatoire invloed te vermelden, die Dr. Drees niet noemt: nl. bij die huurders, die — als niet-arbeiders — niet van de looncompensatie zullen profiteren. Bij mijn voorstel bedraagt de bestedingsbeperking voor deze groep immers slechts ca. ¾ pCt., bij het Regeringsvoorstel 2 pCt., en in de gedachtengang van Dr. Drees bovendien nog eens 1 pCt. als gevolg van de prijsstijging. Het betreft hier enerzijds de trekkers van de hogere inkomens (inclusief de niet-uitgekeerde ondernemerswinsten), anderzijds de „vergeten groepen”. Wat de eerstgenoemden betreft, zal deze beperking uiteindelijk wel nauwelijks op de consumptie, maar in hoofdzaak op de besparingen drukken, hetgeen dus weer een vermindering van het deflatoire effect betekent; m.a.w. de enige *reële* extra-deflatoire druk in deze gedachtengang komt ten laste van de vergeten groepen, voor zover deze althans niet langs de een of andere directe of indirecte weg ook nog weer een compensatie krijgen (direct bijvoorbeeld al via de koopkrachtclausule in de nieuwe ouderdomswet), waarmee dan nog weer een stukje deflatoire druk verdwijnt.

Ad 2). Feitelijk zou ik hier met een verwijziging naar het ad 1 opgemerkte kunnen volstaan. Als er tussen beide voorstellen uiteindelijk nauwelijks verschil bestaat wat betreft de netto-omvang van de bestedingsbeperking, dan moet uiteraard ook de door Dr. Drees als gevolg hiervan veronderstelde bevordering van de nieuwbouw in het ene en het andere geval in dezelfde orde van grootte liggen. Ik wil echter niet nalaten hier aan toe te voegen, dat ik deze orde van grootte in feite niet veel hoger schat dan nihil. Immers, aangenomen al, dat er ergens een „latente reserve” aan bouwvakarbeiders zou bestaan, dan is het m.i. duidelijk, dat de redenen, waarom deze de facto *niet* in het bouwvak werkzaam zijn — ondanks de hoge verdiensten die daar (mede door „zwarte” lonen) mogelijk zijn — overwegend van niet-financiële aard zijn. Theoretisch ware het misschien denkbaar een deel van hen, via het verminderen van de vraag naar arbeid elders, naar het bouwvak „terug te jagen”, maar dat zou dan toch — met „globale” middelen als die waarvan hier

sprake is — alleen kunnen door een zodanig krachtige dosering van die middelen, dat er voor elke arbeider, die *speciaal naar de bouwvakken* wordt teruggedreven, er tien of twintig anderen werkloos worden gemaakt, die deze uitwijkmogelijkheid niet hebben: m.a.w. door een zodanig sterke deflatoire druk, dat iedere Regering zich wel ettelijke malen zal bedenken alvorens dit „paardepot” toe te passen! Voor zover er *binnen het bouwvak zelf* een niet-optimale verdeling van arbeidskrachten tussen woningbouw en „utiliteitsbouw” — in casu van twijfelachtige utiliteit! — bestaat, zijn m.i. rechtstreekse controles op die overige bouwactiviteit het aangewezen middel ter correctie hiervan.

Ad 3). Ook hier kan ik grotendeels met verwijzing naar het ad 1) opgemerkte volstaan. Immers voor zover er een gunstige invloed op de betalingsbalans is door deflatoire effecten, zijn deze bij het Regeringsvoorstel met beperkte compensatie en bij het mijne van vrijwel dezelfde orde van grootte, en komt het verschil — voor zover aanwezig — alleen voort uit een sterkere beknotting van de besteding door de vergeten groepen ²⁾. Bij het Regeringsvoorstel zal er echter bovendien een loonstijging van (minstens) 2 pCt. zijn, die bij het mijne ontbreekt. De stelling, dat dit geen merkbare invloed op de export zal hebben — op grond van berekeningen betreffende de Nederlandse economie in het verleden — is m.i. weinig overtuigend. Deze berekeningen dateren nl. uit de periode, toen Nederland nog een duidelijk „goedkoopte-eiland” was, zodat toen een loonsverhoging met één of enkele procenten inderdaad niet voldoende was om deze absolute voorsprong teniet te doen. De veronderstelling, dat dit zelfde ook nog zou gelden voor één of twee marginale procenten loonsverhoging nu — m.a.w., dat er voor onze kwalitatief toch waarlijk niet zo „harde” exporten bij voortdurend een prijsinelastische buitenlandse vraag zal bestaan — getuigt m.i., bij de toch reeds zo zeer verzwakte positie van de lopende rekening van onze betalingsbalans, van een uiterst gevaarlijk optimisme. Ik blijf derhalve bij mijn conclusie, dat het — kennelijk op een politiek compromis berustende — voorstel inzake de 25 pCt. huurverhoging met (zelfs gedeeltelijke) compensatie kwalijk past bij de belangrijkste overige doelstellingen van het Regeringsbeleid, en dat dit voorstel derhalve hoogstens verdedigd zou kunnen worden op grond van andere, op zichzelf dwingende, argumenten, waarvan ik echter de meeste in mijn vorige (op deze punten door Dr. Drees niet bestreden) beschouwingen na weging te licht heb bevonden.

Amsterdam.

J. G. KOOPMANS.

¹⁾ Hetgeen wel zal moeten, daar anders de verhuurders in vele gevallen vrijwel niets van de verhoging vrij in handen zouden krijgen, en bij marginale belastingpercentages boven de 50 pCt. zelfs minder dan niets!

²⁾ Dr. Drees brengt speciaal in dit verband nog het gunstige effect van een eventuele afschaffing van de huidige f 200 mln. huursubsidies ter sprake. Dit bedrag betreft echter overwegend de *nieuwbouwhuren*, waarvan de verhoging, ook bij het Regeringsvoorstel, thans nog slechts voor een zeer beperkt gedeelte aan de orde is; het kan dus op korte termijn niet gelden als een middel tot verdere bestedingsbeperking, en derhalve evenmin als tegenwicht tegen de ongunstige invloed van de loonstijging op de betalingsbalans.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

In vergelijking met de stormen op de kapitaalmarkt vertoonde de geldmarktsituatie de afgelopen veertien dagen slechts flauwe rimpelingen. De overschotten, die de banken in het begin van de oktober/november kaspercentageperiode hadden gekweekt, waren oorzaak, dat deze instellingen t.a.v. genoemde percentages tegen het einde dezer periode over het algemeen op rozen zaten. Deze gunstige positie werd nog versterkt door het tot aflossing komen van schatkistpapier en door een flinke terugstroming van bankbiljetten uit het verkeer — naar men meende o.a. van de zijde van winkeliers, wier plannen door het hamsterend publiek danig waren geleegd.

In stede van terug te vallen op de Centrale Bank, zoals vorige maanden tegen de 20e zo dikwerf nodig was, konden de banken thans juist vroeger opgenomen voorschotten aldaar aflossen. De bankstaat per 19 november met een post voorschotten in rekening-courant van f. 57 mln., vertoonde hierdoor een minder koortsachtig beeld dan sinds begin september het geval was geweest.

De ontspanning ging nog niet zo ver, dat zij in de markt-rentevoeten tot uitdrukking kwam. Driemaandsschatkistpapier noteerde ca. 3 1/8 pCt., callgeld (niet-officieel) ca. 3 pCt., terwijl driemaandskasgeldleningen aan gemeenten ca. 4 1/4 pCt. deden.

Nieuwe wolven pakten zich echter inmiddels weer boven de geldmarkt samen, in de vorm van een aanzienlijke vermindering van de deviezenvoorraad van de Centrale Bank, waarbij ditmaal speciaal de convertibele deviezen het moesten ontgelden. Als verklaring werden genoemd: stijging van de invoer, dekking van termijnverplichtingen in dollars en het wegtrekken van saldi uit Nederland door buitenlandse banken en andere crediteuren. Het laatste wordt o.a. in verband gebracht met de voortdurend circulerende geruchten over een komende devaluatie van het pond sterling; sommigen nemen zelfs reeds als vaststaand aan, dat zulks in 1957 zal geschieden.

De kapitaalmarkt.

Hoewel de internationale politieke situatie wat minder dreigend werd, stond de aandelenmarkt gedurende de afgelopen twee-weekse verslagperiode nog niet bepaald in het teken van pais en vree. Al was er dan geen angstpsychose bij het Nederlandse beleggende publiek, van een toeneming van de kooplust voor aandelen, nu de koersen daarvan in de meeste gevallen behoorlijk zijn gedaald, was niets te bespeuren; eerder werd van deze zijde nog steeds verkoopdruk op de markt uitgeoefend. Buitenlandse factoren werkten in dezelfde richting. De belangstelling van Amerikaanse beleggers is de laatste tijd in ongeveer evenredige mate bekoeld — zelfs tot beneden het nulpunt — als het enthousiasme in algemeen politiek en economisch opzicht van Uncle Sam voor zijn Europese bondgenoten. Het geringe vertrouwen in de toekomst van het pond sterling en daarmee in sommige andere Europese valuta's speelde hierbij mede een rol.

Een en ander weerspiegelde zich in een vrij forse koersdaling; zo viel het algemene aandelenkoersgemiddelde van A.N.P.-C.B.S. terug tot zijn peil van maart 1955.

De huidige situatie op de aandelenmarkt doet terugdenken aan die tijdens het begin van de Korea-oorlog en die van het einde der dertiger jaren. Een (aanvankelijke) daling op de wereld-aandelenmarkten ging ook toen gepaard met een prijsstijgingsproces op de goederen-

markten. Wat ons land betreft wordt laatstgenoemd proces geaccentueerd door een ware stortvloed van aangekondigde binnenlandse prijsverhogingen, speciaal in de overheidsfeer (post, tram, trein, elektriciteitstarieven) en i.v.m. belastingverhogingen (benzine, suiker). Als klap op de vuurpijl hebben de machtige vakverenigingen weer nieuwe loonronden geannonceerd. Gepraat over prijsstabilisatie en handhaving van de waarde van de gulden kan thans gevoelig naar sprookjesland worden verwezen.

Ook de toestand op de obligatiemarkt wekt reminiscenties aan genoemde oorlogsperiodes, toen daar eveneens een sterke koersdaling plaatsvond. De koersdaling trof ditmaal vooral kortlopende staatsfondsen, waarvan het rendement (incl. de winst bij aflossing) in sommige gevallen nu zelfs de 5 pCt. nadert.

In de sector van de particuliere obligatie-emissies is de consequentie van de stijging van de rentestand getrokken en deden 5 pCt. obligatie-uitgiften hun intrede. Zo kwamen Nationaal Grondbezit en Amstel Brouwerij met „normale” 5 pCt. obligaties aan de markt, de Scheepswerf Van der Giessen zelfs met 5 pCt. convertieerbare obligaties.

Aand. indexcijfers	A.N.P.-C.B.S. (1953 = 100)	9 nov. 1956	16 nov. 1956	23 nov. 1956
Algemeen		206,8	200,1	192,4
Internat. concerns		280,6	269,4	267,2
Industrie		158,0	154,3	148,9
Scheepvaart		172,5	171,3	169,3
Banken		126,0	122,7	119,1
Indon. aand.		101,2	99,4	97,7
Aandelen				
Kon. Petroleum		789	764	725 1/4
Unilever		384 1/2	366 3/4	342 3/4 *
Philips		268 1/2	254	253
A.K.U.		235 1/2	225 3/4	216 3/4
Kon. N. Hoogovens		315	310	299 1/2
Van Gelder Zn.		204	214	202
H.A.L.		195	194 1/2	191 1/2
Amsterd. Rubber		75 1/4	73 1/4	70 1/2
H.V.A.		93 1/2	90 3/4	88
Staatsfondsen				
2 1/2 pCt. N.W.S.		67 3/4	68	68
3-3 1/2 pCt. 1947		89 1/4	90 1/4	88 1/2
3 1/4 pCt. 1955 I		87 1/2	87 3/4	83 3/4
3 pCt. Grootboek 1946		86 3/4	86 1/4	85
3 pCt. Dollarlening		92	92 3/4	89
Diverse obligaties				
3 1/2 pCt. Gem. R'dam 1937 VI ...		90 1/2	90 3/4	90
3 1/4 pCt. Bk. v. Ned. Gem. 1954 II/III		85	84 3/4	84 1/2
3 1/2 pCt. Nederl. Spoorwegen		92 1/2	89 1/2	87
3 1/2 pCt. Philips 1948		93	93 1/2	91
3 1/4 pCt. Westl. Hyp. Bank		85 3/4	85 3/4	84

*) exd.

J. C. BREZET.

STATISTIEKEN

WERKLOOSHEID 1) 2)

Maand	Totaal aantal werklozen	waarvan		
		nijverheid	landbouw	losse arbeiders
31 okt. 1955	28.600	7.000	2.400	5.400
30 nov. 1955	36.000	9.300	6.100	6.900
31 dec. 1955	52.100	14.800	11.500	10.300
31 jan. 1956	53.900	13.600	10.200	5.100
29 febr. 1956	59.200	15.000	12.400	5.800
31 mrt. 1956	32.500	6.200	3.300	2.500
30 april 1956	24.500	3.400	2.400	1.700
31 mei 1956	18.400	2.400	1.100	1.200
30 juni 1956	18.800	2.500	2.100	1.200
31 juli 1956	21.100	4.400	1.700	1.500
31 aug. 1956	20.800	4.200	900	1.300
30 sept. 1956	19.800	3.100	400	900
31 okt. 1956	21.900	3.400	1.000	1.400

1) Ontleend aan het Statistisch Bulletin van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

2) Gegevens van arbeidsbureaus; afgerond op honderdtallen.

**Abonneert U op
DE ECONOMIST**

Maandblad onder redactie
van:

Prof. P. Hennipman,
A. M. de Jong,
Prof. P. B. Kreukniet,
Prof. H. W. Lambers,
Prof. J. Tinbergen,
Prof. G. M. Verrijn Stuart,
Prof. F. de Vries,
Prof. J. Zijlstra.

Abonnementsprijs f 22.50;
fr. p. post f 23.60; voor stu-
denten f 19.—; fr. per post
f 20.10.

Abonnementen worden aan-
genomen door de boekhandel
en door uitgevers

**DE ERVEN F. BOHN
TE HAARLEM**

*Laat U zich
eens mondeling
of schriftelijk
inlichten inzake
de merites van.*

E.-S.B.

*als publiciteits-
medium.*

*Dit verplicht
uiteraard tot
niets en ver-
schafft inzicht
in belang-
wekkende
perspectieven.*

*Advertentie-
afdeling*

**ECONOMISCH-
STATISTISCHE
BERICHTEN**

Postbus 42
Schiedam
Tel. 01800-69300

N.V. MAGAZIJN „DE BIJENKORF”

gevestigd te AMSTERDAM.

UITGIFTE

van

nom. f 3.414.200.- gewone aandelen

in stukken groot nom. f 200.- en nom. f 1.000.- aan toonder
voor 1/4 gedeelte gerechtigd tot het dividend over het boekjaar 1 Februari 1956/
31 Januari 1957 en tén volle tot het dividend over de volgende boekjaren,

tot de koers van 100 pCt.,

uitsluitend voor houders van claims van gewone aandelen in diér voege, dat houders van claims
recht van inschrijving hebben op gewone aandelen en/of niet-royeerbare certificaten, uitge-
geven door het Administratiekantoor „Interland” N.V., waarbij nom. f 400. bestaand kapitaal
recht geeft tot inschrijving op nom. f 200.- nieuw kapitaal.

Ondergetekenden berichten, dat zij tot

Dinsdag, 4 December 1956

des namiddags 4 uur,

de inschrijving op bovengenoemde uitgifte openstellen bij hun kantoren te **Amsterdam, Rotter-
dam** en **'s-Gravenhage**, voorzover aldaar gevestigd, op de voorwaarden van het prospectus
d.d. 27 November 1956.

Prospectussen en inschrijvingsbiljetten alsmede - tot een beperkt aantal - jaarverslagen over het
boekjaar 1955/1956 en statuten van de vennootschap zijn bij de inschrijvingskantoren verkrijgbaar.

**AMSTERDAMSCH E BANK N.V.
LABOUCHERE & CO. N.V.**

Amsterdam, 27 November 1956.

Niet-royeerbare certificaten van aandelen

N.V. MAGAZIJN „DE BIJENKORF”

Onder verwijzing naar het prospectus dd. 27 November 1956 betreffende de uitgifte van nieuwe
gewone aandelen in bovengenoemde vennootschap à 100 %, met recht van voorkeur voor aan-
deelhouders in de verhouding van een nieuw aandeel op twee oude aandelen, stelt ondergetekende
tot uiterlijk 4 December 1956 des namiddags 4 uur de gelegenheid open om te haren kantore
in te schrijven met:

dividendbewijzen no. 6 van certificaten en/of dividendbewijzen no. 41 van gewone aandelen,
waarbij:

a) 2 dividendbewijzen, hetzij no. 6 van certificaten hetzij no. 41 van gewone aandelen, groot
f. 200 nominaal, recht geven tot inschrijving op:

1 certificaat voor f. 200 nominaal met dividendbewijs no. 7 e.v.

en b) 2 dividendbewijzen, hetzij no. 6 van certificaten hetzij no. 41 van gewone aandelen, groot
nominaal f. 1000, recht geven tot inschrijving op:

1 certificaat voor f. 1000 of 5 certificaten voor f. 200 nominaal met dividendbewijs no. 7 e.v.

De storting op de certificaten dient te geschieden op

VRIJDAG, 21 DECEMBER 1956

en wel met f. 200,24 respectievelijk f. 1001,20 per certificaat voor f. 200 resp. f. 1000 (inclusief
toewijzingszegel).

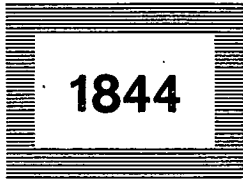
Aan de leden van de Vereeniging voor den Effectenhandel te Amsterdam, de Vereeniging van
Effectenhandelaren te Rotterdam en de Bond voor den Geld- en Effectenhandel in de Provincie
te 's-Gravenhage en aan degenen bedoeld in artikel 5 van het provisiereglement van de Nederlandse
Organisatie van het Effectenbedrijf zal f. 1,25 resp. f. 6,24 provisie per nieuw certificaat voor
f. 200 resp. f. 1000 worden uitgekeerd.

Aan de dividendbewijzen no. 6 van de certificaten wordt het oorspronkelijk karakter ontnomen.

**Administratiekantoor
„INTERLAND” N.V.**

Amsterdam, 27 November 1956

Reeds sinds

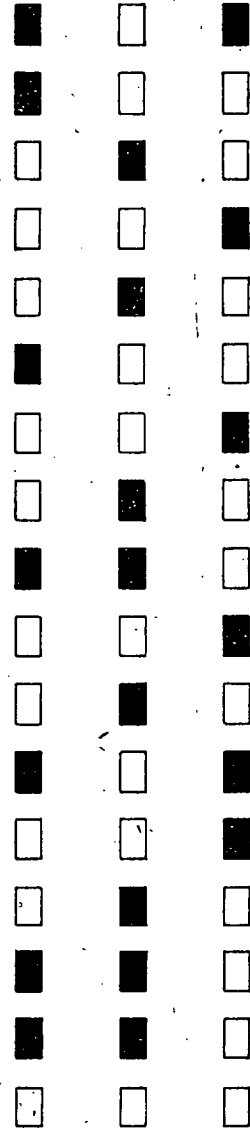
1844

worden
lezers
en
adverteerders
er
„wijzer“
van.

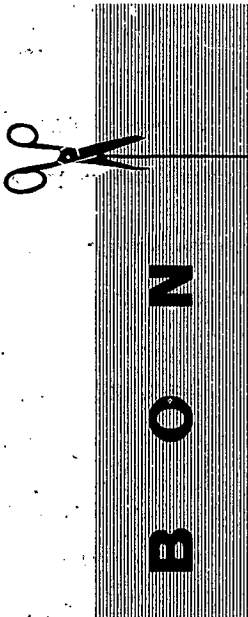
Mocht U
nog geen
abonnee zijn.

vraag dan de N.R.C.
geheel vrijblijvend
14 dagen gratis
ter kennismaking.

De
krant
voor
ontwikkelde
mensen

NIEUWE ROTTERDAMSE COURANT

AAN DE NIEUWE ROTTERDAMSE COURANT, ABONNEMENTENAFD., POSTBUS 824 - ROTTERDAM

STUUR MIJ DE N.R.C. GEDURENDE 14 DAGEN GRATIS TER KENNISMAKING

NAAM: _____

STRAAT: _____

WOONPLAATS: _____

Economisch-Statistische Berichten

Excessief personeelsverloop.

★

Drs. J. W. de Pous

De volkshuishouding en de ruimte

★

Prof. Dr. J. Horring

Het stelsel van prijsgarantie voor melk

★

Dr. A. Vondeling

De verlanglijst van het Landbouwschap

★

C. Vermey

Het vervoer der olie uit het

Midden Oosten

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

41e JAARGANG

No. 2059

WOENSDAG 5 DECEMBER 1956

EERSTE NEDERLANDSCHE

VERZEKERING-MIJ. OP HET LEVEN EN TEGEN
INVALIDITEIT N.V.

- Pensioenregelingen
- Risico-herverzekering van pensioenfondsen
- Aanvullingen op het wettelijk bodempensioen

HOOFDKANTOOR:
JOHAN DE WITTLAAN 50 - 'S-GRAVENHAGE
TEL. 01700-51.43.51

H. BRONS Jr

MAKELAAR IN ASSURANTIËN

TELEFOON 11 19 80*

MAURITSWEG 23
ROTTERDAM

vacatures

GEMEENTE AMERSFOORT

De directeur van de gemeentelijke accountantsdienst (lid N.I.V.A.) roept sollicitanten op voor de functie van:

1e ASSISTENT-ACCOUNTANT,

in de rang van

commies A salaris min. f 5838,-, max. f 7296,-
hoofdcommies salaris min. f 6810,-, max. f 8268,-
of hoofdcommies A sal. min. f 7458,-, max. f 8964,-

Bij voldoende ervaring en geschiktheid zijn promotiemogelijkheden aanwezig.

Voor deze functie is vereist het bezit van het diploma H.B.S. of gymnasium, bovendien gevorderde studie accountancy tot het hoofdvak bedrijfseconomie; voldoende ervaring op een accountantskantoor in een soortgelijke functie. De graad van doctorandus (economie of bedrijfseconomie) kan tot aanbeveling strekken.

Sollicitatie met uitvoerige inlichtingen en opgave van referenties te richten aan burgemeester en wethouders, gemeentehuis, Amersfoort.

R. Mees & Zoonen

Bankiers en
Assurantie-makelaars

Rotterdam

Amsterdam - 's-Gravenhage -
Delft - Schiedam - Vlaardingen
Alblasserdam

Beheer en administratie
van vermogens
Executele en bewind-
voering

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut
Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.
Telefoon redactie: K 1800-52939. Administratie: K 1800-38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Commerce, 6, Place Royale, Brussel, postcheque-rekening 260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.

Abonnementprijs: franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen f. 31,— per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 ct.
Speciale nummers f. 2.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Koninklijke Nederlandsche Boekdrukkerij H.A.M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f. 0,30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgave van redenen te weigeren.

COMMISSIE VAN REDACTIE: C. van den Berg; Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries. Redacteur-Secretaris: A. de Wit; Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. Vlerick.

Excessief personeelsverloop

Het volgieten van een lekke emmer is een ondankbaar werk. Evenzo het werven van personeel voor een bedrijf met een hoog personeelsverloop. Wervingscampagnes hebben in verhouding tot de behaalde resultaten vaak een aantal onverkwikkelijke nevenresultaten: ze verhogen de loonkostenfactor, ze halen onrust in het bedrijf en verergeren de spanningen op de arbeidsmarkt. Het is daarom zinvoller eerst de lekken te onderzoeken en te dichten, door aandacht te besteden aan het vaak excessieve verloop in onze bedrijven en aan de mogelijkheden dit verloop te verminderen.

Uiteraard is een zekere mate van personeelsverloop onvermijdelijk en eventueel zelfs nuttig te achten. Door het bereiken van de 65-jarige leeftijd, door overlijden, door huwelijk, verhuizing, emigratie etc. zal jaarlijks altijd een zeker percentage van de personeelsbezetting moeten worden vervangen.

Dit „natuurlijke” verloop echter bedraagt voor mannelijke werknemers niet meer dan ca. 5 pCt., voor vrouwen 10 à 15 pCt.

In verhouding tot dit natuurlijke verloop hebben de werkelijke verloopcijfers in de Nederlandse bedrijven een onrustbarende hoogte bereikt. Nevenstaande cij-

fers zijn over 1952 gebaseerd op een enquête van de S.-E.R. bij 517 bedrijven, over 1955 op een enquête van het Nederlands Instituut voor Efficiency bij 256 bedrijven, terwijl de cijfers over de textielindustrie zijn gebaseerd op gegevens van de Stichting Textielvak te Hengelo. Alhoewel deze onderzoeken niet in alle opzichten onderling vergelijkbaar zijn, menen wij te moeten concluderen tot een ongunstige ontwikkeling in het verloop in de periode 1952-1955. Voorlopige cijfers over 1956 wijzen eerder in de richting van een verslechtering dan van een verbetering.

De verloopcijfers van individuele bedrijven gaan vaak ver uit boven de genoemde gemiddelden. Bij grote en zelfs zeer bekende bedrijven treft men onder het fabriekspersoneel een verloop aan van ruim 60 pCt. voor mannen en van meer dan 130 pCt. voor vrouwen. Wanneer men zich realiseert dat de vervangingskosten voor één werknemer, bestaande uit de kosten van werving, selectie, introductie, opleiding en produktiederving, al naar gelang van de mate van geschooldheid, variëren van

500 tot 5.000 gulden, is het duidelijk dat excessief personeelsverloop zowel voor de individuele onderneming, als voor het bedrijfsleven als geheel, een enorme schade-post betekent.

Maatschappelijk gezien leidt een groot verloop tot een toenemende onpersoonlijkheid in de relaties tussen werknemer en werkgever, en versterkt daardoor het ontbindingsverschijnsel dat men wel aanduidt als massificatie.

De bestrijding van het verloop begint met het systematisch verzamelen van vergelijkbare cijfers. De Stichting Textielvak doet dit reeds sinds 1950 bij 68 textielbedrijven. Het Productiviteitscentrum van de Confectie-industrie heeft over 1954 een vergelijkend onderzoek ingesteld in niet minder dan 142 bedrijven. Daarnaast zijn verschillende regionale onderzoeken ingesteld.

Bij het onderzoek in de confectie-industrie is gebleken dat bij bedrijven in dezelfde branche, gevestigd in dezelfde plaats, zeer grote verschillen in het verloop optreden, welke niet kunnen worden verklaard uit verschillen in de loonhoogte. De oorzaken van een hoog personeelsverloop dienen veeleer te worden ge-

zocht in een onvoldoende ontwikkeling van het personeelsbeleid en de interne organisatie van het bedrijf.

In het individuele bedrijf kan men door een verdere detaillering van de verloopcijfers en door het houden van zgn. exit interviews de oorzaken van het verloop nader lokaliseren. Bedrijven die deze oorzaken bestrijden, bij voorbeeld door verbetering van de selectie, introductie en opleiding van het personeel, door een zorgvuldiger keuze en vorming van leidinggevend personeel, door het organiseren van een vlotte en regelmatige produktie en door te streven naar het vormen van vaste, goed geïntegreerde arbeidsgroepen, hebben hun verloopcijfer aanmerkelijk kunnen terugbrengen.

Bij de bestrijding van het huidige excessieve personeelsverloop is collectief optreden per bedrijfstak zeer nuttig gebleken bij het verzamelen van gegevens, bij het stimuleren van activiteit en eventueel voor het verhogen van het maatschappelijk aanzien van bepaalde beroepen. Het zwaartepunt in de strijd tegen het verloop blijkt echter tenslotte toch te liggen bij het individuele bedrijf.

's-Gravenhage.

Dr. D. HORRINGA.

Personeelsverloop				
	1952		1955	
	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen
(in pCt. van de gemiddelde personeelsbezetting)				
Fabriekspersoneel	13	39	20	45
(excl. textiel)				
Fabriekspersoneel textiel	16	36	18	36
Kantoorpersoneel	6	19	11	24

INHOUD

	Blz.		Blz.
Excessief personeelsverloop, door Dr. D. Horinga	1075	De verlanglijst van het Landbouwschap, door Dr. A. Vondeling	1083
De volkshuishouding en de ruimte, door Drs. J. W. de Pous	1077	Het vervoer der olie uit het Midden Oosten, door C. Vermey	1087
Het stelsel van prijsgarantie voor melk, door Prof. Dr. J. Horinga	1080	Geld- en kapitaalmarkt, door Drs. J. C. Brezet	1089

DE ARTIKELEN VAN DEZE WEEK

Drs. J. W. DE POUS, De volkshuishouding en de ruimte.

Door een unaniem „Advies inzake de bestedingen”, dat gunstig afsteekt tegen de nota's en rapporten met soms sterk uiteenlopende meningen, welke de Sociaal-Economische Raad de laatste jaren heeft samengesteld, heeft het publiekrechtelijk overleg een belangrijk winstpunt geboekt. De betekenis van dit resultaat wordt nog vergroot, wanneer men bedenkt, dat deze overeenstemming betrekking heeft op een aantal concrete uitspraken t.a.v. een samenstel van maatregelen, welke niet onbelangrijke offers van de verschillende maatschappelijke groeperingen met zich zullen brengen. Hiermede heeft de Raad de Nederlandse volkshuishouding een belangrijke dienst bewezen. In het S.-E.R.-advies nemen het verkrijgen van evenwicht in de betalingsbalans en het handhaven van een stabiel prijsniveau een centrale plaats in. Teneinde een antwoord te geven op de vraag, of de door de Raad aanbevolen maatregelen voldoende zijn om de gestelde doeleinden der economische politiek te effectueren dan wel misschien juist over deze doelstellingen heenschieten, worden in dit artikel de vermoedelijke resultaten van bedoelde maatregelen aan de in het S.-E.R.-advies vermelde doelstellingen getoetst.

Prof. Dr. J. HORRING, Het stelsel van prijsgarantie voor melk.

De S.-E.R. is unaniem van mening, dat een garantiestelsel voor de melkveehouderij gerechtvaardigd is. Ook over de doeleinden, welke bij het melkprijsbeleid in acht dienen te worden genomen, t.w.: het streven naar een zo groot mogelijke netto-opbrengst van de sector der veehouderij in het nationale produkt en het bevorderen van een redelijk bestaan voor de individuele veehouder, bestaat geen verschil van mening. Deze twee doelstellingen zijn in wezen tegenstrijdig en het voorstel tot een gedeeltelijke wijziging van het bestaande stelsel is juist bedoeld om het effect van deze tegenstrijdigheid op de produktie van de melk zoveel mogelijk op te heffen. Onder het huidige stelsel geldt de garantie voor de gemiddelde minimumprijs per kg melk over een jaar, ongelimiteerd wat het kwantum aangeboden melk betreft.

De S.-E.R. adviseert het huidige stelsel te handhaven, maar het gewenste effect op de inkomens der veehouders niet gepaard te doen gaan met een ongewenste stimulans voor de produktie. Als middel daartoe beveelt de meerderheid van de S.-E.R. aan de garantieprijs alleen te doen gelden voor een gelimiteerd kwantum.

Het S.-E.R.-advies geeft twee wegen aan voor de limitering der garantie: de ene werkt globaal en is zeer eenvoudig uitvoerbaar; de andere loopt uit op een regeling voor elk individueel.

Dr. A. VONDELING, De verlanglijst van het Landbouwschap.

Het Landbouwschap heeft in zijn openbare bestuursvergadering van 3 oktober jl. een tweetal punten behandeld, welke een forse ingreep in de inkomstenverdeling van ons volk beoogden. Deze beide punten betroffen: 1. een herziening van enkele uitgangspunten van de kostprijsberekeningen in de landbouw en 2. de relatieve gelijkstelling van de beloning van de landarbeid. De inhoud van de vervolgens op 16 oktober jl. per brief aan de Minister van Landbouw gedane voorstellen, welke neerkomen op het presen-

teren van een rekening van ruim f. 350 mln., overeenkomende met 11 à 12 pCt. van de zgn. bruto-toegevoegde produktiewaarde in de landbouw, luidt heel kort en daardoor onvolledig geformuleerd: a. een hogere waardering van de vergoeding voor bedrijfsleiding; b. een nieuwe maatstaf voor de berekening van het uurloon dat de boer voor zijn handenarbeid ingecalculleerd dient te krijgen; c. loonsverhoging voor de landarbeiders; d. een hogere vergoeding voor het gebruik van de bedrijfsgebouwen, nl. op basis van de eigenaarslasten in plaats van op pachtprijsbasis. In dit artikel worden de voorstellen a, b en c nader uiteengezet en kritisch beoordeeld.

C. VERMEY, Het vervoer der olie uit het Midden Oosten.

Schrijver behandelt eerst de vlucht welke het olievervoer uit het Midden Oosten heeft genomen en de verwachte stijging in de komende 20 jaar. Een zeer aanzienlijke verruiming van het Suezkanaal zal daarvoor noodzakelijk zijn. Daarna bespreekt hij de uitbreiding van het pijpleidingennet via de landen van het Midden Oosten naar de Middellandse Zee. De daarbij vooral door Libanon geëiste vergoeding, noopt tot mijding van dit land, bijv. door het leggen van een leiding over Turks territorium. Een en ander veroorzaakt aanzienlijke investeringen voor deze wijze van transport. Door de stijging van de te vervoeren hoeveelheid olie zal reeds in 1965 de wereldtankvloot een totaal draagvermogen van ca. 60 mln. ton dienen te hebben, d.w.z. een uitbreiding van 20 pCt. vergeleken met 30 juni jl. Dit zal hoge eisen stellen aan de produktiecapaciteit der werven.

— SOMMAIRE —

Drs. J. W. DE POUS, L'économie nationale et „l'espace”.

L'auteur traite du „rapport en matière des dépenses” émis à l'unanimité par le Conseil Social-Economique. Il est d'avis que le Conseil a rendu un service important à l'économie nationale néerlandaise par l'accord obtenu sur un ensemble équilibré et justifié de mesures.

Prof. Dr. J. HORRING, Le système de garantie de prix pour le lait.

L'auteur donne un bref exposé du système actuel pour la fixation du prix du lait. Ensuite il s'arrête à la proposition du Conseil Social-Economique tendant à la modification partielle de ce système.

Dr. A. VONDELING, Les desiderata de la Corporation Agraire.

La Corporation Agraire a fait au ministre de l'Agriculture quelques propositions visant à arriver à: une meilleure rémunération du paysan en sa qualité de chef d'entreprise, une augmentation des salaires des ouvriers agricoles et un meilleur dédommagement pour l'utilisation de bâtiments servant à l'exploitation. Dans le présent article ces propositions sont exposées et soumises à critique.

C. VERMEY, Le transport du pétrole du Moyen-Orient.

Dans cet article l'auteur traite de l'accroissement du transport de pétrole du Moyen-Orient, des projets d'élargissement et d'approfondissement du canal de Suez, des pourparlers au sujet de la pipeline, surtout via la Syrie, la Jordanie et le Liban vers la Méditerranée et du développement nécessaire de la flotte des bateaux-citernes.

De volkshuishouding en de ruimte

Niet ten onrechte heeft de dagbladders het door de Sociaal-Economische Raad op 29 november jl. uitgebrachte „Advies inzake de bestedingen” veel lof toegezwaaid. Door een volledig unaniem advies, dat gunstig afsteekt tegen de nota's en rapporten met soms sterk uiteenlopende meningen, welke de Raad in de laatste jaren op dit gebied heeft samengesteld, heeft het publiekrechtelijke overleg een belangrijk winstpunt geboekt.

De betekenis van dit resultaat wordt nog vergroot, wanneer men bedenkt, dat deze overeenstemming niet in de eerste plaats betrekking heeft op de in een bijlage bij het advies opgenomen wetenschappelijke analyse van de economische situatie van ons land met een reeks van alternatieven, doch op een aantal concrete uitspraken met betrekking tot een samenstel van maatregelen, welke niet onbelangrijke offers van de verschillende maatschappelijke groeperingen met zich zullen brengen.

De Raad zag zich bij de samenstelling van dit advies geplaatst voor een zeer gecompliceerde problematiek betreffende de verhouding — misschien is het beter te spreken van een wanverhouding — tussen middelen en bestedingen. Door de ontwikkeling in de afgelopen maanden wordt onze volkshuishouding gekenmerkt door een gebrek aan ruimte op velerlei gebied. Zo vertonen de betalingsbalans en het overheidsbudget een negatieve ruimte, terwijl de ondernemersinkomen onvoldoende ruimte bieden voor een volledige compensatie van de door de werknemers op 1 januari a.s. te betalen premie voor de algemene ouderdomsverzekering.

Deze negatieve ruimte, veroorzaakt door een ongunstige ontwikkeling van de bestedingen ten opzichte van de middelen, heeft de Raad geleid tot het aanbevelen van een programma van beperkende maatregelen. Het valt hierbij op, dat de Raad in zijn advies praktisch geen ruimte heeft gelaten voor de ruimte- of achterstandberekeningen, die kenmerkend waren voor de voorafgaande adviezen op dit gebied en welke hebben geleid tot enkele vrij onleesbare artikelen in dit blad¹⁾. De ruimere vraagstelling van de Regering kan hier als een van de oorzaken worden genoemd.

Door de verkregen overeenstemming over een evenwichtig en verantwoord samenstel van maatregelen, heeft de Raad onze Nederlandse volkshuishouding een belangrijke dienst bewezen. Wij spreken de hoop uit, dat het georganiseerde bedrijfsleven in al zijn geledingen, in nauwe samenwerking met de Overheid, zijn volledige steun en medewerking zal verlenen bij het ten uitvoer brengen van het door de Raad aanbevolen programma.

Aldus onze conclusie vooropstellend, moge thans worden overgegaan tot een nadere beschouwing van het onderhavige advies.

De ontwikkeling in 1957.

De door de Raad aanbevolen maatregelen worden geprojecteerd tegen de ontwikkeling, welke bij een ongewijzigd overheidsbeleid in 1957 moet worden verwacht. Op grond hiervan is bij de aanvankelijke prognose voor het jaar 1957 van de volgende veronderstellingen uitgegaan:

1. Volledige compensatie van de door de werknemers te betalen premie bij de invoering van de algemene ouderdomsverzekering op 1 januari a.s. en van de prijsstijging ten gevolge van de voorgenomen huurverhoging met 25 pCt. op 1 juli a.s.;
2. Weder invoering van de omzetbelasting op suiker; verhoging van het bijzonder invoerrecht op benzine en verhoging van de accijns op gedistilleerd;
3. Verhoging van de bestedingen van het Rijk in 1957 met rond f. 180 mln.²⁾ ten opzichte van de bij de Staten-Generaal ingediende ontwerp-begroting 1957, aangevende de orde van grootte van de gemiddelde stijging, waaraan de rijksuitgaven blijkens ervaring gedurende de loop van het dienstjaar onderhevig plagen te zijn (een analoge veronderstelling ten aanzien van de rijksinkomen wordt niet gemaakt);
4. Doorberekening van de loonkostenstijging in de prijzen met uitzondering van de gedifferentieerde loonsverhoging van maart jl., waarvan slechts 0,3 pCt. in de prijzen wordt afgewenteld. Voorts wordt de algemene ouderdomsverzekeringpremie van de zelfstandigen voor de helft in de prijzen doorberekend.

De uitkomsten van de op grond van bovenstaande veronderstellingen voor 1957 verkregen prognose blijken in strijd te zijn met enkele belangrijke doelstellingen van het sociaal-economische beleid, welke zowel in als buiten de Raad algemene instemming hebben verworven. Op grond hiervan beveelt de Raad een complex van maatregelen aan ten einde de gevaren voor het frustreren van deze doeleinden af te wenden.

Gezien de ontwikkeling in het jongste verleden behoeft het geen verwondering te wekken, dat in het advies met name het verkrijgen van evenwicht in de betalingsbalans en het handhaven van een stabiel prijsniveau een centrale plaats innemen.

De vraag kan gesteld worden, of de door de Raad aanbevolen maatregelen voldoende zijn om de gestelde doeleinden der economische politiek te effectueren dan wel misschien juist over deze doelstellingen heenschieten. Ten einde hierop een antwoord te geven worden in dit artikel de vermoedelijke resultaten van bedoelde maatregelen aan de in het S.-E.R.-advies vermelde doelstellingen getoetst.

Het bevorderen van evenwicht in de betalingsbalans.

De raming van het tekort op lopende rekening van de betalingsbalans ad f. 100 mln. (transactiebasis) voor 1956 — in het komende jaar zou de goederen- en dienstenbalans ongeveer in evenwicht zijn — moet in het licht van de intoring op de goud- en deviezenreserves sinds februari jl. aan de optimistische kant worden geacht. In het a.d.v. wordt overigens opgemerkt, dat de raming van middelen en bestedingen en a fortiori het saldo van deze beide, het betalingsbalanssaldo, belangrijke foutenmarges kan bevatten.

¹⁾ J. W. de Pous: „De S.-E.R. en de ruimte”, „De Stichting en de ruimte” en „Het bedrijfsleven en de ruimte”, resp. in „E.-S.B.” van 22 februari, 21 maart en 19 september 1956.

²⁾ Waarschijnlijk is in dit bedrag begrepen een deel van de voorstellen, welke van de zijde van de landbouw zijn ingediend op grond van de noodzakelijk geachte herziening van de bestaande richtlijnen. De Raad gaat ermee akkoord, dat een deel van de toegenomen kosten van de ten behoeve van de agrarische sector te treffen maatregelen in de prijzen wordt afgewenteld.

Daar de kapitaalbalans door het structureel tekort in het kapitaalverkeer met het buitenland een negatief saldo van circa f. 350 à 400 mln. vertoont, zou de goederen- en dienstenbalans een overschot van gelijke grootte moeten opleveren, opdat van een evenwichtige ontwikkeling van de totale betalingsbalans sprake is. Hierbij wordt dan nog geen rekening gehouden met een uit structureel oogpunt wenselijke aanwas van de goud- en deviezenreserves van ongeveer f. 150 mln. per jaar in verband met de trendmatige toeneming van het internationale handelsverkeer.

Hoewel de ontwikkeling in de afgelopen weken geheel in tegenovergestelde richting tendeert, zou op grond van de navolgende overwegingen kunnen worden gesteld, dat voldoende de S.-E.R. aanbevolen maatregelen meer dan voldoende zijn om het hierboven naat gepreciseerde evenwicht op de betalingsbalans te realiseren.

In de eerste plaats kan worden opgemerkt, dat de vermelde bedragen bedoeld zijn als gemiddelden over een aantal jaren. Ook bij de ongunstige ontwikkeling, welke voor de jaren 1956 en 1957 wordt aangenomen, vertoont de periode 1952-1957 een overschot op lopende rekening van de betalingsbalans van gemiddeld ruim f. 700 mln. per jaar, waarmede het gestelde doel dus ruimschoots is bereikt. Niettemin acht de Raad het aanbevelenswaardig door een beperking van de bestedingen reeds in 1957 wederom het gemiddelde jaarlijkse overschot op lopende rekening van f. 350 mln. te bereiken.

In de tweede plaats kan worden gewezen op de werking van een aantal factoren in 1956, zoals de vraagvergroting door de uitkering ineens en door de verscherping in de internationale toestand en de aanbodverkleining in de agrarische sector ten gevolge van de weersomstandigheden, die naar verwacht of gehoopt moet worden, een meer tijdelijk karakter dragen. Hiertegenover moet evenwel worden gesteld, dat de richting van de ontwikkeling van de lopende rekening van de betalingsbalans in de laatste jaren op een aantal ongunstige factoren van meer permanent karakter wijst.

In de derde plaats valt het op, dat de Raad voor een vergroting van het saldo op lopende rekening met f. 350 mln. een beperking van de bestedingen met f. 700 mln. (circa 2 pCt. van de binnenlandse bestedingen) noodzakelijk acht. Terwijl in het in 1951 uitgebrachte advies inzake de in de naaste toekomst te voeren loon- en prijspolitiek deze grootte op $1\frac{1}{2}$ werd gesteld, wordt in het onderhavige advies een multiplicator van 2 aangehouden. Hoewel mag worden aangenomen, dat door de verscherping van de concurrentie op de buitenlandse markten vanuit de exportzijde gezien deze verhoging zou kunnen worden verdedigd, kan hiertegenover worden opgemerkt, dat een vermindering van de import invoer van 0,5 in verband met de over-employment van de produktiefactoren in onze volkshuishouding stellig te laag is. Derhalve moet een multiplicator van 2 aan de hoge kant worden geacht, hetgeen impliceert, dat voor het bereiken van een overschot op lopende rekening van f. 350 mln. de bestedingen waarschijnlijk met minder dan f. 700 mln. behoeven te worden vermindert.

Door de waarschijnlijke onderschatting van het tekort op de betalingsbalans mag onzes inziens toch niet worden geconcludeerd, dat de door de Raad voorgestelde maatregelen van een te verstrekkende omvang en draagwijdte zijn, zodat een herhaling van de ontwikkeling in 1951/1952 zou moeten worden gevreesd. Hierbij wordt evenwel verondersteld, dat de voorgestelde maatregelen de be-

stedingen met niet meer dan circa f. 700 mln. zullen beperken.

Maximaal nationaal inkomen.

Het is in zeker opzicht merkwaardig, dat — bij overschrijving van de beschikbare middelen — voor het verkrijgen van een evenwichtige ontwikkeling een aantal maatregelen wordt voorgesteld, welke leiden tot een beperking van de middelen, hetgeen dus in strijd is met het streven naar een in goederen en diensten gemeten maximaal nationaal inkomen. Bij effectivering van de voorgestelde maatregelen zullen immers de produktieomvang van bedrijven en de arbeidsproductiviteit met ca. 1 pCt.* dalen.

In hoeverre voor een bevredigende functionering van het economische stelsel een zekere afremming van de groei van het nationaal inkomen noodzakelijk is, wordt mede bepaald door de wijze, waarop de maatschappelijke groeperingen in onze samenleving van hun economische machtspositie gebruik maken.

Volledige inschakeling van de produktiefactoren.

Het streven naar een maximaal nationaal inkomen omvat een zo volledig mogelijke inschakeling van de beschikbare produktieve krachten, waarbij zowel onder- als over-employment dient te worden vermeden.

Gelet op de bestaande spanningen op de arbeids- en kapitaalmarkt zullen de voorgestelde maatregelen ook in dit opzicht een gunstige invloed uitoefenen. Ten opzichte van de prognose 1957 zal de vraag naar arbeidskrachten een vermindering van 12.000 ondergaan, waardoor de werkloosheid stijgt tot 60.000 man. De werkloosheid blijft niettemin beneden een aanvaardbaar percentage van 3 à 4 pCt.

De sanering van het overheidsbudget, welke ligt besloten in de beperking van de consumptieve uitgaven van de centrale Overheid en de lagere publiekrechtelijke lichamen met circa f. 75 mln. en de beperking van de kapitaals-uitgaven van de Overheid (incl. overheidsbedrijven) met ongeveer f. 125 mln. zal, evenals de vermindering van de investeringen in de particuliere sector, kunnen bijdragen tot een ontspanning op de kapitaalmarkt. Deze gunstige ontwikkeling, gepaard gaande met een vermindering van de inflatoire financiering, kan evenwel gedeeltelijk worden doorkruist, in zoverre de voorgestelde maatregelen tot een vermindering van de spaarneiging zouden leiden.

Een additioneel voordeel van de ontspanning op de kapitaalmarkt ziet de Raad gelegen in de ontwikkeling van de rentevoet en de invloed, welke daarvan met name uitgaat op het huurniveau van nieuw te bouwen woningen. Daarentegen kan onder de huidige omstandigheden een hogere rentevoet een gunstige selecterende en remmende invloed op de particuliere investeringen in voorraden en vaste activa uitoefenen en voorts de afvloeiing van kapitaal naar het buitenland tegengaan.

De verdeling van de bestedingsbeperking.

Alvorens het programma van beperkende maatregelen aan de andere doeleinden der economische politiek te toetsen, verdient het aanbeveling melding te maken van de voorgestelde lastenverdeling over de verschillende bestedingscategorieën. Deze verdeling, welke uiteraard steeds een arbitrair element inhoudt, sluit aan bij de in 1951 getroffen maatregelen, waarbij werd beoogd de consumptie en de investeringen met een gelijk absoluut bedrag te verminderen (de voorgestane procentuele beperking bedroeg resp. 5 en 25 pCt.).

De voor 1957 noodzakelijk geachte bestedingsbeperking wordt door de Raad als volgt voorgesteld (in prijzen 1956):

	Consumptie	Investeringen	Totaal
Overheid (incl. overheidsbedrijven)	f. 75 mln.	f. 125 mln.	f. 200 mln.
Bedrijven	—	f. 225 mln.	f. 225 mln.
Gezinnen	f. 275 mln.	—	f. 275 mln.
	f. 350 mln.	f. 350 mln.	f. 700 mln.

De procentuele vermindering van de bij de aanvaankelijke prognose te verwachten bedragen is als volgt:

overheidsinvesteringen : 6½ pCt.;
 investeringen bedrijven : 4 pCt.;
 consumptie Overheid : 3½ pCt.;
 consumptie gezinnen : 1½ pCt..

Het arbitraire element in een dergelijke verdeling treedt duidelijk naar voren, wanneer de ontwikkeling van de verschillende bestedingscategorieën ten gevolge van de voorgestelde maatregelen niet wordt geprojecteerd tegen een in 1957 verwachte ontwikkeling, doch tegen de vermoedelijke realisatiecijfers over 1956. Niettegenstaande de beperkende maatregelen wordt in 1957 een toeneming van de particuliere consumptie met f. 280 mln. (in prijzen 1955) verwacht. Door een daling van de voorraadvoorziening met f. 300 mln. tegenover een stijging van de investeringen in vaste activa met f. 60 mln. zullen daarentegen de totale investeringen van bedrijven met f. 240 mln. afnemen. Ten slotte zullen de materiële overheidsbestedingen een vermindering van f. 90 mln. te zien geven.

Voor een beoordeling van de lastenverdeling voor de verschillende bestedingscategorieën is het dus gewenst zowel het absolute niveau als de toeneming van de bestedingen in de verschillende categorieën in de jaren 1956 en 1957 in de beschouwingen te betrekken.

Een bevredigend investeringspeil.

Bij het toetsen van de aanbevolen maatregelen aan het streven naar een investeringspeil, dat de levensstandaard van de toenemende bevolking verhoogt, rijst allereerst de vraag, of deze maatregelen inderdaad zullen leiden tot een wenselijk geachte vermindering van de particuliere investeringen met f. 225 mln.

De Raad verwacht, dat door opschorting van de investeringsaftrek, hetgeen zal leiden tot een vermindering van de beschikbare middelen met f. 50 mln., de investeringen met een gelijk bedrag zullen afnemen. Voorts wordt door een wijziging in het beleid bij het verlenen van rijksgoedkeuringen voor investeringen in bedrijfsgebouwen een investeringsvermindering van f. 125 mln. verwacht. Ten slotte stelt de Raad voor, dat door een verhoging van de directe belastingen met f. 50 mln. (waarschijnlijk wordt hierbij gedacht aan de vennootschapsbelasting) de investeringen nogmaals een daling — eveneens met f. 50 mln. — zullen ondergaan.

Hierbij kan worden aangetekend, dat de Raad — althans op korte termijn — blijkbaar geen enkele betekenis toekent aan de secundaire invloed, welke van de opschorting van de investeringsaftrek en de eventuele verhoging van de vennootschapsbelasting zal uitgaan op de investeringsgeneigdheid, terwijl bij de invoering van de investeringsaftrek wel een stimulerende invloed op de bereidheid tot investeren werd verondersteld. Derhalve is het niet uitgesloten, dat door de voorgestelde maatregelen de beoogde investeringsbeperking ten bedrage van f. 225 mln. zal worden overschreden.

(Advertentie)

ROTTERDAMSCH E BANK

**VOORLICHTING OP HET
GEBIED VAN DE INTER-
NATIONALE HANDEL EN
HET INTERNATIONALE
BETALINGSVERKEER**

265 VESTIGINGEN IN NEDERLAND

Deze mogelijkheid wordt versterkt, doordat de Raad geen kwantitatieve gevolgen verbindt aan de invloed van het monetaire beleid op de omvang van de investeringen. In de gedragsvergelijkingen van het Centraal Planbureau wordt uitgegaan van een elastisch geldaanbod, hetgeen inhoudt dat een toeneming van de spanning op de geld- en kapitaalmarkt geen wijziging brengt in de resultaten van het economische proces. Ook al zou een kwantitatieve benadering op onoverkomelijke moeilijkheden stuiten, dan houdt dit geenszins in, dat een tekort aan liquide middelen in de realiteit geen remmende invloed op de omvang van de investeringen zou hebben. Het komt ons voor, dat de liquide reserves in de particuliere sector zodanig zijn geslonken, dat in de huidige omstandigheden bij de raming van de omvang der investeringen niet mag worden geabstraheerd van de gevolgen van het monetaire beleid.

Men kan de Raad niet verwijten bij het afzien van de secundaire effecten op de omvang van de investeringen inconsequent te zijn geweest. Terwijl de investeringsbeperking en de vermindering van de overheidsbestedingen met in totaal f. 375 mln. als secundair gevolg een vermindering van de consumptie met f. 70 mln. opleveren, leidt omgekeerd de beperking van de overheidsbestedingen en de vermindering van de consumptie van gezinnen met in totaal f. 350 mln. niet tot enig secundair effect op de investeringen. Een en ander in overeenstemming met de mening van Prof. Tinbergen, dat de multiplier-werking belangrijker is dan het acceleratie-beginsel.

Ten slotte kan erop worden gewezen, dat eveneens is geabstraheerd van de invloed van de daling van de „winst” per eenheid produkt op de geneigdheid tot investeren. De daling van deze quote bedroeg in 1956 circa 5 pCt., terwijl in 1957 een verdere daling wordt verwacht.

Op grond van bovenstaande overwegingen is de vraag gewettigd, of de geraamde beperking van de investeringen het beoogde bedrag van f. 225 mln. niet zal overschrijden.

Het volume der bruto-investeringen in vaste activa van bedrijven steeg in 1956 met 12,5 pCt. t.o.v. 1955, waardoor deze investeringen in 1956 18 pCt. van het bruto nationaal produkt tegen marktprijzen uitmaakten tegen 16 pCt. in 1955. Uiteraard is het niet wel mogelijk

hier een normatief percentage te noemen. De in het S.-E.R.-advies berekende verhouding tussen produktievolume en kapitaalgoederenvoorraad, welke wijst op een dalende kapitaalintensiteit in de laatste jaren is stellig niet de enige maatstaf, welke in dit verband kan worden aangelegd.

Ongetwijfeld kunnen bepaalde investeringen worden afgeremd zonder de structurele doeleinden der industrialisatiepolitiek direct in gevaar te brengen. In dit licht gezien mag de voorgestelde beperking van de investeringen in bedrijfsgebouwen — die in de woningbouwsector en de rechtstreeks hiermede samenhangende investeringen worden uitgezonderd — verantwoord heten.

Ten slotte zij nog vermeld, dat de Raad een onderzoek bepleit naar de administratief-technische mogelijkheden om de investeringsaftrek te doen voortbestaan voor bepaalde categorieën van investeringen, die voor ons nationaal economisch bestel van essentiële betekenis zijn.

Het bevorderen van een stabiel prijsniveau.

In de aanvankelijke prognose voor 1957 is een stijging van het consumptieprijspeil met 3,6 pCt. t.o.v. 1956 voorzien. Deze stijging kan o.a. worden verklaard uit:

1. de herinvoering van de omzetbelasting op suiker; de verhoging van het bijzonder invoerrecht op benzine en van de accijns op gedistilleerd;
2. de huurverhoging op 1 juli a.s.;
3. de doorberekening van de compenserende loonsverhogingen en de invoering van de ouderdomsvoorziening en de huurverhoging en
4. de gedeeltelijke doorberekening van de algemene ouderdomsverzekeringspremie der zelfstandigen.

De afschaffing van de consumentensubsidies op melk en suiker, de tariefsverhoging van de openbare nutsbedrijven en van andere overheidsbedrijven en de gedeeltelijke doorberekening van de toegenomen kosten als gevolg van maatregelen ten behoeve van de landbouw

— hoezeer ook wenselijk te achten in verband met het nastreven van de andere doeleinden — zullen een ongunstig effect op het consumptieprijsniveau uitoefenen, dat hierdoor een stijging van 0,4 pCt. + 1,2 pCt. + 0,4 pCt. = 2 pCt. zal ondergaan. De Raad beveelt hier een getemporeerde prijsstijging aan, zodat het prijspeil op jaarbasis slechts met 1 pCt. wordt verhoogd.

Genoemde factoren leiden ertoe, dat ondanks de beperkende maatregelen, de niet-doorberekening van de loonmaatregelen bij de invoering van de ouderdomsverzekering en de huurverhoging, en de geringere doorberekening van de algemene ouderdomsverzekeringspremie door de zelfstandigen het consumptieprijspeil geen daling ondergaat, doch zelfs nog een geringe stijging t.o.v. de aanvankelijke prognose — tot 3,8 pCt. — vertoont.

Hierbij is nog geen rekening gehouden met eventuele prijsstijgingen ten gevolge van een verdere verhoging van de indirecte belastingen met f. 60 mln., een mogelijke verhoging van de prijzen in de agrarische sector bij optrekking van landarbeiderslonen en prijsstijgingen door een verslechtering van de ruilvoet.

Ondanks de bijzondere aandacht, welke in het S.-E.R.-advies aan de noodzaak van het handhaven van een stabiel prijsniveau wordt geschonken, is de bijdrage van het beperkingsprogramma tot het realiseren van deze doelstelling het geringst. Niettemin is de conclusie gerechtvaardigd, dat door de in de Raad bereikte overeenstemming met betrekking tot de effectivering van de welvaartsdruk een gunstige invloed op de effectuering van een stabiele ontwikkeling van het prijspeil is verkregen. Wij hopen dit nader te adstrueren in het kader van een afzonderlijke beschouwing, waarin het voorgestelde complex van maatregelen wordt getoetst aan het streven naar een aanvaardbare verdeling van het nationaal inkomen over de verschillende groepen van de bevolking.

¹s-Gravenhage.

J. W. DE POUS.

Het stelsel van prijsgarantie voor melk

Onlangs is het Advies inzake de prijsvorming van melk van de Sociaal-Economische Raad gepubliceerd. Het is een interim-advies, dat nog gevolgd zal worden door een advies over het garantiebeleid voor de landbouw in het algemeen. Het is van grote betekenis, dat door de behandeling van het garantiebeleid voor de landbouw in de S.-E.R. men ook in het bedrijfsleven buiten de landbouw geconfronteerd wordt met de zorgen van de landbouw. Onbekend maakt onbemind. Maar ook worden wantrouwen en misverstand niet weggenomen door verontwaardigde klachten over wanbegrip. Een franke opening van zaken en een rustige bespreking van de moeilijkheden voor een breder forum kan veel goeds doen. Aan begrip voor, maar nog meer aan inzicht in de landbouwvraagstukken hapert in Nederland nog wel het een en ander. Anderzijds worden velen ook afgeschrikt door een zekere overgevoeligheid, die men te dikwijls in landbouwkringen toont, wanneer buitenstaanders zich de moeite geven hardop na te denken over landbouwvraagstukken. Prof. Pen schrijft in zijn recente preadvies voor de Vereniging voor de Staathuishoudkunde, sprekend over de landbouw, geestig over een terrein „where angels fear to tread”.

Hoe is het nu?

Het rapport begint met het bestaande systeem van prijsbepaling van de melk en de betekenis hiervan voor de verschillende sectoren van de volkshuishouding uit de doeken te doen. Het verhaal wil dat tot voor kort hiervan slechts enkele personen volledig op de hoogte waren. Het is dus wel nuttig dat door verwijdering van de doeken het kind zichtbaar wordt voor iedereen, die er naar kijken wil. Alleen deze bijdrage tot het wat minder geheim maken van de geleide economie is reeds van groot gewicht.

Waar komt het bestaande stelsel in het kort op neer? De Overheid garandeert gemiddeld per kg afgeleverde melk voor de periode van een jaar een minimum-prijs voor de gezamenlijke melkveehouderij. Met uitzondering van de melk, bestemd voor directe consumptie, is de prijsvorming van de uit melk gefabriceerde produkten, zoals boter, kaas, gecondenseerde melk etc., nagenoeg vrij. In feite worden de prijzen van deze produkten hoofdzakelijk bepaald door de prijzen, die bij export zijn te maken.

De consumptiemelk daarentegen wordt tegen een vaste prijs, de zgn. verrekenprijs, aan de standaardisatiebe-

drijven geleverd. Deze verrekenprijs is gebaseerd op de garantieprijs plus een matige winstopslag. De vaste afleveringsprijs voor de consumptiemelk geldt niet voor de individuele veehouder en ook niet voor de groep veehouders, die de consumptiemelk leveren. De voor- en nadelige verschillen van de verrekenprijs voor de consumptiemelk met de op de markt verkregen prijs van melk, die tot produkten wordt verwerkt, worden intern door middel van heffingen en toeslagen verrekend via het Zuivelfonds. De consumptiemelkafzet brengt dus voor de gezamenlijke veehouders een bate boven de garantieprijs, d.w.z. de prijs van de industrieel verwerkte melk kan lager zijn dan de gegarandeerde prijs, terwijl toch gemiddeld de garantieprijs wordt gehaald. Tot 1952 was gemiddeld per jaar evenwel de marktprijs van de melk, die industrieel werd verwerkt, hoger dan de verrekenprijs voor de consumptiemelk; daarna is het omgekeerde het geval geweest.

Onderlinge verrekening van verschillen in de opbrengst van boter, k as en andere fabriekmatige produkten heeft niet plaats. De stimulans van een hogere prijs voor de verwerking van de melk tot het best betaalde produkt blijft dus geheel intact. Voor de consumptiemelk is een uitzondering gemaakt om een goed lopende voorziening te waarborgen tegen stabiele prijzen.

Pas na afsluiting van het produktiejaar kan worden bepaald, of gemiddeld de garantieprijs is gehaald. Voor het eerst in 1954/55 was dit niet het geval. Daarvoor behoefde van de garantie geen gebruik te worden gemaakt. In de vorm van een uniforme toeslag per kg melk wordt de garantie uit de Rijksmiddelen geëffectueerd.

De bestaande toestand is nog iets ingewikkelder daar sinds 1954/55 niet  en garantieprijs voor het gehele land geldt, maar in feite drie. In verband met de grote verschillen in kostprijzen per gebied is toen nl. een toeslag op de algemene garantieprijs ingesteld voor de zandgronden, gevolgd door een halve toeslag voor de overgangsgebieden ¹⁾.

Hoofdpunten van het advies.

Het eigenlijke advies van de S.-E.R. valt in drie delen uiteen:

- 1e. wordt de vraag beantwoord of een garantiestelsel voor de melkveehouderij gerechtvaardigd is;
- 2e. wordt nagegaan welke doeleinden voor het melk-prijsbeleid dienen te worden gesteld en welke middelen hiermede verenigbaar zijn;
- 3e. wordt een beoordeling van het huidige stelsel gegeven en een gedeeltelijke wijziging voorgesteld.

Doordat een minderheid — die blijkens de uitlatingen in de landbouwers hoofdzakelijk uit de landbouwkringen afkomstig schijnt te zijn — het met deze gedeeltelijke wijziging niet eens is, is vrijwel alle aandacht op dit onderdeel van het rapport gevallen.

Het is evenwel goed te constateren, dat de S.-E.R. unaniem van overtuiging is dat een garantiestelsel voor de melkveehouderij gerechtvaardigd is door de bijzondere omstandigheden, waaronder de prijsvorming van melk en zuivelprodukten plaats heeft, terwijl ook de produktie-structuur hiertoe aanleiding geeft. Ik geloof, dat dit standpunt de landbouw reden kan geven tot geruststelling en tevredenheid.

Ook over de doeleinden, welke bij het melkprijsbeleid

¹⁾ Tegen deze differentiatie per gebied in de garantieprijs per produkt bleken in de S.-E.R. ernstige bezwaren aanwezig te zijn. Dit vraagstuk zal in het algemene rapport nader worden behandeld.

in acht dienen te worden genomen, bestaat geen verschil van mening.

Deze zijn kort en bondig als volgt in het rapport geformuleerd:

- a. het streven naar een zo groot mogelijke netto-opbrengst van de sector van de melkveehouderij in het nationale produkt;
- b. het bevorderen van een redelijk bestaan voor de individuele veehouder.

Daarbij is de onder a gestelde doelstelling primair.

Terecht wordt in de conclusies van de Hoofdafdeling Veehouderij van het Landbouwschap over het S.-E.R.-rapport, die besproken zijn in de openbare bestuursvergadering van het Landbouwschap op 21 november jl., gesteld, dat deze twee doelstellingen in wezen tegenstrijdig zijn. Dat heeft de S.-E.R. ook terdege beseft. Het voorstel tot gedeeltelijke wijziging van het bestaande stelsel is juist bedoeld om het effect van deze tegenstrijdigheid op de produktie van de melk zoveel mogelijk op te heffen. Men zou de vraagstelling, waarvoor de S.-E.R. stond, ook als volgt kunnen weergeven. Op welke wijze kan het redelijk bestaan van de melkveehouders mogelijk worden gemaakt, zonder door deze maatregel een onrendabele produktie van melk aan te moedigen?

Hoewel de voorzitter van het Koninklijk Nederlands Landbouwcomit  in zijn openingsrede op de algemene vergadering op 20 november jl. zich als een tegenstander van het meerderheidsadvies van de S.-E.R. heeft verklaard, heeft hij blijkbaar alle begrip voor deze probleemstelling. Immers; Ir. Knottnerus zei: „Natuurlijk zal men er steeds van uit moeten gaan dat de produktie van artikelen, waarvoor geen markt kan worden gevonden, voort meer dan de kostprijs vergoedt, niet kan worden voortgezet”. Dit standpunt is zelfs radicaler dan de overwegingen waarop het wijzigingsvoorstel in het S.-E.R.-advies berust.

Limitering van gegarandeerde hoeveelheid.

Onder het huidige stelsel geldt de garantie voor de gemiddelde minimum-prijs per kg melk over een jaar, ongelimiteerd wat het kwantum aangeboden melk betreft. In de afgelopen jaren week de gemiddelde gerealiseerde prijs niet ver van de garantieprijs af. Slechts de laatste twee jaren is er van een nadelig verschil sprake. Er treedt evenwel een toenemende divergentie op. Indien de wensen van het Landbouwschap ten aanzien van het inhalen van de huidige achterstand van boeren en landarbeiders ten volle worden ingewilligd, zou het wel eens kunnen zijn dat bij gelijkblijvende exportprijzen van zuivelprodukten de garantieprijs daar 5   7 ct. boven zou komen te liggen. Meer dan een derde van de totale melkproduktie wordt in verwerkte vorm geëxporteerd en voor een belangrijk deel hiervan dank zij de invoer van krachtvoeder.

Indien te voorzien is dat de werkelijke prijs slechts weinig zal afwijken van de garantieprijs, ligt de zaak geheel anders dan wanneer verwacht kan worden dat een aanmerkelijk verschil zal optreden. De vraag wordt dan acuut, of het lonend is krachtvoeder in te voeren en na omzetting tot melk weer te exporteren. Als de garantieprijs belangrijk hoger ligt dan de opbrengstprijzen van de melk, welke resulteert uit de exportprijzen van de zuivelprodukten, bestaat het gevaar dat de individuele veehouder een produktie tot stand brengt, die nationaal-economisch verlies oplevert. Vanzelfsprekend is elke individuele veehouder niet in staat zijn produktie nauwkeurig op de prijsverwachting af te stemmen, maar dat het geen verschil

voor de produktie-omvang zou betekenen dat die prijsverwachting een verschil van 5 à 7 ct. per kg uitmaakt lijkt niet erg geloofwaardig.

De meerderheid gaat van de veronderstelling uit dat de kosten per kg melk voor het additionele kwantum na een zekere produktie-omvang op een gegeven bedrijf zullen stijgen. De minderheid is van mening dat het totale aanbod vrijwel prijsongevoelig is, hetgeen zou moeten wijzen op een sterke stijging van de kosten per eenheid bij uitbreiding en nagenoeg geen kostenbesparing bij inkrimping van de produktie. Daarentegen wordt in de zoëven genoemde conclusies van de Hoofdafdeling Veehouderij van het Landbouwschap merkwaardigerwijs gesuggereerd, dat het best kan zijn dat de toeneming van de melkproduktie met constante kosten per eenheid verloopt. Dit zou dus betekenen, dat er een zeer grote mate van elasticiteit van het aanbod bestaat. Dat zou het dan te verwachten effect van een belangrijk verschil tussen exportprijs en garantieprijs op de produktie bepaald griezelig maken.

Geen van deze opvattingen wordt door stringente bewijzen gestaafd, hoewel er m.i. wel voldoende aanwijzingen zijn, die de veronderstelling van de meerderheid aannemelijk maken.

Mijn indruk is dat de elasticiteit van het aanbod ten aanzien van de inkrimping evenwel geringer is dan met betrekking tot de vergroting.

De S.-E.R. adviseert nu het huidige stelsel te handhaven maar het gewenste effect op de inkomens van de veehouders niet gepaard te doen gaan met een ongewenste stimulans voor de produktie. Als middel daartoe beveelt de meerderheid van de S.-E.R. aan de garantieprijs alleen te laten gelden voor een gelimiteerd kwantum. De eventuele produktie boven dit kwantum brengt dan alleen de marktprijs op. Van de garantieprijs gaat dan dus geen stimulans meer uit op de marginale produktie.

In het S.-E.R.-rapport is niet gezegd hoe groot dit gegarandeerde kwantum zou moeten zijn. Dit kan ook moeilijk in een rapport dat over een *garantiestelsel* adviseert. De onuitgesproken, maar in stilte blijkbaar aanwezige vrees in landbouwkringen is nu, dat dit stelsel zal worden gebruikt voor een drastische inkrimping van de melkproduktie, waardoor tevens het inkomenseffect van de garantieprijs belangrijk aan betekenis zou inboeten. In het S.-E.R.-advies wordt evenwel gesproken van beperking, hetgeen niet inkrimping behoeft te betekenen. Een blijvend verschil tussen garantieprijs en exportprijs zou inkrimping van de melkproduktie onvermijdelijk kunnen maken. In de huidige situatie lijkt het mij evenwel voldoende de prikkel, welke in de garantieprijs kan liggen tot een uit nationaal-economisch gezichtspunt onrendabele *uitbreiding* van de produktie weg te nemen. Dat zou dus betekenen dat de garantie wordt beperkt tot 100 pCt. van de produktie in 1956 of het gemiddelde van de laatste drie jaren. Een uitbreiding van de produktie — voor zover die de producenten rendabel voorkomt — wordt dan niet verhinderd, maar vergroting van het aanbod wordt niet aangemoedigd op kosten van de Rijksmiddelen.

De uitvoering.

Behalve het principe van de beperking van de garantie tot een bepaald kwantum, wordt ook de uitvoerbaarheid van de regeling betwist. Wij staan weliswaar blijkens de ervaring in Nederland voor vrijwel niets wat betreft regelingen op het gebied van de landbouw, maar het is verstandig geen middelen te gebruiken die erger zijn dan de kwaal.

Het S.-E.R.-advies geeft twee wegen voor de limitering van de garantie aan. De ene werkt globaal en is zeer eenvoudig uitvoerbaar, de andere loopt uit op een regeling voor elk individueel bedrijf en brengt dus uiteraard meer technische moeilijkheden mee. Om met de laatste te beginnen. Onder de huidige garantieregeling is het reeds nodig het totale kwantum afgeleverde melk per jaar te registreren. Het denkbeeld van de meerderheid van de S.-E.R. is nu om het basiskwantum dat voor de garantieprijs in aanmerking komt te stellen op een percentage van bijv. het gemiddeld per jaar in de laatste drie jaren afgeleverde kwantum melk per bedrijf. Om verstarring te voorkomen in de basiskwanta zou men een bewegend driejaarlijks gemiddelde kunnen nemen, waarbij dus telkens het oudste jaar afvalt en een recent jaar wordt toegevoegd. Natuurlijk zullen zich bijzondere gevallen voordoen van bedrijfssplitsing of -samenvoeging en calamiteiten, waarvoor arbitraire beslissingen moeten worden genomen door de dienst van de Provinciale Voedselcommissaris of de gewestelijke organen van het Landbouwschap.

De minderheid van de S.-E.R. — en ik mag wel zeggen de landbouworganisaties — zien zoveel rotsblokken op deze weg, dat zij menen dat hij onbegaanbaar is. Ik ben van mening, dat het er vooral vanaf zal hangen of men elk plooijsje glad wil strijken dan wel genoeg neemt met een mindere graad van perfectie.

Voor het geval evenwel de bezwaren, die aan de uitvoering verbonden zijn toch te groot mochten blijken te zijn, kan worden volstaan met de beperking van de garantie tot een in totaal voor Nederland bepaald kwantum melk. Zou dit kwantum bijv. op 5.000.000 ton worden bepaald en zou achteraf blijken, dat de werkelijke opbrengstprijs f. 2 per 100 kg lager is uitgekomen dan de garantieprijs, dan zou dus in totaal aan toeslag 100 miljoen gulden uit de Schatkist moeten worden uitgekeerd. Zou nu evenwel blijken, dat het totale kwantum afgeleverde melk 5.400.000 ton heeft bedragen, dan zou de toeslag f. 1,85 in plaats van f. 2 per 100 kg melk bedragen.

De uitvoering van deze globale methode is de eenvoud zelve. Er zijn echter twee bezwaren aan verbonden. In de eerste plaats geldt nu voor de individuele producent niet, dat zijn marginale produktie slechts de marktprijs opbrengt, daar dit stelsel neerkomt op enige verlaging van de garantieprijs voor zijn gehele produktie. In de tweede plaats zullen bij een vergroting van de totale produktie ook die veehouders, die de produktie op hun bedrijf hebben ingekrompen, een lagere garantieprijs krijgen als resultaat van de expansie van andere veehouders.

Indien de Regering zou besluiten tot een limitering van de gegarandeerde hoeveelheid melk, lijkt mij — ondanks de genoemde bezwaren — voorshands de globale methode eenvoudigheidshalve de voorkeur te verdienen. Mocht later blijken, dat dit tot onaanvaardbare gevolgen leidt voor een groot aantal veehouders, dan kan men overstappen op een meer gedetailleerde regeling.

Het verschil van opvatting over de elasticiteit van de melkproduktie heeft m.i. in het advies zelf en in de discussies erover een veel wijdere strekking hieraan gegeven dan voor de motivering van de voorgestelde wijziging noodzakelijk is. Van de beperking van de prijsgarantie tot een basiskwantum kan men vanzelfsprekend geen wonderen verwachten voor de verlaging van het kostenpeil van de melkproduktie. Maar wel kan voorkomen worden dat de vergroting van de melkproduktie ten onrechte wordt aangemoedigd door de garantieprijs.

De verlanglijst van het Landbouwschap

Sinds de bevrijding heeft de Stichting voor de Landbouw — het toporgaan van de drie centrale boeren- en drie centrale landarbeidersorganisaties — met de Regering overleg gepleegd over de aangelegenheden van de landbouw in de ruimste zin. Vanzelfsprekend namen daarbij de loon- en prijspolitiek een voorname plaats in.

Toen — na de eerste vergadering op 7 mei 1954 — het Landbouwschap vrijwel alle taken en nagenoeg het gehele apparaat van de Stichting voor de Landbouw overnam, kwam er feitelijk niet veel verandering. Eén van de eerste doelstellingen van de Stichting was immers geweest: de voorbereiding van een publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie in de landbouw. Dat het bedrijfsschap in de eerste plaats — en anders dan de Stichting — „tot taak heeft een het belang van het Nederlandse volk dienende bedrijfsuitoefening door de ondernemingen... te bevorderen...”, is in de praktijk geen handicap voor het ontwikkelen van zijn activiteiten gebleken. Er is door het Landbouwschap in navolging van de Stichting al veel en belangrijk werk gedaan en in uitvoering. Uiteraard behoort hiertoe het sociale beleid, in het bijzonder ook de loonpolitiek. Maar het Landbouwschap weert zich ook geducht op economisch gebied. In het prijzenbeleid van de Overheid, voor zover dat primair de Minister van Landbouw, Visserij en Voedselvoorziening aangaat, is het Landbouwschap de eerste en belangrijkste onderhandelaar. Het adviseert de Regering niet om daarna het resultaat gelaten af te wachten, maar komt met voorstellen, doet eventueel tegenvoorstellen en onderhandelt. En dit alles met en door een bestuur dat paritair is samengesteld, dus evenveel werknemersvertegenwoordigers als leden benoemd door de organisaties van de agrarische ondernemers.

„Zelden of nooit zijn de georganiseerde landbouwbedrijfsgenoten van Nederland samengekomen voor een beslissing van zoveel omvattende betekenis...”, aldus begon de voorzitter van het Landbouwschap, de heer H. D. Louwes, zijn uitvoerige inleiding tot de behandeling van twee punten van de agenda voor de openbare vergadering van het bestuur op 3 oktober jl. Geen wonder, want de beide punten beoogden „een forse ingreep in de inkomstenverdeling van ons volk”. Onder in de zak die aan het Nederlandse volk op die dag werd gepresenteerd zat een rekening van ruim 350 miljoen gulden, overeenkomende met 11 à 12 pCt. van de zgn. bruto-toegevoegde produktiewaarde in de landbouw.

De voorstellen van het Landbouwschap zijn op 16 oktober per brief aan de Minister van Landbouw gedaan. Volgens het slot van de brief zijn ze eveneens ter kennis gebracht van de Minister-President, terwijl de Minister van Sociale Zaken een afschrift toegezonden kreeg. Hoewel ook de Minister van Financiën wel bij de bewindslieden van Landbouw en Sociale Zaken toch wel de naast betrokkenen. De beide punten betreffen namelijk: 1e. een herziening van enkele uitgangspunten van de kostprijsberekeningen in de landbouw, en 2e de relatieve gelijkstelling van de beloning van de landarbeid.

Zoals bekend verondersteld mag worden maakt het Landbouw-Economisch Instituut (L.-E.I.) o.a. kostprijssrapporten die als grondslag dienen voor het overleg tussen de Regering en het georganiseerde landbouwbedrijfsleven over de prijzenpolitiek. Het L.-E.I. is een vol-

strekt onafhankelijke wetenschappelijke instelling die voor de uitkomst van zijn berekeningen „willig blind” is. Niettemin dient het L.-E.I. van een aantal veronderstellingen uit te gaan, die jaren geleden na gezamenlijk beraad tussen de Regering en de Stichting voor de Landbouw zijn bepaald en voor de laatste maal in 1953 zijn gepreciseerd, o.a. ten behoeve van de Interdepartementale Commissie voor Loon- en Prijspolitiek die van haar kant weer de R.E.A. uit de Ministerraad adviseerde. Een jaar geleden, op 30 november 1955, deelde het Landbouwschap in zijn voorstel over het melkprijnsbeleid 1955/56 aan Minister Mansholt mede „dat het om verschillende redenen gewenst is om de enkele jaren geleden gemaakte afspraken betreffende de uitgangspunten van de kostprijsberekeningen van het L.-E.I. nader aan de orde te stellen. Met name zou het bestuur in discussie willen stellen het uitgangspunt betreffende de waardering van de grond en de bedrijfsgebouwen als kostenelement”.

In april 1956 heeft het Landbouwschap een eerste bespreking gevoerd met de Minister van Landbouw over deze zgn. doorberekening van de eigenaarslasten in de kostprijzen. Uit deze bespreking resulteerde een opdracht aan het L.-E.I. om een onderzoek in te stellen naar de hoogte van de eigenaarslasten, terwijl de Minister zich liet adviseren door een commissie, gevormd door de Wageningse hoogleraren Hofstee, Horring, Minderhoud, Thurlings en de Groningse lector Van Hees over „problemen, samenhangende met de doorberekening van de gestegen eigenaarslasten in de garantiebedrijven voor landbouwprodukten”. De vraag of, en zo al tot welk bedrag, een zekere grondrente zou moeten worden opgenomen in de kostprijzen zal van die problemen wel de kern vormen. Het L.-E.I.-rapport (no. 254) over de „eigenaarslasten voor de voornaamste bedrijfstypen in de landbouw” is in augustus gepubliceerd, maar hoe het advies aan de Minister luidt is tot nu toe onbekend gebleven, hoewel het al enige tijd geleden uitgebracht zou zijn. De Minister „overweegt” blijkbaar nog de wenselijkheid van publikatie.

Het Landbouwschap heeft het echter bij een herziening van deze ene afspraak over de kostprijsberekening niet gelaten, maar heeft nog twee andere wijzigingsvoorstellen gedaan, namelijk over de waardering van de bedrijfsleiding en over de waardering van de handenarbeid van de boer en zijn medewerkende gezinsleden.

In volgorde van de hierna volgende bespreking is de inhoud van de vier voorstellen, heel kort en daardoor onvolledig geformuleerd:

- a. een hogere waardering van de vergoeding voor bedrijfsleiding;
- b. een nieuwe maatstaf voor de berekening van het uurloon dat de boer voor zijn handenarbeid ingecalculeerd dient te krijgen;
- c. loonsverhoging voor de landarbeiders;
- d. een hogere vergoeding voor het gebruik van de bedrijfsgebouwen, namelijk op basis van de eigenaarslasten in plaats van op pachtbasis.

Aan de hand van de in totaal 53 bladzijden tellende nota's met begeleidende brief zullen wij een korte uiteenzetting geven van de voorstellen en die kritisch beoordelen.

Ada. De bedrijfsleidersvergoeding. In het stuk dat daarop betrekking heeft, wordt de functie van de boer in zijn

bedrijf tot drie activiteiten herleid: die van landarbeider, bedrijfsleider en ondernemer. De eerste en de tweede soort verrichtingen dienen als kostenelementen in de kostprijsberekening te worden opgenomen; de derde daarentegen moet haar beloning zien te vinden in de ondernemerswinst. Merkwaardigerwijze wordt in de voorstellen verder geen aandacht geschonken aan het punt van de ondernemerswinst. Aan het slot van onze beschouwingen komen wij daar op terug.

Vóór 1953 was in de kostprijsberekeningen geen post opgenomen voor de bedrijfsleidersarbeid. Volgens het Landbouwschap was de behoefte daaraan toen niet zo groot, omdat in de periode van vaste prijzen rekening was gehouden met een ondernemersbeloning die ook de bedrijfsleidersvergoeding omvatte (vaste prijs = „kale” kostprijs + 20 pCt.). Bij de gedeeltelijke overgang van een stelsel van vaste prijzen naar minimum-garantieprijsen waarin geen winstopslag was begrepen is een afspraak gemaakt over de hoogte van de bedrijfsleidersvergoeding. Dit gebeurde min of meer op intuïtieve wijze, terwijl de bedragen op en neer zouden gaan met de wijzigingen van het basisuurloon van de landarbeiders. Het Landbouwschap wenst deze „voorlopige” normen voor de beloning van de bedrijfsleiding opnieuw te bezien. Daar er geen werkclassificatie-onderzoekingen naar de bedrijfsleidersfunctie zijn gedaan is een vergelijking gemaakt met het salaris dat de bedrijfsleiders op de Staatslandbouwbedrijven in de IJsselmeerpolders ontvangen. Voor drie bedrijfstypen is een vergelijking uitgewerkt, met het volgende resultaat:

	Beloning voor bedrijfsleiding	Idem voor handenarb.	Totale bedrijfsleidersvergoeding
gemengd bedrijf van 10 ha.....	f. 1.500	f. 4.500	f. 6.000
weidebedrijf van 20 ha.....	„ 2.250	„ 4.500	„ 6.750
akkerbouwbedrijf van 40 ha....	„ 5.500	„ 2.250	„ 7.750

In deze normen zijn alle premies voor sociale verzekeringen opgenomen. De bedragen geven dus de totale kosten van de arbeid weer. Om een indruk te krijgen van de verschillen tussen de huidige afspraken en de voorstellen van het Landbouwschap nemen wij het desbetreffende staatje uit de nota over. Het zijn de bedragen die bij de voortbrenging van elk produkt in de berekening van de kostprijzen (dienen te) worden opgenomen:

Bedrijfstype	Produkt	Huidige normbedragen	Voorgestelde normbedragen
		in gulden per ha	
akkerbouw	granen	76	100
	aardappelen	129	200
	suikerbieten	117	170
grasland	melk	58	110
	gemengd	76	60
akkerbouw	granen	129	105
	aardappelen	58	105
	melk	58	105
	bacon	6,20 per varken	10,—
	eieren	1,— per leggen	1,50

Uit het overzicht blijkt wel, dat in het bijzonder de normen voor de melkveehouderij te laag worden geacht. Deze zijn in het voorstel van het Landbouwschap met 90 pCt. verhoogd, terwijl voor de rest gemiddeld ongeveer een verhoging met 50 pCt. wenselijk wordt geacht.

Ervan uitgaande, dat zodra mogelijk een taak- en functie-analyse van de bedrijfsleider in de landbouw zal worden gemaakt lijkt het niet onredelijk aansluiting te zoeken bij de salarissen van de rijksambtenaren die dit werk in de nieuwe IJsselmeerpolders verrichten. De vraag kan worden gesteld, of het Landbouwschap met deze

norm niet iets te hoog heeft gemikt. De genoemde bedrijfsleiders zijn immers uit een vrij groot aantal kandidaten geselecteerd, zodat hun geschiktheid misschien wat boven het gemiddelde van de Nederlandse boer-bedrijfsleider zou liggen. Of en in hoeverre dat het geval is, onttrekt zich aan onze waarneming. Wel dient te worden opgemerkt, dat een deel van de typische bedrijfsleidersarbeid op de Staatslandbouwbedrijven door boven deze personen staande functionarissen wordt gedaan. Hun zelfstandigheid en verantwoordelijkheid als bedrijfsleider is dus kleiner dan bij particuliere landbouwbedrijven. Ook is het zeer de vraag, of de hoeveelheid door hen verrichte handenarbeid gelijk is aan die van de zelfstandige bedrijfsleiders-ondernemers. Ik betwijfel dat in het algemeen ten aanzien van hen die op gemengde en rundveebedrijven werken. Voor deze opvatting meen ik een aanwijzing te vinden in de financiële resultaten van de Staatslandbouwbedrijven van deze typen. Vergelijking van de bedrijfsuitkomsten van Staatslandbouwbedrijven met die van gelijksoortige particuliere ondernemingen levert opmerkelijke verschillen op ten ongunste van de eerstgenoemde groep. Hoewel een dieper gaande bestudering van het cijfermateriaal wenselijk is, en dan over een langere periode en — zo mogelijk — op bredere grondslag leidt mijn eerste indruk toch duidelijk tot de conclusie, dat de totale prestatie (handenarbeid + leiding) van de zelfstandige ondernemer op het gemengde bedrijf eerder groter dan kleiner is. Daarom acht ik het in dit stadium heel goed te verantwoorden de salarissen van de bedrijfsleiders in de Wieringermeer en Noordoostpolder als norm te nemen. Betere maatstaven zijn er op dit ogenblik niet.

Het zal uit het bovenstaande wel duidelijk zijn geworden, dat de vraag of de bedrijven de genormaliseerde vergoedingen kunnen dragen niet in het geding is gebracht. Het Landbouwschap gaat ervan uit, dat ook het in oppervlakte kleinste van de drie genoemde bedrijfstypen „sociaal en economisch verantwoord” is, zoals de sinds jaren geijkte term luidt. Uit bedrijfseconomische onderzoekingen is echter wel gebleken, dat bijv. een gemengd maar overwegend rundveehouderijbedrijf van 10 ha, zoals er vele ook op zandgronden voorkomen, niet de economisch optimale grootte heeft. Over dit probleem van de bedrijfsgrootte valt veel meer te zeggen, maar wij volstaan hier met de constatering, dat het Landbouwschap op dit punt heeft aangeknoopt bij de sinds een aantal jaren bestaande praktijk van de prijzenpolitiek. Het blijft dringend gewenst dit deel van de overeengekomen uitgangspunten van de kostprijsberekeningen opnieuw te bezien. De S.-E.R. heeft in het advies ¹⁾ inzake de prijsvorming van melk dit probleem wel gesignaleerd maar heeft de nevel van de literaire economie (nog) niet kunnen verjagen. Wellicht zal dit gebeuren in „het advies over het garantiebeleid voor de landbouw in het algemeen”, waaraan gewerkt wordt.

Uit het geciteerde overzichtje van de normen per produkt blijkt, dat ook voor bacon en eieren bedragen zijn genoemd. Daar zowel de produktie van varkensvlees als van eieren van bijzonder grote betekenis is op het gemengd bedrijf, lijkt het noodzakelijk eraan te herinneren, dat de Overheid noch voor het varkensvlees als zodanig (bacon is maar een deel van het totale geslachte produkt), noch voor eieren een prijsgarantie heeft gegeven. De vraag is nu, of, en eventueel in welke mate, de varkens- en kippenhouderij in aanmerking dient te worden genomen bij het toetsen van de te verwachten en behaalde bedrijfsresultaten aan de normen. Met andere

¹⁾ Publikatie van de S.-E.R., 1956, no. 6.

woorden gezegd: zal bij de beantwoording van de vraag of de gewenste beloning voor de bedrijfsleiding in feite is of kan worden behaald ook rekening worden gehouden met de inkomsten uit de varkens- en kippenhouderij? Zowel de jongste praktijk van de prijzenpolitiek als de voorstellen van het Landbouwschap gaan geheel aan deze problematiek voorbij. Niettemin is zij heel reëel en hoogst actueel.

Een nogal zwakke in de opzet van het voorstel is, dat voor dezelfde gewassen verschillende normen worden gehanteerd, al naar gelang van het bedrijfstype waarop deze gewassen worden geteeld (voor aardappelen op het akkerbouwbedrijf bijv. f. 200 per ha en op het gemengd bedrijf f. 105!). Theoretisch zijn deze verschillen niet verdedigbaar. De drie argumenten die het Landbouwschap ter verdediging aanvoert zijn allerminst overtuigend, hoewel in de praktijk wellicht bereikbaar. Gaat men bij een beoordeling uit van de vijf in de nota genoemde typische bedrijfsleiderswerkzaamheden dan is een verschil van bijna 100 pCt. bij aardappelen onverdedigbaar. Ook zal iedereen die de verschillende landbouwwerkzaamheden slechts vrij oppervlakkig kent al bij een eerste oogopslag vreemd aankijken tegen een bedrag van f. 100 per ha voor granen op een akkerbouwbedrijf vergeleken met f. 105 voor melk. Voor de melkproductie komt heel wat meer kijken (dagelijkse organisatie, commercieel inzicht, administratie, kennis) dan voor de relatief eenvoudige graanproductie! Wij kunnen ons niet aan de indruk onttrekken, dat in deze kwestie teveel is aangeleund tegen historische en gevestigde, maar wetenschappelijk nog totaal ongefundeerde opvattingen. De inhoud van werkclassificatie-rapporten zal ons hieromtrent — hopenlijk niet op al te lange termijn — wel nadere inlichtingen geven. Dan zal misschien ook blijken, dat een verhouding als van 2 : 1 (f. 4.300 en f. 2.250) voor verrichte handenarbeid op gemengde en weidebedrijven (10 en 20 ha) ten opzichte van akkerbouwbedrijven (40 ha) feitelijk wel juist is, maar zowel economisch als sociaal ongerechtvaardigd. Een gedeelte van de onbevredigende verhoudingen van de normen per gewas vindt o.i. hierin zijn oorzaak.

Ten slotte dient nog melding gemaakt te worden van enig verschil van mening in het bestuur van het Landbouwschap over eventuele wijzigingen in de normen wanneer de lonen in Nederland veranderen. De meerderheid is van oordeel dat de bedragen van de bedrijfsleidersbeloning gekoppeld moeten worden aan het algemene loonpeil in Nederland. Enkele bestuursleden behouden zich hun mening voor in het geval belangrijke wijzigingen in de loonverhoudingen optreden. Hoewel dit niet duidelijk blijkt heeft de minderheid waarschijnlijk gedacht aan de mogelijkheid van een relatief belangrijke verhoging van de landarbeiderslonen, welke verhoging wél positieve gevolgen zou moeten hebben voor de vergoeding van het handenarbeid-gedeelte van de bedrijfsleidersbeloning, maar negatieve voor de beloning van de bedrijfsleiding in engere zin, zodat de totale beloning in evenredigheid met het algemene Nederlandse loonpeil zou komen te verlopen.

Evenmin is geheel duidelijk wat de betekenis is van de woorden „in de loop der jaren”, in de zinsnede „de voorgestelde bedragen . . . in de loop der jaren dienen te variëren met de veranderingen in de algemene loonindex in Nederland”. Betekent dit, dat wijzigingen in de loop van één productiejaar niet in aanmerking genomen moeten worden, m.a.w. dat van jaar tot jaar de bedrijfsleidersbeloning wordt vastgesteld en wel aan het begin

van het productiejaar? Is het de bedoeling dat een volkomen vaste koppeling aan het algemene jaarlijkse loonpeil tot stand wordt gebracht, waardoor de mogelijkheid van beloningsdifferentiatie aanzienlijk wordt beperkt of wordt gedoeld op het op enige afstand volgen van de algemene loonontwikkeling? Ook is het denkbaar en in het kader van het concrete voorstel logisch, dat een koppeling wordt bepleit aan de salarissen van de bedrijfsleiders op de Staatslandbouwbedrijven en daardoor aan het verloop van de ambtenarensalarissen. Hoe het zij, een verduidelijking van de geuite wens is op dit punt zeker nodig.

Ad b. De handenarbeid van de boer en zijn gezinsleden wordt in de kostprijberekeningen gewaardeerd aan de hand van de lonen in de c.a.o. voor landarbeiders. Er doen zich daarbij twee belangrijke problemen voor. In de eerste plaats of alle gewerkte en beschikbare uren voor vol moeten worden gerekend en in de tweede plaats welke mogelijkheden die de c.a.o. biedt van toepassing zijn op de gezinsarbeid. (De overeenkomst kent uiteraard prestatie- en functietoelagen, vergoedingen voor diploma's, bijzondere werkzaamheden, overuren e.d.).

Voor de grotere bedrijven wordt aangenomen, dat de gewerkte uren ook volwaardige uren zijn, waarvan de beloning overeenkomstig de c.a.o. in de calculatie opgenomen moet worden. Er wordt op toegezien, dat de opgaven met de werkelijkheid kloppen. Streekdeskundigen brengen tenminste maandelijks een bezoek aan elk bedrijf, zodat het L.-E.I. verzekerd is van betrouwbare basisgegevens.

Ten aanzien van de kleine gemengde bedrijven, waarop een groot gedeelte van alle werk door de gezinsleden wordt verricht, is de procedure anders. Om zekerheid te hebben, dat geen halfvolle of lege uren — er is op deze bedrijven in bepaalde seizoenen dikwijls van verkapte werkloosheid of van overbezetting sprake — voor vol worden gerekend, laat het L.-E.I. de feitelijke arbeidsbezetting en prestaties op een bepaald bedrijf buiten beschouwing, en brengt in de berekening genormaliseerde arbeidskosten in. Deze normen zijn ontleend aan de uitkomsten van onderzoekingen op soortgelijke bedrijven, waarvan mocht worden verondersteld dat de arbeid er op rationele wijze wordt verricht. Tijdstudies liggen aan deze waarnemingsuitkomsten ten grondslag. Aangenomen mag worden dat de normen behoorlijk scherp zijn opgezet. Niettemin is het gewenst de studies zowel in de breedte als in de diepte voort te zetten.

Over de toepassing van de c.a.o. op de gezinsarbeid doet het Landbouwschap enkele voorstellen die bij aanneming tot een geringe verhoging zouden leiden. Of dit bij nauwgezette berekening ook het geval zal zijn hangt geheel af van een nauwkeurigheid van de gegevens betreffende het werkelijke aantal door de boer en zijn gezinsleden gewerkte uren. Een oordeel over deze kwestie moet bij gebrek aan gegevens achterwege blijven.

Ad c. De voorstellen over de landarbeiderslonen zijn in twee groepen onder te brengen. Beide hebben betrekking op het bereiken van de zgn. relatieve gelijkstelling, dat wil zeggen een zodanig loon dat de verschillen met de beloning van gelijkwaardige arbeid in de rest van het bedrijfsleven op het platteland weggenomen zijn. In de brief aan de Ministers staat, dat zowel de Stichting voor de Landbouw als het Landbouwschap zich steeds op dit standpunt hebben gesteld. De ene groep van voorstellen heeft betrekking op de „nieuwe” achterstand, d.w.z. de achterstand die sinds de bekende regeringsbeslissing

van 19 maart jl. als gevolg van de toepassing van de gedifferentieerde loonpolitiek is ontstaan. Het andere gedeelte betreft „oude” achterstand, als gevolg van het feit, dat de landarbeiderslonen niet gebaseerd zijn op de uitkomsten van werkclassificatie-onderzoekingen.

Over de nieuwe, recente achterstand kan ik kort zijn, hoewel de geschiedenis uitermate interessant is. Immers, al enkele weken nadat de Regering een jaar geleden onder sterke druk van de meerderheid in de Tweede Kamer het beginsel van een vrijere, gedifferentieerde loonpolitiek had aanvaard, werd in dezelfde Kamer zonder hoofdelijke stemming een motie aangenomen waarin eigenlijk werd uitgesproken, dat deze politiek niet voor de landarbeiders zou moeten gelden. De Regering werd nl. uitgenodigd, „om ook in de toekomst verder te blijven streven naar sociale gelijkstelling van de landarbeiders met vergelijkbare arbeiders ten plattelande”. Volkomen begrijpelijk — en m.i. terecht — heeft Minister Suurhoff in zijn Memorie van Antwoord ter voorbereiding van het recente begrotingsdebat op deze tweeslachtige houding van de Kamer gewezen en tijdens de mondeling behandeling ²⁾ heeft hij daar nog een flinke schep bovenop gedaan. Desondanks heeft de Kamer volhard in haar houding en in een nieuwe motie aan de Regering in welwillende overweging gegeven om, nu „na de loonmaatregelen van 19 maart jl. een vergrote achterstand is ontstaan van de beloning van de landarbeiders ten opzichte van die van andere werknemers” . . . , „deze achterstand op te heffen dan wel te verminderen”, overeenkomstig de voorstellen van het georganiseerde bedrijfsleven in de landbouw. Principiële voorstanders van een gedifferentieerde loonpolitiek hebben ook deze motie mede-ondertekend en aanvaard „gelet op de bijzondere positie van de landbouw in ons sociaal-economisch bestel”. Aanmerkingen van Minister Suurhoff, dat er meer bedrijfstakken met een „bijzondere positie” zijn, baatten niet. Zo bleef van de vrijere loonpolitiek het principe staande, maar werd zij in de praktijk om hals gebracht. Wij hebben niet de indruk dat de Minister persoonlijk erg bedroefd was over deze gang van zaken, hoewel hij geen ander standpunt innam dan een jaar tevoren. Wel zuchtte hij hoorbaar in zijn Memorie van Antwoord dat, als de Kamer destijds duidelijker had gemaakt wat zij precies bedoelde „de debatten over een vrijere loonpolitiek veel van hun controversieel karakter verloren (zouden) hebben”. Hoe het zij, de landarbeiders zullen nu ook wel gauw hun 3 pCt. en 2 pCt. „nieuwe” achterstand ongedaan zien gemaakt, waarmee dan een gedeelte van het streven van het Landbouwschap naar nivellering — dit woord wordt in zijn brief gebruikt — in vervulling gaat.

Of de „oude” achterstand ook spoedig zal verdwijnen is een andere zaak. De argumenten van het Landbouwschap zijn evenwel volstrekt overtuigend. Aangetoond wordt, dat de landarbeiderslonen beneden de bestaande loonrichtlijnen liggen, die door het College van Rijksbemiddelaars worden gehanteerd. En daar het de praktijk is, dat een eensluidend verzoek van contracterende partijen, welke dan ook, om herziening van de loonbedragen in de c.a.o. wordt ingewilligd als blijkt, dat niet boven de richtlijnen — die feitelijk minimaal zijn — wordt uitgegaan lijkt de kans op aanvaarding zo op het eerste oog bijzonder groot. Dat er evenwel in regeringskringen aarzeling is wordt begrijpelijk, als op de consequenties voor het prijsbeleid wordt gelet. Aanvaarding betekent nl. een loonsverhoging, die dicht bij de 10 pCt.

ligt. Ervan uitgaande, dat zo'n verhoging in belangrijke mate ook de bedrijfsleidersbeloning zal beïnvloeden, mag een totale kostenstijging van de produktie in de landbouw met 4 à 5 pCt. worden verwacht. Voor de melkproduktie en in de tuinbouw ligt dit percentage wat hoger; in de akkerbouw, de varkens- en pluimveehouderij wat lager, resp. veel lager.

De vraag rijst, hoe het mogelijk is, dat zo'n grote achterstand kon ontstaan, terwijl de organisaties van werkgevers en werknemers in de landbouw beide — naar eigen zeggen — steeds op het standpunt hebben gestaan van de volledige gelijkstelling. Het antwoord op die vraag kan wel haast niet anders luiden dan dat de werkgevers jarenlang niet hebben willen weten van de toepassing van werkclassificatiemethoden in de landbouwloonpolitiek. Al in 1951 was door het Bureau Berenschot een rapport over de werkclassificatie vervaardigd. De toenmalige Stichting voor de Landbouw, die de opdracht had gegeven, nam geen besluit ten aanzien van de vraag in hoeverre dit rapport een basis voor de loonpolitiek zou dienen te zijn. Het werd aan de organisaties ter kennisgeving toegestuurd en daarna 4 jaar in de ijskast gehouden. Hoezeer ik mij verheug, dat het ijs nu plotseling is gebroken, toch kan ik niet nalaten op te merken, dat geen ongunstiger moment gekozen had kunnen worden. Door de boerenorganisaties is in het verleden op dit punt een ernstige beleidsfout gemaakt, waarvan niet alleen de landarbeiders maar in het bijzonder ook de kleinere boeren een grote schade hebben ondervonden.

Wij voelen ons niet bevoegd een oordeel uit te spreken over de uitkomsten van het werkclassificatie-onderzoek. Het Landbouwschap merkt dienaangaande op, dat het Bureau Berenschot van alle andere in het bedrijfsleven uitgevoerde werkclassificatie-onderzoekingen veruit de meeste heeft gedaan en dat de toegepaste zgn. genormaliseerde methode door terzake kundigen algemeen wordt aanvaard. Wij menen bovendien te weten, dat onlangs een commissie uit de Stichting van de Arbeid de uitkomsten heeft getoetst en daartegen geen bezwaren heeft aangevoerd.

Op één eigenaardigheid mag nog wel worden gewezen. Het Landbouwschap vraagt namelijk als publiekrechtelijk lichaam aan de Regering een beginseluitspraak of het loonbeleid in de landbouw op werkclassificatiemethoden mag worden gebaseerd. Te zijner tijd zullen dan concrete voorstellen op die basis bij het College van Rijksbemiddelaars worden ingediend. (De huidige c.a.o. loopt tot mei a.s.). Zowel de aard van de vraag, als de instantie die de vraag stelt wekken enige bevreemding. Het antwoord op de vraag kan immers niet anders dan bevestigend luiden, terwijl niet het Landbouwschap voorstellen bij het College kan indienen, maar uiteraard slechts de contracterende partijen. Bovendien had het vanuit het gezichtspunt van het Landbouwschap bezien meer voor de hand gelegen de vraag aan de Minister van Sociale Zaken te richten. De indruk bestaat, dat deze fouten in de procedure meer betekenis hebben dan men oppervlakkig zou denken. In het begin van dit artikel werd er al op gewezen dat het Landbouwschap ook over de prijspolitiek onderhandelt en wel met de Minister van Landbouw. Het is niet te gewaagd om te veronderstellen, en bovendien heel begrijpelijk, dat eerst zekerheid wordt verlangd of het inhalen van de oude achterstand ten volle in de prijzen tot uitdrukking kan worden gebracht. Als deze veronderstelling juist is, blijkt nog eens hoe moeilijk het in de praktijk is om het bedrijfsleven meer verantwoordelijkheid en vrijheid te geven in de loonpolitiek. De georgani-

²⁾ Handelingen der Tweede Kamer, woensdag 28 november 1956.

seerde landbouw stelt die grotere eigen verantwoordelijkheid en vrijheid kennelijk niet erg op prijs.

Een andere vraag die in dit verband opdoemt, is, of de voorstellen van het Landbouwschap als een en ondeelbaar moet worden beschouwd, of dat zij ook afzonderlijk behandeld kunnen worden. Zullen bijv. de boerenorganisaties meewerken aan de verwezenlijking van een nieuwe c.a.o. waarin alle loonverlangens zijn opgenomen, als niet tegelijkertijd bevrediging wordt gegeven aan de verlangens met betrekking tot de bedrijfsleidersbeloning en de doorberekening van de eigenaarslasten? En blijven de landarbeidersorganisaties vasthouden aan de volledige doorberekening van de eigenaarslasten als hun speciale wensen niet of slechts ten dele worden ingewilligd? In de voorstellen van het Landbouwschap wordt daarover niet gerept. Toch is het van groot belang, dat het gehele bedrijfsleven weet hoe de landbouworganisaties hierover denken. De voorstellen beroeren immers onze volkshuishouding in haar geheel.

Daar ook belangrijke budgettaire consequenties aan de uitvoering van de voorstellen zijn verbonden, ligt het voor de hand dat ook om die reden de Regering grote belangstelling voor het project zal hebben. De voorzitter van het Landbouwschap heeft in zijn inleiding tot de openbare behandeling van de besproken punten medegedeeld, dat de herwaarderingen van de bedrijfsleidersbeloningen en van de landarbeiders in totaal ruim 150 miljoen gulden zouden kosten uit een oogpunt van garantiebeleid. Daar lang niet voor alle producten garantielijzen bestaan — de gehele tuinbouwsector bijv. kent geen prijsgaranties — zal de invloed op het kostenniveau in de landbouw (in de ruimste zin) aanzienlijk groter zijn.

Voor dit „ongegarandeerde” deel van de produktie lijkt compensatie voor de kostenstijgingen via de prijzen vrijwel onmogelijk daar merendeels voor de internationale markt wordt geproduceerd en het hier veelal massa-artikelen betreft.

Ten slotte merken wij nog op, dat het Landbouwschap het vraagstuk van de ondernemerswinst helemaal heeft laten liggen. Dat is o.a. daarom zo merkwaardig, omdat de behandeling van de prijzen van verschillende produkten ongelijk is. In de garantielijzen voor tarwe en suikerbieten is een winstopslag begrepen, een marge boven de kostprijs dus; in de melkprijs is dat niet het geval³⁾. Het is nu de vraag, of voor deze ongelijke behandeling voldoende deugdelijke motieven aangevoerd kunnen worden. Dat de melkprijsvorming afhankelijk is van de prijzen die voor het te exporteren gedeelte van de melkprodukten gemaakt kunnen worden, terwijl tarwe en suiker niet geëxporteerd behoeven te worden, omdat de binnenlandse produktie kleiner resp. ongeveer gelijk is aan de binnenlandse behoefte, lijkt mij op zichzelf geen steekhoudend argument. Dat de techniek van de binnenlandse prijsvorming en daardoor de mogelijkheid om aan de producenten een redelijk inkomen te garanderen bij akkerbouwprodukten gemakkelijker is dan bij de melk mag in dit verband eveneens bijkomstig heten. Wat dan wel de motieven voor een ongelijke behandeling in de jongste tijd mogen zijn is een vraag die het Landbouwschap misschien nog eens nader zou willen bezien.

Het vraagstuk van de doorberekening van de eigenaarslasten verdient een aparte behandeling.

Leeuwarden.

Dr. A. VONDELING, li.

³⁾ Zie ook het S.-E.R.-rapport 1956, no. 6, blz. 58 en 59.

Het vervoer der olie uit het Midden Oosten

De ongeëvenaarde vlucht, welke het overzees vervoer van minerale olie sedert het eind van de oorlog heeft genomen, blijkt uit het aandeel der olie in het wereldgoederenvervoer over zee, nl. ongeveer 50 pCt.! Circa een derde van het totale overzeese olievervoer — in- en uitvoer — komt voor rekening van West-Europa. Bedroeg de totale hoeveelheid olie, welke in 1938 via het Suezkanaal werd gedirigeerd, slechts 6 mln. ton, verleden jaar werden niet minder dan 69 mln. ton via het kanaal vervoerd! Het aandeel der minerale olie in de totale hoeveelheid goederen, welke via het kanaal verscheept werd, steeg van 17 pCt. in 1938 tot 64 pCt. in 1955. Verreweg het grootste gedeelte dezer olie wordt in de vorm van ruwe aardolie in noordelijke richting vervoerd. Verleden jaar bedroeg de totale hoeveelheid ruwe olie en petroleumprodukten in deze richting 67 mln. ton; 2 mln. ton petroleumprodukten passeerden het Suezkanaal in zuidelijke richting.

De zo aanzienlijk toegenomen omvang van het olievervoer via het kanaal was reeds vóór de nationalisatie door Egypte oorzaak dat de kanaalcapaciteit volledig werd benut. De kosten van het onderhoud, de aanleg van zgn. „by-passes”, het uitdiepen en verbreden van de vaarweg zijn dan ook de laatste jaren aanzienlijk gestegen. Vóór de nationalisatie waren voor rekening der Suezkanaalmaatschappij werken onderhanden welke het, na beëindiging in 1958, mogelijk zouden maken circa 2,5 maal meer olie, nl. 160 à 180 mln. ton per jaar door het kanaal te vervoeren.

Met dit uitbreidingsproject waren investeringen ter grootte van circa \$ 50 mln. gemeoid. Aangenomen werd dat de geprojecteerde uitbreiding de Suezkanaalmaatschappij in staat zou stellen tot ultimo 1965 aan de te stellen vervoerseisen te voldoen. Daar in het tijdvak 1965-1975 echter rekening dient te worden gehouden met een verdubbeling der uit het Midden Oosten aan te voeren olie, nl. van dagelijkse hoeveelheden variërend van 6 tot 7 mln. barrels per dag, zijn in de toekomst verdere voorzieningen noodzakelijk. Op grond van voorlopige ramingen zouden met de als dan noodzakelijke uitbreidingen nieuwe investeringen ter grootte van \$ 500 mln., resp. \$ 1 mrd. indien men het kanaal ook voor supertankers in beladen toestand bevaarbaar zou willen maken, gemeoid zijn.

Het behoeft geen betoog dat dergelijke kapitalen Egypte's financiële draagkracht verre te boven gaan. Vóór de nationalisatie zijn dan ook inleidende besprekingen gevoerd tussen de president der Wereldbank, Eugene Black, en president Nasser teneinde na te gaan of een eventuele financiering door voornoemde instelling — de kanaalconcessie zou, zoals bekend, in 1968 eindigen — mogelijk zou zijn.

Aangenomen mag worden dat de grote oliemaatschappijen de voorkeur geven aan de Suezkanaalroute, mits aangepast aan de eisen des tijds, boven de aanleg van nieuwe pijpleidingen, waarmede eveneens zeer aanzienlijke investeringen gemeoid zouden zijn. De pijpleiding uitbreid door de woestijn van Dhahran naar Sidon door de

Trans-Arabian Pipe Line Company werd aangelegd, de zgn. Tap Line, kostte in 1950 \$ 230 mln.; de materiaal-prijzen zijn sedertdien nog aanmerkelijk gestegen.

Ook de Iraq Petroleum Company beschikt over een pijpleiding naar Baniyas resp. Tripoli. Van de leiding naar Haifa kon door de politieke situatie reeds tien jaren lang geen gebruik worden gemaakt. Via Tap Line en laatstgenoemde pijpleiding werd ca. 40 pCt. der voor het westen bestemde ruwe olie getransporteerd.

Men dient tot goed begrip der situatie in het Midden Oosten onderscheid te maken tussen de olieproducerende landen — Iran, Saoedi Arabië, Koeweit, Qatar, Irak — en de landen over welker grondgebied de pijpleidingen lopen. De merkwaardige geologische situatie doet zich nl. voor dat, ofschoon de rotsachtige formaties in Israël, Syrië en Jordanië, Libanon en Oost-Egypte vrijwel identiek zijn aan die in de landen waar aardolie in overvloedige hoeveelheden wordt aangetroffen, in de eerstgenoemde vijf landen en dit geldt in het bijzonder voor Syrië, Jordanië en Libanon, tot dusver ondanks op grote schaal verrichte boringen geen olie van betekenis is aangetroffen. De Egyptische produktie is in vergelijking met de „have's” zeer bescheiden en voor Israël geldt dit in nog veel sterker mate.

Wat de natuur deze landen in geologisch opzicht heeft onthouden, compenseerde zij echter door een gunstige geografische ligging; Egypte dank zij het Suezkanaal en Syrië, Libanon en Jordanië — Israël is zoals reeds opgemerkt door het buiten gebruik stellen der pijpleiding naar Haifa uitgeschakeld — daar zij liggen op de aangewezen route naar het oostelijk bekken der Middellandse Zee. Deze omstandigheid heeft er dan ook toe geleid dat de pijpleidingen van de produktiecentra over het territorium dezer landen lopen. Voor Libanon geldt het nadeel dat het pijpleidingsstelsel der Iraq Petroleum Co. resp. naar Baniyas in Syrië en naar Tripoli in Libanon slechts over een lengte van twintig mijl over Libanees grondgebied loopt.

Krachtens een in 1952 door de maatschappij met de Libanese Regering gesloten overeenkomst ontving Libanon rond £ 375.000 per jaar als vergoeding voor het vervoer van ca. 7,5 mln. ton Irak-olie welke via de 20 mijl lange pijpleiding over Libanees territorium naar Tripoli werd vervoerd. Met de Regering van Syrië werd nader overeengekomen dat deze laatste een vergoeding van 1 s 4 d per ton voor elke 100 mijl Syrisch grondgebied waarover de pijpleiding loopt, vermeerderd met 1 s 4 d per ton in Tripoli aangevoerde Irak-olie ontvangt. De over Syrisch gebied lopende pijpleiding heeft een lengte van 263 mijl.

De Libanese Regering vond in de 50/50 winstregeling met de olieproducerende landen aanleiding harerzijds een aanzienlijk groter jaarlijkse vergoeding, nl. niet minder dan \$ 6,5 mln. te eisen, zulks ondanks de omstandigheid dat de pijpleiding over haar grondgebied in tegenstelling tot Syrië slechts 20 mijl lang is. Daar de pijpleidingen der Iraq Petroleum over het grondgebied van verschillende landen lopen stelde de maatschappij voor dat de door haar in totaal uit te keren vergoeding naar rato van de lengte der leidingen over elks territorium zou worden verdeeld. De Syrische Regering ging in tegenstelling tot Libanon hiermede akkoord. Onderhandelingen met de Regering van laatstgenoemd land leidden tot generlei resultaat, integendeel Libanon deelde de Iraq Petroleum mede dat men met terugwerkende kracht tot 1952 inkomstenbelasting zou heffen!

Een oplossing werd tot dusver niet bereikt. Het Liba-

nees standpunt is uitermate kortzichtig daar de Iraq Petroleum voornemens was de dagelijks naar Tripoli te vervoeren hoeveelheid Irak-olie met 180.000 barrels per dag te vergroten en bovendien de leiding naar Haifa in Israël te verleggen en via Libanon naar Sidon te doen lopen, waardoor een verdere hoeveelheid van 150.000 barrels per dag over Libanees gebied zou worden getransporteerd. Op grond der ton-mijl formule zou Libanon zodoende circa \$ 4 miljoen per jaar ontvangen.

Vóór de jongste ontwikkeling in het Midden Oosten overwoog de Iraq Petroleum in verband met de moeilijkheden met Libanon de aanleg ener 24 inch leiding met een capaciteit van 9 mln. ton per jaar van Homs, knooppunt der leidingen naar Baniyas en Tripoli, naar Baniyas in Syrië teneinde het Libanees gebied geheel te mijnden en met het oog op de geprojecteerde uitbreiding der produktie in het noorden van Irak, de aanleg ener pijpleiding over Turks territorium met als eventueel eindpunt Iskanderun (Turkije) waardoor het, indien dit wenselijk zou worden geacht, evenmin noodzakelijk zou zijn van Syrisch grondgebied gebruik te maken. Via deze laatste leiding zouden dagelijks 1,7 mln. barrels ruwe olie naar het oostelijk bekken der Middellandse Zee kunnen worden vervoerd. De kosten van aanleg worden op \$ 1 mrd. begroot.

Uit het voorgaande blijkt dat men — de politieke situatie buiten beschouwing latend — niet machteloos staat tegenover eventuele exorbitante eisen der „have not's”. Naast de uitbreiding van het bestaande net van pijpleidingen is er trouwens nog een andere uitwijkmogelijkheid wat het vervoer der olie uit het Midden Oosten betreft, zij het dat deze niet op korte termijn verwezenlijkt kan worden. Tot dusver toch werd slechts circa 4 pCt. van de uitvoer naar het westelijk halfmond via de Kaap vervoerd. Dit geringe percentage is verklaarbaar indien men let op de zoveel langere vaarroute naar West-Europa (6.400 mijl via het Suezkanaal naar Southampton en ruim 11.000 mijl via de Kaap). Hier staat tegenover dat de maximum diepgang der schepen, welke van het kanaal gebruik maken, thans 35,5 voet en na beëindiging der geprojecteerde werken 36 voet bedraagt. Ofschoon tankers van 45.000 ton slechts ca. 90 pCt. van hun laadvermogen kunnen benutten, kunnen zij — via het kanaal — de olie tegen een vracht van circa 70 dollarcent per barrel vervoeren. Via de Kaap zou de vracht \$ 1 per barrel bedragen. Supertankers met een draagvermogen van 50 à 65.000 ton kunnen slechts voor ca. 75 à 80 pCt. worden beladen. Bij dit type tanker is derhalve het voordeel der kanaalroute reeds belangrijk geringer en dit voordeel valt vrijwel weg, zowel voor het vervoer naar West-Europa als naar Noord-Amerika, bij schepen van 80.000 of groter daar deze slechts met een halve lading het kanaal kunnen passeren.

In 1975 zullen bij normale ontwikkeling van produktie en verbruik, zelfs indien de bestaande pijpleidingen in het Midden Oosten worden uitgebreid, jaarlijks 300 à 350 mln. ton ruwe olie in noordelijke richting via het Suezkanaal vervoerd moeten worden, een hoeveelheid die ver uitgaat boven de geschatte capaciteit van het kanaal. Afgezien van de beperking welke de diepgang aan de navigatie via het kanaal oplegt, dient er tevens rekening mede te worden gehouden dat het passeren van een aanzienlijk aantal grote tankers gelijktijdig met het normale scheepvaartverkeer, bezwaren zal opleveren. Gesteld mag dan ook worden dat bij de oplossing der vervoersproblemen waarmede men, behoudens onvoorziene omstandigheden, in 1975 zal worden geconfron-

teerd, de supertanker een rol van toenemende betekenis zal vervullen.

Houdt men met alle bovengenoemde factoren rekening, dan zal de wereldtankvloot in 1965 een totaal draagvermogen van ca. 60 mln. ton dienen te hebben, hetgeen vergeleken met 30 juni jl., een uitbreiding van ca. 20 mln. ton impliceert. Tien jaren later, d.w.z. in 1975, zou dit draagvermogen tot 120 mln. ton moeten stijgen, resp. indien men rekening houdt met nieuwe pijpleidingen van het Midden Oosten naar de Middellandse Zee, tot ca. 95 mln. ton. Eind 1955 waren ongeveer 250 tankers met een draagvermogen van 24.000 ton of groter in de vaart, terwijl 300 grote tankers, waaronder 7 met een draagvermogen van meer dan 50.000 ton, in aanbouw resp. bestelling waren. Sedertdien werden nog 2 tankers met een draagvermogen van 83.900 ton besteld, terwijl de bekende reder Onassis in Amerika een opdracht voor de bouw van een 100.000 ton tanker heeft geplaatst. Shell Tankers Ltd. wijzigden, evenals BP Tankers, enkele reeds bij Engelse werven geplaatste bouwopdrachten in deze zin dat tankers met aanzienlijk groter draagvermogen variërend van 38 à 60.000 ton, gebouwd zullen worden.

De Olie-Commissie der O.E.E.C. wees er in haar in september jl. gepubliceerde studie „Oil—The outlook for Europe” terecht op dat een niet onaanzienlijk percentage der wereldtankvloot, t.w. één kwart, uit tijdens de oorlog in Amerika gebouwde T-2 tankers bestaat. Deze schepen zullen tegen 1960 geleidelijk hun nuttige leeftijds-grens hebben bereikt en vervangen dienen te worden. Gezien de volledige bezetting gedurende een reeks van jaren van het merendeel der grote scheepswerven zal dit vervangingsproces hoge eisen aan de productiecapaciteit der werven stellen. De Commissie acht het dan ook waarschijnlijk dat bij een voortgezette stijging van olieproductie en -verbruik de vervoerscapaciteit der wereldtankvloot met inbegrip der in aanbouw resp. bestelling zijnde tonnage volledig zal worden benut.

Blijkens een recent overzicht der te Londen gevestigde firma John I. Jacobs en Co. Ltd. zal oplevering der op 30 juni jl. in de verschillende landen in aanbouw resp. bestelling zijnde tankschepen o.o.v. als volgt plaatsvinden:

Tweede helft 1956	1.948.100
1957	4.500.000
1958	4.650.000
1959	4.250.000
1960	3.200.000

Sedert 30 juni jl. zijn verdere opdrachten voor de bouw van tankers, welke echter eerst in de jaren 1961/63 in de vaart zullen komen, geplaatst. Vooralsnog is het aantal tankers met een draagvermogen van meer dan 60.000 ton echter beperkt.

De sluiting van het Suezkanaal heeft de vervoerssituatie uiteraard zeer ongunstig beïnvloed. Gesteld kan worden dat voor de duur der sluiting de vervoerscapaciteit der bestaande tankvloot als gevolg van het zoveel langer traject rond de Kaap met een derde is verminderd hetgeen betekent dat de eventueel uit de Perzische Golf aan te voeren olie rond 2 mln. ton minder zal zijn dan waarop normaliter gerekend zou kunnen worden. Volledigheids-halve dient er in dit verband tevens op te worden gewezen dat de vernieling van pompstations der Iraq Petroleum een verdere vermindering van ca. 2 mln. ton tot gevolg heeft. De tankvrachten zijn scherp gestegen. Bij het schrijven van dit overzicht bedraagt de vracht op het transatlantische traject 290 pCt. boven de schaalvracht,

terwijl de vracht van de Perzische Golf tot plus 325 pCt. is gestegen.

De drastische vermindering van de aanvoer uit het Midden Oosten en de noodzaak de achterstand in te halen zodra de situatie in dit, vooral voor West-Europa zo belangrijk, productiecentrum zal zijn gestabiliseerd, zal voorshands hoge eisen aan het vervoersapparaat stellen.

Op langer termijn en gegeven een regelmatig stijgend verbruik van aardolie, zal verdere uitbreiding der vervoerscapaciteit en dit geldt niet slechts voor de bestaande pijpleidingen en de wereldtankvloot maar evenzeer voor het Suezkanaal, noodzakelijk zijn wil aan de behoefte aan transportgelegenheid op den duur worden voldaan.

Rotterdam.

C. VERMEY.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

De ontspanning, die zich de vorige week op de geldmarkt aftekende, bleek slechts een éénweeksvlieg te zijn geweest; gedurende de verslagweek was het op deze markt weer één en al krapte wat de klök sloeg. Aanbod was er plenty, maar vraag was ver te zoeken. De markttarieven — voor call (niet-officieel) $3\frac{1}{4}$ pCt. en voor schatkistpapier keurig opgestaffeld van ca. $3\frac{1}{4}$ pCt. voor enkele maanden tot ca. 4 pCt. voor enkele jaren resterende looptijd — droegen dan ook het van ouds bekende platonische karakter. Slechts met behulp van hernieuwd aanzienlijk beroep op de Centrale Bank konden de touwtjes door menige geldmarktinstelling aan elkaar worden geknoopt.

Deze spoedige terugkeer van de krapte hing samen met het feit, dat de bankliquiditeiten van allerlei zijden werden belaagd. De biljettencirculatie vertoonde, mede i.v.m. St. Nicolaasinkopen van het winkelend publiek, een aanmerkelijke stijging; de banken moesten flinke bedragen overmaken naar De Nederlandsche Bank ter stijving van hun geblokkeerde tegoeden aldaar (het verplichte kaspercentage bleef voor de november/decemberperiode op 7 pCt. gehandhaafd, in totaal gemiddeld ca. f. 350 mln. blokkerend). Last but not least vereisten de aankopen van deviezen ten behoeve van cliënten per saldo aanzienlijke bedragen.

Wat dit laatste punt betreft, trok de aanhoudende deviezenvermindering der Centrale Bank sterk de aandacht. Tussen 5 en 26 november bedroeg deze daling ruim f. 200 mln. (waarvan 90 pCt. convertibele valuta); t.o.v. de maximum-stand van het jaar (5 maart) bedroeg de aderlating f. 750 mln. Het tekort op de handelsbalans in de periode januari t/m oktober bedroeg dit jaar ruim f. 1 mrd. méér dan in 1955.

Bij al dit mineur-nieuws was er toch ook één lichtstraal, nl. het — politiek gesproken praktisch bindende — S.-E.R.-advies inzake de beperking der bestedingen, dat van zodanig compromis-karakter is, dat de heersende belangengroepen er zich mee hebben kunnen verenigen. Nu zal het, naar men mag hopen, met de betalingsbalans wel weer in orde komen.

De kapitaalmarkt.

Gedurende de verslagweek waren er op de aandelenmarkt koopjes te halen. Terwijl het Nederlandse publiek op grond van de internationale situatie (Syrië) en de flauwe stemming in Wallstreet nog steeds in baisse-stemming verkeerde, en de beroepshandel hier nog een

schepje opdeed, kwam er op enkele beursdagen daarnaast nog buitenlands aanbod in niet te verwaarlozen omvang aan de markt. Blijkbaar betrof het hier verkopers (naar men meende grote internationale speculanten, handelend op grond van valuta-overwegingen) die niet op een procentje keken bij hun streven uit de — zij het dan internationaal georiënteerde — guldenswaarden te stappen. Zo noteerden aandelen Koninklijke, die luttele weken geleden op 800 spotgoedkoop werden genoemd, donderdag jl. 668 pCt. De cijfers van Philips over het derde kwartaal, aangevende een flinke omzetsijging en een wat minder flinke winststijging, vielen niet tegen; onder de gegeven omstandigheden verzonk hun invloed echter in het niet vergeleken bij die van de algemene marktfactoren.

Merkwaardig deed het aan dat uitgerekend in deze week, praktisch de flauwste sinds 1951, enkele ondernemingen (Wilton-Fijenoord, De Bijenkorf en Lettergieterij Amsterdam) hun aandeelhouders met een emissie „verrasten”. Het gevolg van deze voortijdige St. Nicolaassurprise was een koersverlies (in sommige gevallen 50 à 70 pCt.) voor die aandeelhouders die, bij gebrek aan contanten voor inschrijving op de nieuwe aandelen, gedwongen waren hun claim voor een appel en een ei tijdens de flauwe beursdagen te verkopen. Een pikant detail vormde het gerucht dat in het geval van Wilton-Fijenoord de emissie — in de vorm van stemrechtloze certificaten — alleen diende om te verhinderen dat de befaamde heer Onassis een bod op de aandelen zou doen, honderden procenten boven de door lage dividenden relatief uiterst lage huidige beurskoers.

Op de obligatiemarkt konden sommige staatsfondsen de afgelopen week een niet onbelangrijk koersherstel boeken. De daling tijdens de vorige weken was dan ook in sommige gevallen wel heel bar geweest; het rendement op enkele kortlopende staatsfondsen overschreed zelfs tijdelijk de 5 pCt.

De 5 pCt. obligatie-uitgifte der Amstel-Brouwerij had succes; op de toewijzingen zal nl. een „belangrijke reductie” worden toegepast. Naar verluidt zouden hiertoe, naast particuliere, ook inschrijvingen van de zijde van kleinere pensioenfondsen en van sommige spaarbanken hebben bijgedragen.

Op langer zicht wordt de situatie op de markt voor niet-risicodragend kapitaal door de grote (aspirant) debiteuren echter bepaald nog niet rooskleurig geacht.

Een symptoom van deze opinie vormt de bezorgdheid, uitgesproken door de Vereniging van Nederlandse Gemeenten over de voorziening der gemeenten met lang kapitaal. De wensen dezer Vereniging gaan in de richting van hulp bij deze financiering door het Rijk; zelve wijst zij echter reeds op de kans, dat dit slechts verplaatsing van de moeilijkheden van gemeenten naar Rijk zou betekenen, en op het gevaar, dat dit uiteindelijk op geldcreatie zou neerkomen. T.a.v. het rentegamma dringt de Vereniging aan op enkele geringe concessies in de hoop aldus de concurrentie op de kapitaalmarkt met de industrie beter het hoofd te kunnen bieden.

Wat de stemming bij het bedrijfsleven betreft is het van belang dat, naar De Maasbode bericht, de Export-Financiering Mij. contracten zal afsluiten voor het opnemen van leningen in de eerstvolgende jaren ten bedrage van f. 138 mln. Van dit bedrag zal f. 63 mln. worden verstrekt door levensverzekeringmaatschappijen (tegen een rente van, incl. de bereidstellingsprovisie, 5¼ pCt.); f. 75 mln. zal worden verschaft door banken, die dit bedrag t.z.t. in de vorm van obligatieleningen bij het publiek

Een onmisbare Handleiding:

PLANNING

door H. VAN DER TORN

120 pag., 17 afb., gecart. f 7,90

„Wie dit uitstekende boekje gelezen heeft, weet reeds veel van Planning, de toepassingen ervan en is voorbereid op de moderne Inrichtingsleer. Het geheel maakt de indruk van eenvoud, klaarheid en doelmatigheid.”

Econ.-Soc. Tijdschrift
(Antwerpen)

Verkrijgbaar bij de boekhandel en bij
UITGEVERSMIJ. W. DE HAAN N.V. — ZEIST

(Advertentie)

zullen onderbrengen. Mede i.v.m. de grote analoge transactie van de Koninklijke, wordt in dit verband reeds gesproken van „plaatsbespreken” door de betreffende kapitaalvragers; vermoedelijk vormt dit zowel een symptoom van de huidige als een oorzaak van toekomstige krapte in deze sector van de kapitaalmarkt.

Aand. indexcijfers	A.N.P.-C.B.S. (1953 = 100)	16 nov. 1956	23 nov. 1956	30 nov. 1956
Algemeen		200,1	192,4	184,2
Internat. concerns		269,4	257,2	244,2
Industrie		154,3	148,9	143,9
Scheepvaart		171,3	169,3	161,2
Banken		122,7	119,1	119,3
Indon. aand.		99,4	97,7	95,8

Aandelen

Kon. Petroleum	764	725¼	700
Unilever	366%	342%*)	322½
Philips	254	253	233½
A.K.U.	225%	216%	206¼
Kon. N. Hoogovens	310	299½	282½
Van Gelder Zn.	214	202	195
H.A.L.	194½	191½	181½
Amsterd. Rubber	73½	70½	71
H.V.A.	90%	88	88

Staatsfondsen

2½ pCt. N.W.S.	68	68	66%
3-3½ pCt. 1947	90½	88½	89%
3¼ pCt. 1955 I	87%	83%	86
3 pCt. Grootboek 1946	86¼	85	85¼
3 pCt. Dollarlening	92%	89	91½

Diverse obligaties

3½ pCt. Gem. R'dam 1937 VI ...	90%	90	88½
3¼ pCt. Bk. v. Ned. Gem. 1954 II/III	84%	84½	84½
3½ pCt. Nederl. Spoorwegen	89½	87	85
3½ pCt. Philips 1948	93½	91	89½
3¼ pCt. Westl. Hyp. Bank	85%	84	83

*) exd.

J. C. BREZET.

Het Dag. Bestuur van de Overijsselsche Landbouw Maatschappij roept sollicitanten op voor de functie van

adjunct-directeur van haar Boekhoudbureau

Bij gebleken geschiktheid kan over enige jaren aanstelling als directeur volgen.

In aanmerking komen in de eerste plaats academici, die in staat zijn aan een bedrijf met plm. 60 personeelsleden leiding te geven. Kennis van belastingaangelegenheden en de landbouw strekt tot aanbeveling.

Sollicitanten moeten bereid zijn zich aan een psychotechnisch onderzoek te laten onderwerpen.

Sollicitatiebrieven worden ingewacht vóór 25 december aan het Landbouwhuis, Burg. v. Royensingel 22 te Zwolle.

HET NEDERLANDS VERBOND VAN VAKVERENIGINGEN

roept sollicitanten op voor de functie van

ECONOMISCH MEDEWERKER

aan het Wetenschappelijk Bureau van het Verbond.

Gezocht wordt een academisch gevormde of daaraan gelijkwaardige kracht, leeftijd plm. 30 jaar, met grote sociale belangstelling en zo mogelijk met enige ervaring op het gebied van de vakbeweging.

Na gebleken geschiktheid kan benoeming tot adjunct-directeur van het Wetenschappelijk Bureau volgen.

Aanvangssalaris f 7500,— + 6 pCt. per jaar. Gunstige sociale voorzieningen, waaronder premievrij pensioen.

Schriftelijke sollicitaties binnen 14 dagen na het verschijnen van dit blad aan het kantoor van het N.V.V., P. C. Hoofstraat 178, Amsterdam-Zuid.

Maak gebruik van de rubriek

„VACATURES”

voor het oproepen van sollicitanten voor leidende functies. Het aantal reacties, dat deze annonces ten gevolge hebben, is doorgaans uitermate bevredigend; begrijpelijk: omdat er bijna geen grote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert!

Bij de Centrale Directie van de Cultuurtechnische Dienst te Utrecht kan worden geplaatst een academisch gevormd

ECONOOM

Ervaring op landbouwgebied, resp. belangstelling voor landbouw-economische vraagstukken strekt tot aanbeveling.

Aanvangssalaris (volgens Rijksregeling) afhankelijk van leeftijd, bekwaamheid enz. f 7.000,- à f 10.000,-.

Sollicitaties te richten tot genoemde Directie, Maliebaan 21 te Utrecht.

Adverteer in E.-P.B.

N.V. Koninklijke Nederlandsche Petroleum Maatschappij

gevestigd te 's-Gravenhage

★

De Directeuren van de N.V. Koninklijke Nederlandsche Petroleum Maatschappij maken bekend dat ten gevolge van de statutenwijziging, welke op 21 november 1956 van kracht is geworden, de bewijzen van aandeel van f. 1000,- in deze Vennootschap, hetzij aan toonder, hetzij op naam, alsmede de bewijzen van aandeel van f. 100,-, welke op eerdergenoemde datum in omloop waren, van het moment af van het van kracht worden van bovengenoemde statutenwijziging, gelden als **bewijzen van 50 aandelen elk groot f. 20,- nominaal**, respectievelijk als **bewijzen van 5 aandelen elk groot f. 20,- nominaal**.

In overleg met de Vereeniging voor den Effectenhandel werd besloten op de mantel van de desbetreffende bewijzen van aandeel een stempelafdruk te doen plaatsen waaruit deze omzetting blijkt.

Deze stempeling zal kunnen geschieden bij een der onderstaande kantoren, alsmede bij de leden van de Vereeniging voor den Effectenhandel te Amsterdam, de Vereeniging van Effectenhandelaren te Rotterdam of de Bond voor den Geld- en Effectenhandel in de Provincie te 's-Gravenhage, voor zover deze leden op hun verzoek de voor de stempeling benodigde stempels zullen hebben ontvangen:

de Nederlandsche Handel-Maatschappij, N.V.
te Amsterdam;

de Kas-Associatie N.V. te Amsterdam;

de Heren Schill & Capadose te 's-Gravenhage;

de Heren Van der Hoop, Offers & Zoon te Rotterdam.

Van hetgeen dient te geschieden met betrekking tot de aandelen op naam ingeschreven in het register van aandeelhouders te Amsterdam, zal aan de ingeschreven houders dier aandelen afzonderlijk kennis worden gegeven.

Ten aanzien van de aandelen op naam ingeschreven in het register van aandeelhouders, waarvoor geen bewijzen van aandeel in omloop zijn, zal door de Vennootschap vorenbedoelde omzetting in het register van aandeelhouders worden aangetekend.

's-Gravenhage, 28 november 1956

Abonneert U op
DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie van:

Prof. P. Hennipman,
A. M. de Jong,
Prof. P. B. Kreukniet,
Prof. H. W. Lambers,
Prof. J. Tinbergen,
Prof. G. M. Verrijn Stuart,
Prof. F. de Vries,
Prof. J. Zijlstra.

Abonnementsprijs f 22.50;
fr. p. post f 23.60; voor studenten f 19.—; fr. per post f 20.10.

Abonnementen worden aangenomen door de boekhandel en door uitgevers

DE ERVEN F. BOHN
TE HAARLEM

vacatures

TIB

Een onzer relaties, een gerenommeerde
ELECTROTECHNISCHE INDUSTRIE IN NEDERLAND

heeft ons verzocht de aandacht van geïnteresseerden te vestigen op de vacerende functie van

DIRECTEUR

van een dochteronderneming in West-Duitsland.

Deze functie omvat de algehele leiding van dit bloeiende bedrijf met ca. 1500 personeelsleden.

Men zoekt een energieke, vitale vijftiger van academisch niveau, voortreffelijk organisator, die in het zaken- en bedrijfsleven in Duitsland reeds een gedegen ervaring en hechte relaties heeft verworven en die bereid is zich met zijn gezin in dit land te vestigen; een zeer gunstig gelegen woning is beschikbaar.

Wij zijn gemachtigd uitsluitend aan serieuze geïnteresseerden omtrent deze positie nadere inlichtingen te verstrekken. Verzoeken om inlichtingen in eigen handschrift en voorzien van een beknopte levensbeschrijving worden gaarne verwacht onder nummer 45 bij het

**TWENTS INSTITUUT VOOR
BEDRIJFSPSYCHOLOGIE**
Grundellaan 18, Hengelo (O.)

Hartveroverend...

Deze foto van Prinses Marijke is één van de 13 exclusieve foto's, die H.M. de Koningin en Z.K.H. de Prins hebben willen

bestemmen voor de Prinsessenkalender van „Pro

Juventute.” De jaarlijk nationale Prinsessenkalender 1957 is door zijn charmante foto's van alle vier de Prinsessen werkelijk hartveroverend.

Ook het werk van „Pro Juventute”:

Kinderen-in-moeilijkheden beschermen en steunen en dit met eerbiediging van de levensbeschouwing der ouders, is alleszins waard om de kalender aan te schaffen.

Niet alleen Uzelf, familie, vrienden en bekenden, maar zeker ook zieken en geëmigreerden kunt U een groot genoeg met de kalender bereiden.

Wist U, dat H.M. de Koningin destijds bij het eerste verschijnen van Pro Juventute's Prinsessenkalender een wens uitsprak?: „Ik hoop dat deze kalender een plaatsje in vele gezinnen krijgt.” Wij wekken onze lezers dan ook op te helpen bij de verwezenlijking van die wens. Hoe U dit kunt?

Door zelf de kalender te bestellen en gevolg te geven aan onze aanbeveling:

Schenkt Uw werknemers ter gelegenheid van St. Nicolaas of Kerstmis deze nationale kalender.

Het is een cadeau, dat wordt gewaardeerd en de gever siert. U kunt zich hiertoe wenden tot een der vele Verenigingen en Afdelingen „Pro Juventute” of tot het centrale adres:

KALENDERACTIE „PRO JUVENTUTE”
Prinses Margrietstraat 17 - Amsterdam-Z. II
Postgiro 51.74.00 - Telefoon (020)-79.09.49

De prijs van de opvallend goed verzorgde kalender is f 2,75. Kinderen-in-moeilijkheden gaan U ongetwijfeld ter harte. Daarom: Als U wilt helpen, doe het snel. Doe het nu!

